

2016

ÅRSRAPPORT
183. forretningsår

SPAREBANK 1 RINGERIKE HADELAND
NO 937 889 275
TELEFON 02130

SpareBank 1
RINGERIKE HADELAND

VISJON, VERDIER OG MÅL

Visjon

SpareBank 1 Ringerike Hadeland – den anbefalte banken

Verdier

Nær – Dyktig – Engasjert – Fremtidsrettet

Strategisk hovedmålsetning

Vi skal være et lønnsomt og solid finanskonsern som er attraktiv for kunder, egenkapitalbeveiere, medarbeidere og lokalsamfunnet. Den overordnede strategien skal gjenspeile disse ambisjonene.

04	HOVEDTALL
06	ADM. BANKSJEFS KOMMENTARER
09	STYRETS ÅRSBERETNING 2016
18	UTVIKLINGSTREKK 2016
22	HISTORIKK
23	VIRKSOMHETEN I KONSRNET
26	SPAREBANK 1-ALLIANSEN
29	STRATEGI OG MÅL
33	ORGANISASJONSKART
34	PRESENTASJON AV STYRET
36	PRESENTASJON AV KONSRNLEDELSEN
ÅRSREGNSKAP	
40	RESULTATREGNSKAP
41	UTVIDET RESULTATREGNSKAP
42	BALANSE
44	ENDRING I EGENKAPITAL
46	KONTANTSTRØMOPPSTILLING
47	ERKLÆRING I HENHOLD TIL VERDIPAPIRHANDELLOVENS § 5-6
48	REVISJONSBERETNING 2016
54	NOTER TIL REGNSKAPET
118	EGENKAPITALBEVIS
120	SAMFUNNSANSVAR
129	REDEGJØRELSE OM FORETAKSSTYRING
137	BANKENS TILLITSVALGTE 2016

HOVEDTALL

RESULTATSAMMENDRAG (Hele tusen kroner)	31.12.2016		31.12.2015	
		%		%
Netto renteinntekter	346.817	1,68	311.126	1,60
Netto provisjons- og andre inntekter	301.700	1,46	268.616	1,38
Netto avkastning på finansielle investeringer	109.071	0,53	39.309	0,20
Sum inntekter	757.588	3,66	619.051	3,18
Sum driftskostnader	332.033	1,60	327.808	1,68
Driftsresultat før tap	425.556	2,06	291.244	1,50
Tap på utlån og garantier	13.961	0,07	3.476	0,02
Resultat før skatt	411.594	1,99	287.768	1,48
Skattekostnad	84.653	0,41	61.999	0,32
Periodens resultat	326.941	1,58	225.769	1,16
Poster som ikke vil bli reklassifisert til resultat				
Aktuarielle gevinster og tap vedrørende ytelsespensjon	-7.647	-	46.917	0,2
Andre inntekter og kostnader tilknyttede foretak og felleskontrollert virksomhet	603	-	7.426	0,04
Skattekostnad	1.910	-	-12.668	-
Poster som vil bli reklassifisert til resultat				
Endring i virkelig verdi for investeringer tilgjengelig for salg	-23.640	-0,11	20.481	0,11
Andre inntekter og kostnader tilknyttede foretak og felleskontrollert virksomhet	337	-	-	-
Sum øvrige resultatposter ført mot egenkapitalen	-28.436	-0,14	62.157	0,32
Totalresultat	298.505	1,44	287.926	1,48

NØKKELTALL	31.12.2016	31.12.2015
Lønnsomhet		
Egenkapitalavkastning	11,7 %	8,6 %
Egenkapitalavkastning (totalresultat)	10,6 %	10,9 %
Kostnadsprosent (morbank)	37,9 %	49,2 %
Kostnadsprosent (konsern)	43,8 %	53,0 %
Balansetall		
Brutto utlån til kunder	17.936.210	16.797.454
Brutto utlån til kunder inkl. SpareBank 1 Boligkreditt	24.345.224	22.510.093
Innskudd fra kunder	12.792.928	12.370.473
Innskuddsdekning	71,3 %	73,6 %
Utlånsvekst siste 12 måneder	6,8 %	8,1 %
Utlånsvekst inkl. SpareBank 1 Boligkreditt	8,2 %	9,0 %
Innskuddsvekst siste 12 måneder	3,4 %	6,8 %
Gjennomsnittlig forvaltningskapital	20.694.858	19.464.082
Forvaltningskapital	21.653.680	19.736.036
Forvaltningskapital inkl. SpareBank 1 Boligkreditt	28.062.694	25.448.675
Tap og mislighold i % av brutto utlån		
Tapsprosent utlån	0,1 %	0,0 %
Misligholdte engasjement i % av brutto utlån	0,2 %	0,4 %
Andre tapsutsatte engasjement i % av brutto utlån	0,1 %	0,1 %
Soliditet		
Kapitaldekningsprosent	17,1 %	17,2 %
Kjernekapitaldekningsprosent	15,9 %	16,5 %
Ren kjernekapitalprosent	15,9 %	16,5 %
Kjernekapital	2.121.568	2.134.634
Netto ansvarlig kapital	2.275.414	2.216.195
Uvektet kjernekapitalandel (Leverage ratio)	9,7 %	10,6 %
Kontor og bemanning		
Antall kontor	5	8
Antall årsverk	225,8	223,4
Egenkapitalbevis		
Egenkapitalbevisbrøk	97,19%	97,19%
Børskurs	178,00	175,50
Børsverdi mill. kr	2.483	2.448
Bokført egenkapital per egenkapitalbevis	202,18	187,99
Resultat pr egenkapitalbevis (kr) (morbank)	20,33	12,90
Resultat pr egenkapitalbevis (kr) (konsern)	22,51	15,60
Utbytte pr egenkapitalbevis (kr)	11,3	7,80
Pris / Resultat per egenkapitalbevis annualisert	7,91	11,25
Pris / Bokført egenkapital	0,88	0,93

Alle alternative resultatmål er definert i eget vedlegg til finansiell rapportering tilgjengelig på bankens hjemmesider, www.rhbank.no.

SPAREBANK 1 RINGERIKE HADELAND

– med omstillingsevne og optimisme for fremtiden

Visjonen er å være det anbefalte og ledende finanskonsernet i regionen. Vi er en lønnsom og solid virksomhet, en bank med tradisjoner, – og en bank i utvikling til glede for distriktet. Vi leverer et meget godt resultat på 411,6 mill. kroner før skatt for 2016 noe som vi er stolte av å ha oppnådd. Vi har en kjernekapital på 2.121,6 mill. kroner som gir en ren kjernekapitaldekning på 15,9 % ved årsskiftet.

Regionen

Regionen har vært preget av stabilitet, og har imponert med omstillingsevne og optimisme i forhold til de betydelige endringene som industrien i distriktet har gjennomgått de senere årene. En slik omstillingsevne og optimisme er viktig med tanke på fremtiden. Nærheten til Oslo er selvfølgelig en del av dette. Det er både under planlegging og realisering store endringer i infrastrukturen – blant annet ny vei og bane – mot Oslo. Siste året har vært preget av byggekraner og realisering av mange boligprosjekter. Men det har også blitt investert i nye handels- og kontorbygg samt noe innenfor industrivirksomheter. Dette er bra med tanke på arbeidsplasser. Analyser viser at regionen kan forvente betydelig vekst i antall innbyggere de nærmeste årene.

Verdigrunnlaget

I SpareBank 1 Ringerike Hadeland ønsker vi å skape verdier for kunder, eiere, ansatte og samfunnet som vi er en del av. Vår visjon er å være den anbefalte og ledende banken. Dette betyr at vi skal gjøre så god jobb mot våre kunder at de anbefaler oss til andre. Virksomheten skal være bygget på kjerneverdiene nær, dyktig, fremtidsrettet og engasjert. Ambisjonen er å kunne befeste posisjonen som en samfunnsengasjert og litt annerledes bank. Vi vil bety noe for bedrifter og folk flest i vårt område.

Vi ønsker å strekke oss litt lenger når viktige bedrifter har utfordringer vi tror vi kan bidra til å løse eller når viktige samfunnsprosjekter skal gjennomføres. Vi har i over 180 år erfart at med årene kommer endring. Vi er her «i dag og i morgen». Vi har ingen ønsker om å flytte til andre steder. Derfor er vi opptatt av å gjøre vårt for at bedrifter og menneskene som holder til her, får tilgang på nødvendig kompetanse og kapital uavhengig av svingninger. Vi har erfart at vi må ta del i samfunnsutviklingen, fordi det angår oss og fordi det er en god forretningside. Vi står last og brast med regionen. Mest av alt fordi det er her vi er etablert og hører til. Derfor kjenner vi både næringslivet og samfunnsstrukturen godt. Dette er en viktig forutsetning for å kunne drive lønnsomt, til beste for kundene, de ansatte og våre

eiere. Både kunde- og ansatteundersøkelser viser at de er fornøyd med banken. Vi får også gode tilbakemeldinger fra eierne. Vi har utbetalt til sammen 637 mill. kroner i utbytte til våre eiere de siste fem årene og prising av egenkapitalbevisene var ved årsskiftet 178,- eller P/B 0,88.

Lønnsom vekst

Vi er stolte av den tilliten som kundene viste oss i 2016. Konsernets resultat gjenspeiler dette med et overskudd før skatt på hele 411,6 mill. kroner. Ikke minst er vi stolte av utlånsveksten på nesten 1,9 mrd. kroner. Disse kronene har bidratt til å oppfylle mange drømmer for våre kunder. Tallene forteller noe om stor aktivitet og optimisme i distriktet samt at banken tar markedsandeler gjennom nye kunderelasjoner. Innskuddene har også økt med 0,4 mrd. kroner.

I løpet av det siste året har vi blitt mer robuste når det gjelder bredden av inntekter. Dette er inntekter fra salg av produkter og tjenester – utenom tradisjonelle balanseprodukter som innskudd og utlån. Det kommer også betydelig med inntekter fra eiendomsmeglervirksomheten og regnskapstjenester m.m. Inntekter fra annen virksomhet enn tradisjonelle balanseprodukter utgjør 55 % av de totale inntektene ved utgangen av 2016.

Best på kundeopplevelser

Vi har høye ambisjoner i forhold til våre kunder. Vi skal være best på kundeopplevelser og digitale og selvbetjente løsninger er en naturlig del av dette. Vårt arbeid skal være preget av stolthet, kvalitet og langsiktighet. Vi skal sikre at kundene får riktig og rask behandling, slik at planer og drømmer kan realiseres i samspill med banken. Vi skal være en ledende forvalter av sparepenger og distributør av viktige spare- og forsikringsprodukter, herunder sparing til pensjon.

Vi er den ledende banken i vår region med en samlet markedsandel både overfor person- og bedriftskunder på vel 40 %. Det er over 57.000 eksisterende kunder samt 2.900 nye kunder som har vist oss denne tilliten. Dette fyller oss både med stolthet og ydmykhet. Vi legger stor vekt på tett samspill med kundene og utvikling av gode og langsiktige kunderelasjoner. Derfor setter vi ekstra pris på kundetilfredshetsmålinger som viser at vi leverer i henhold til kundenes forventninger. Rådgiverrollen mener vi blir stadig viktigere og vi har iverksatt tiltak for å utvikle denne ytterligere fremover. Dette for å nå vår ambisjon om å være best på kundeopplevelser. Samtidig med omstilling i norsk økonomi, er den

globale banknæringen preget av en digital revolusjon. Stadig flere tjenester gjøres tilgjengelig på mobiltelefon, kundedferden endres, og nye konkurrenter kommer inn på arenaen. I denne situasjonen har banken, som en del av SpareBank 1-alliansen, investert tungt i teknologi. En rekke nye tjenester er digitalisert og prosesser er forenklet.

Samfunnsengasjement

Høyt samfunnsengasjement er viktig for banken, og skal være noe av vår identitet, slik at vi kan være en fasilitator i regionen. Samspillet med sparebankstiftelsene har vært meget godt. Stiftelsenes formål er å videreføre sparebanktradisjonene i sine respektive lokalsamfunn. Det er gitt betydelige bidrag til allmennyttig virksomhet og prosjekter. Dette er positiv omdømmebygging for banken og meget bra for utvikling av regionen. Vi er en aktiv og vesentlig støttespiller for de fleste kulturbegivenheter, idrettsarrangementer og sportsutøvere i hele markedsområdet. Vi har samlet bidratt med 457 mill. kroner siden fusjonen for vel 6 år siden og virksomheten med stiftelse og bank ble etablert.

I tillegg har vi en næringsstiftelse som skal bidra til nye, interessante forretningskonsepter og skape nye arbeidsplasser i regionen. I samarbeid med stiftelsene har vi etablert talentstipend slik at vi kan støtte og oppmuntre dyktig ungdom innen idrett, kultur og kompetanse.

Dyktige ansatte med omstillingsevne

242 dyktige og engasjerte medarbeidere er bankens og konsernets viktigste ressurs. Uten deres innsats og gode samhandling, ville ikke fjorårets resultater vært mulig. Nok en gang registrerer vi at våre medarbeidere motiveres av de arbeidsoppgaver og krav som de til daglig står overfor. Dette ble slått fast i den årlige

organisasjonsundersøkelsen. Bedriftskulturen er preget av godt samarbeid med motiverte medarbeidere som arbeider mot felles mål. Finansbransjen er i sterk endring og vi fokuserer i økende grad på kompetanseheving, omstilling og kvalitetsforbedring. Det er en god kultur for løpende endringer og kontinuerlige forbedringer. Kultur for endring gjør oss mer tilpasset fremtiden. Jeg er også meget fornøyd med samhandlingen mellom ansatte i banken, eiendomsmeglerselskapet og økonomihuset.

Avsluttende kommentar

Vi har de siste årene vist høy lønnsomhet og levert gode økonomiske resultater. I tillegg har vi bidratt aktivt i utviklingen av vår region. Vi er godt rustet til å møte kundenes behov i årene som kommer i en bankhverdag i stadig endring. Samhandling med markedet rundt oss er viktig. Vi skal sammen skape en sterk regional og fremtidsrettet bank og finanshus. Med solid økonomi, motiverte og dyktige medarbeidere, engasjerte eiere samt langsiktige og gode kunderelasjoner, har vi et meget godt utgangspunkt. Det blir spennende å være med på den utviklingen som regionen står foran.

Steinar Haugli
Adm. banksjef

Steinar Haugli

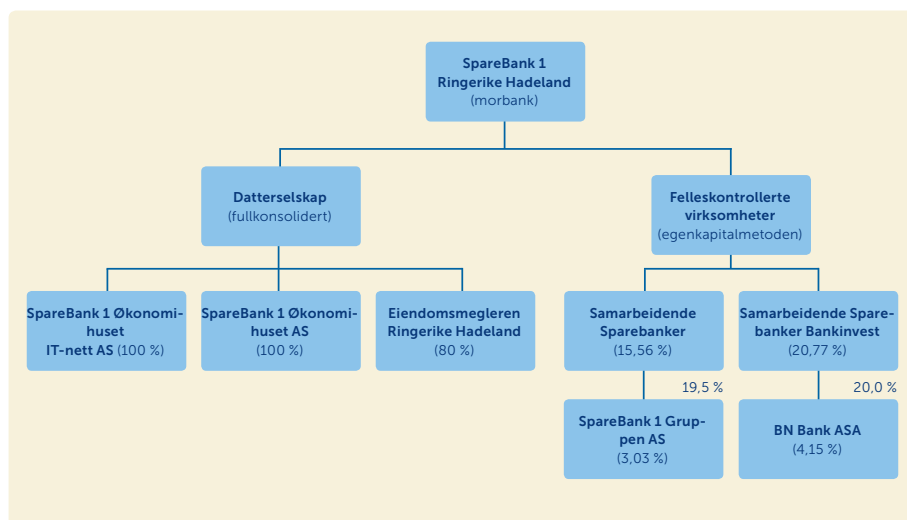

STYRETS ÅRSBERETNING

STYRETS ÅRSBERETNING 2016

Konsernet SpareBank 1 Ringerike Hadeland utgjør morbanken, tre datterselskaper og to felleskontrollerte virksomheter per 31. desember 2016.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har hovedkontor i Hønefoss og til sammen 5 kontorer i Ringerike- og Hadelandsregionen og Nittedal. Konsernets hovedvirksomhet er salg og formidling av finansielle produkter og tjenester, samt eiendomsmegling og regnskaps-tjenester/økonomisk rådgivning.

Nøkkeltall

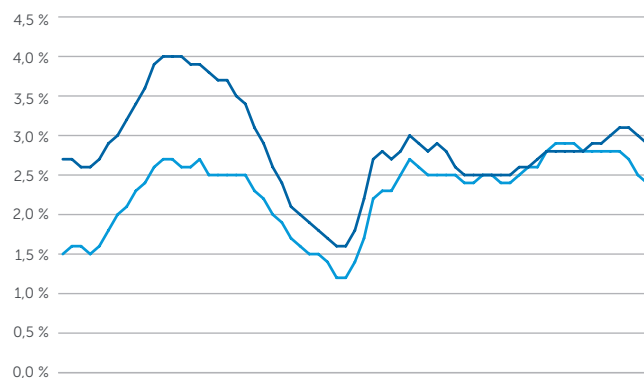
- Resultat før skatt: 411,6 mill. kr. (287,8 mill. kr.)
- Egenkapitalavkastning: 11,7 % (8,6 %)
- 12 mndrs. Utlånsvekst inkl. SpareBank 1 Boligkreditt: 8,2 % (9,0 %)
- Forvaltningskapital inkl. SpareBank 1 Boligkreditt: 28,1 mrd. kr. (25,5 mrd. kr.)
- Ren kjernekapitaldekning: 15,9 % (16,5 %)
- Utbytte/EKB: 11,30 (7,80)
- P/B: 0,88 (0,93)

Utvikling i konsernets markedsområder

Husholdningenes forventninger til utviklingen i norsk økonomi har blitt mer optimistisk og det forventes at 2017 blir et litt bedre år for norsk økonomi enn året som nettopp er over. Norges Bank anslår at veksten i Bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge blir 2,2 % i 2017 mot anslag på 1,5 % for 2016. Norges Bank uttrykker fortsatt noe usikkerhet knyttet til fremtidig vekst i norsk økonomi, men hovedscenariot er at norsk økonomi beveger seg inn i en ny oppgangskonjunktur, som følge av et historisk lavt rentenivå, svak kronekurs og ekspansiv finanspolitikk.

Arbeidsledigheten (målt ved registrert ledighet) i Norge har vært om lag uendret gjennom 2016. Det er fortsatt store regionale forskjeller, og ledigheten har særlig tatt seg opp i fylkene med mye petroleumsrelatert virksomhet (Hordaland, Møre og Romsdal, Rogaland og Vest-Agder), mens ledigheten har gått ned i landet for øvrig.

Arbeidsledigheten i konsernets markedsområde har historisk utviklet seg i tråd med den nasjonale utviklingen, og har hovedsakelig ligget på et noe lavere nivå. Denne samvariasjonen ser ut til å ha blitt brutt de siste årene, i kjølvannet av det kraftige oljeprisfallet som startet i 2. kvartal 2014. Mens ledigheten har økt nasjonalt, så har ledighetsnivået i konsernets markedsområde avtatt. Den registrerte ledigheten i konsernets markedsområde var 2,2 % ved utgangen av 2016, mot 2,7 % ved utgangen av 2015.

■ Norge

■ Markedsområde

Kilde: Nav

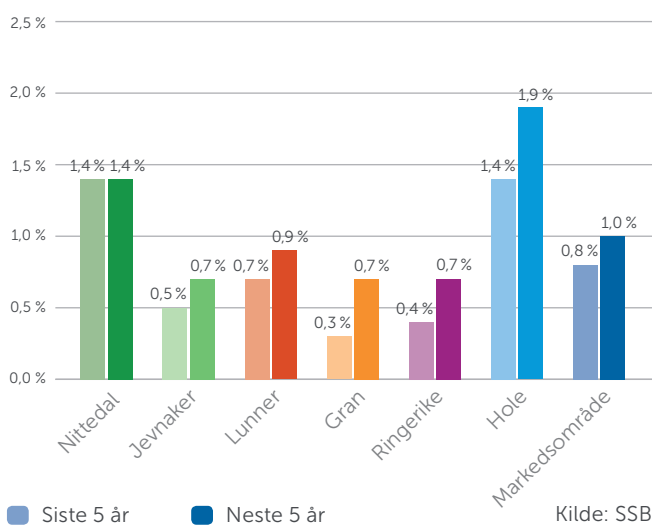
Norges Bank anslår at den registrerte arbeidsledigheten vil øke litt den nærmeste tiden. Anslagene peker på at ledigheten nasjonalt stiger til 3,1 % inneværende år, for deretter å avta til 2,8 % mot slutten av prognoseperioden.

Når befolkningen blir eldre og forventes å leve lenger, samtidig som pensjonen er usikker, vil det trolig føre til økt sparing blant de godt voksne.

Kronekursen har holdt seg svak gjennom 2016 og forventes ikke å styrke seg betydelig i nærmeste tiden. En svakere krone bidrar til økt lønnsomhet for norsk eksportnæring og stimulerer næringslivet til omstilling.

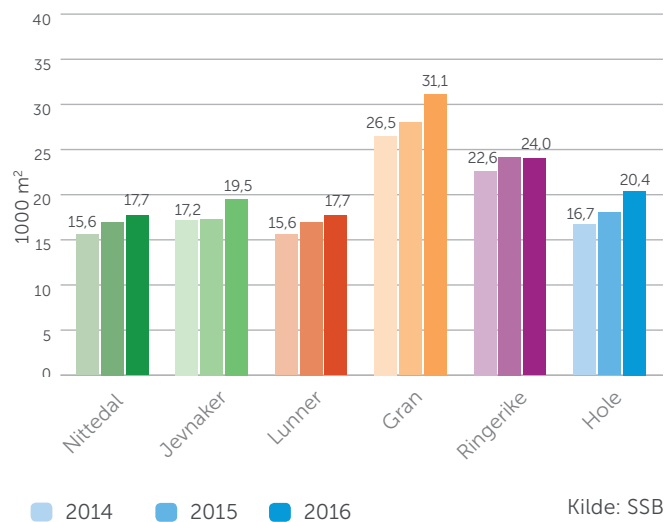
Hele konsernets markedsområde har befolkningsvekst hvor spesielt Nittedal og Hole har god tilflytting. I Nittedal og Hole kommune er befolkningen relativt sett noe yngre enn i resten av regionen.

Gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst, siste og neste 5 år

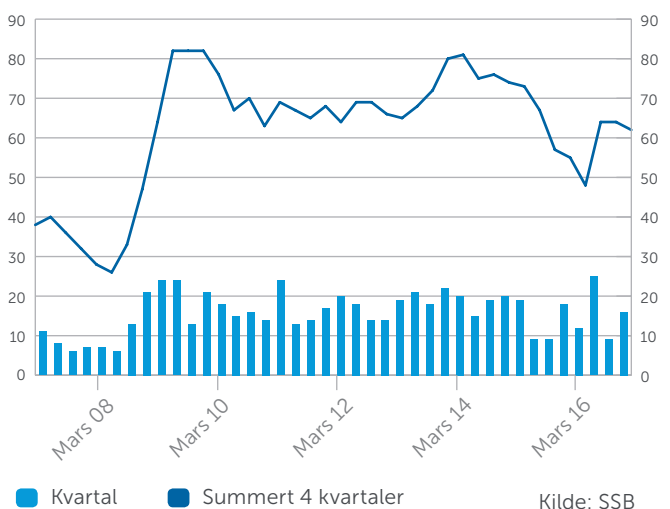
Boligprisveksten i konsernets markedsområde har vært meget god i 2016. Høyeste boligprisveksten i markedsområdet i 2016 var i Ringerike kommune, hvor samlet prisvekst for eneboliger og leiligheter var 12,5 %.

Bruktboligpriser. Enebolig. Pris per kvadratmeter (primæromareal).

Antall nyetablerte næringsvirksomheter i markedsområdet ligger på et stabilt godt nivå. Bankens portefølje består av bedrifter i næringer og i en region som i stor grad nyter godt av tiltakene som er iverksatt for å dempe nedgangen og bidra til omstillingen av norsk økonomi. Antall konkurser i markedsområdet har avtatt de senere årene.

Antall konkurser i bankens markedsområde. Mars 2007–desember 2016

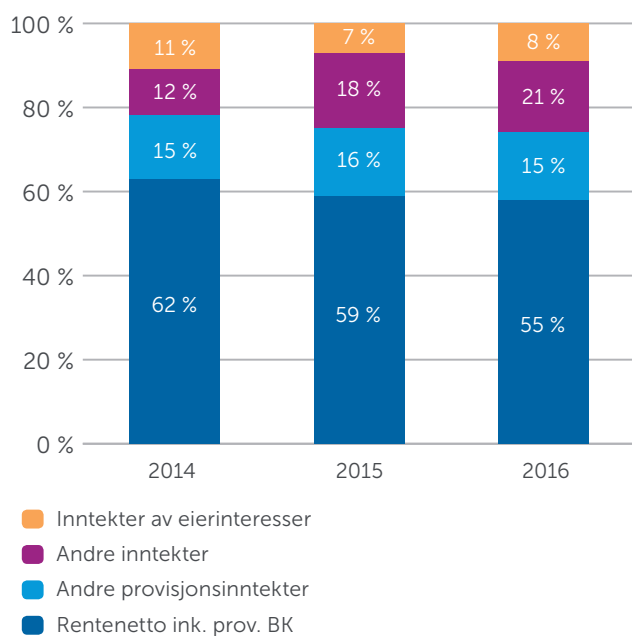
Resultatutvikling

Alle regnskapshenvisninger er til konsernet, hvis ikke annet er angitt. Kommentarer som omhandler vekst i utlån inkluderer utlån solgt til SpareBank 1 Boligkreditt AS.

(Hele tusen kroner)	2016	2015	Endring
Netto renteinntekter	346.817	311.126	35.691
Netto provisjons- og andre inntekter	301.700	268.616	33.084
Netto resultat fra finansielle eiendeler	109.071	39.309	69.762
Sum inntekter	757.588	619.051	138.537
Sum driftskostnader	332.033	327.808	4.225
Resultat før tap	425.556	291.244	134.312
Tap på utlån og garantier	13.961	3.476	10.486
Resultat før skatt	411.594	287.768	123.826

Konsernet SpareBank 1 Ringerike Hadeland oppnådde et resultat før skatt på 411,6 mill. kroner i 2016 (287,8 mill. kroner i 2015). Av spesielle poster i regnskapet til konsernet kan det nevnes at det er inntektsført 11,7 mill. kroner i gevinst fra salget av eiendomsmeglervirksomheten på Gjøvik, samt at det er inntektsført en ekstraordinær utdeling fra Visa Norge på 12,2 mill. kroner og en gevinst fra salg av to bankbygg og en seksjon på til sammen 11,2 mill. kroner. I tillegg er det inntektsført en gevinst ved oppgjør fra salg av eierandeler i Bank 1 Oslo Akershus på 19,1 mill. kr. Resultatutviklingen fra underliggende drift i konsernet er god. Inntjeningen fra både bankdrift, eiendomsmeglerdrift og regnskaps- og IT-tjenester er bedret fra fjoråret.

Netto renteinntekter, provisjonsinntekter og andre inntekter

Konsernet har de siste årene bevisst bygget opp andelen av inntekter fra andre virksomhetsområder enn tradisjonelle balanseprodukter. Ved utgangen av 2016 utgjorde rentenetto inkludert provisjonsinntekter fra SpareBank 1 Boligkreditt AS 55 % av totale inntekter eks. utbytte og verdireguleringer, ned fra 59 % i 2015. Nedgangen er særlig stor grunnet økte inntekter i datterselskapene, herunder gevinst fra salg av eiendomsmeglervirksomheten på Gjøvik. Sett mot konkurransesituasjonen i særlig boliglånsmarkedet anser banken det strategisk fornuftig å styrke konsernets øvrige inntektsområder, noe som forventes å bidra positivt til lønnsomheten i konsernet.

Netto rente- og kredittprovisjonsinntekter utgjorde 346,8 mill. kroner (311,1 mill. kroner). Høyere volum bidro til inntektsveksten. Utlånsvolumet inkl. utlån overført til SpareBank 1 Boligkreditt AS økte med 1.835 mill. kroner tilsvarende 8,2 % siste 12 måneder. Innskuddsvolumet økte i samme periode med 422 mill. kroner tilsvarende 3,4 %. Gjennomsnittlig kundemargin var 0,12 % høyere i 2016 enn i 2015.

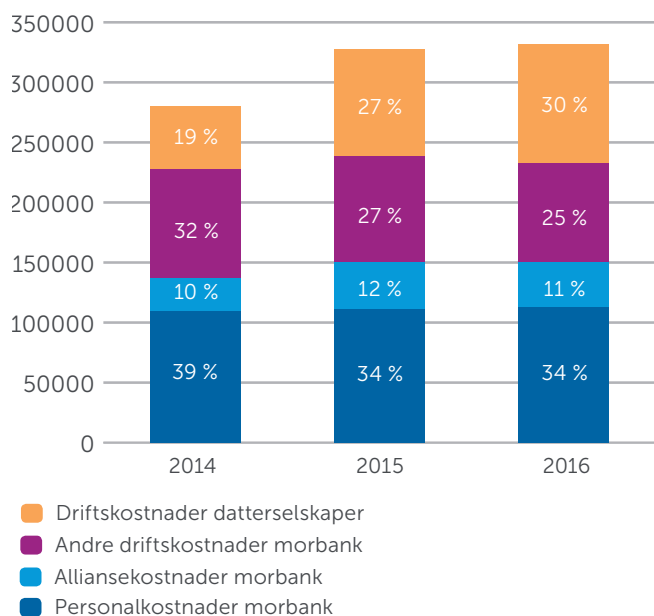
Netto provisjonsinntekter utgjorde 153,6 mill. kroner (156,8 mill. kroner), hvorav inntekter fra utlån overført til SpareBank 1 Boligkreditt AS utgjorde 44,9 mill. kroner (55,2 mill. kroner). Fallende inntekter fra SpareBank 1 Boligkreditt utlignes i stor grad av økte inntekter fra betalingsformidling, forsikring, plassering og øvrige områder.

Netto andre driftsinntekter utgjorde 148,1 mill. kroner i 2016, en økning på 36,3 mill. kroner fra tilsvarende periode i 2015. Herav utgjør engangseffekter fra salg av bankbygg på til sammen 11,2 mill. kroner og gevinst fra salg av eiendomsmeglervirksomheten på Gjøvik på 11,7 mill. kroner, totalt 22,9 mill. kroner.

Netto inntekter fra finansielle investeringer

Netto inntekter fra finansielle investeringer utgjorde 109,1 mill. kroner i 2016 (39,3 mill. kroner), herav utgjør utbytteinntekter 25,3 mill. kroner (13,6 mill. kr.), inntekter av eierinteresser 59,0 mill. kroner (43,9 mill. kr.) og øvrige inntekter utgjør 24,8 mill. kroner (-18,2 mill.kr). Det er i 2016 inntektsført en ekstraordinær utdeling fra Visa Norge på 12,2 mill. kroner.

Driftskostnader

Sum driftskostnader utgjorde 332,0 mill. kroner i 2016 (327,8 mill. kroner). Målt i forhold til totale inntekter utgjorde driftskostnadene i 2016 43,8 % (53,0 %). Kostnadsprosenten i morbank utgjorde 37,9 % (49,2 %).

Tap og mislighold

Ved utgangen av 2016 utgjorde netto avsetning for tap på utlån 79,3 mill. kroner (79,0 mill. kroner). De gruppevis nedskrivningene er økt med til sammen 7,3 mill. kroner i 2016. Brutto misligholdte utlån per 31. desember 2016 utgjorde 42,1 mill. kroner (60,7 mill. kroner), tilsvarende 0,2 % (0,4 %) av brutto utlån.

Finansiering og likviditet

Bankens primære finansieringskilde består av innskudd fra kunder. Per 31. desember 2016 utgjorde andel innskudd av bankens balanseførte utlån 71,3 % (73,6 %). Bankens øvrige finansiering består hovedsakelig av verdipapirgjeld og ansvarlig kapital. Konsernets samlede verdipapirgjeld utgjorde 5.433 mill. kroner per 31. desember 2016 (4.191 mill. kroner). Banken har hatt god tilgang til finansiering i 2016. Ved utgangen av 2016 var innskuddsveksten 3,4 % (6,8 %) fra samme tidspunkt i fjor.

Banken har en god likviditet ved utgangen av 2016. Innskudd i Norges Bank og andre kredittinstitusjoner utgjør til sammen 988 mill. kroner (747 mill. kroner) og bankens portefølje av sertifikater og obligasjoner utgjør

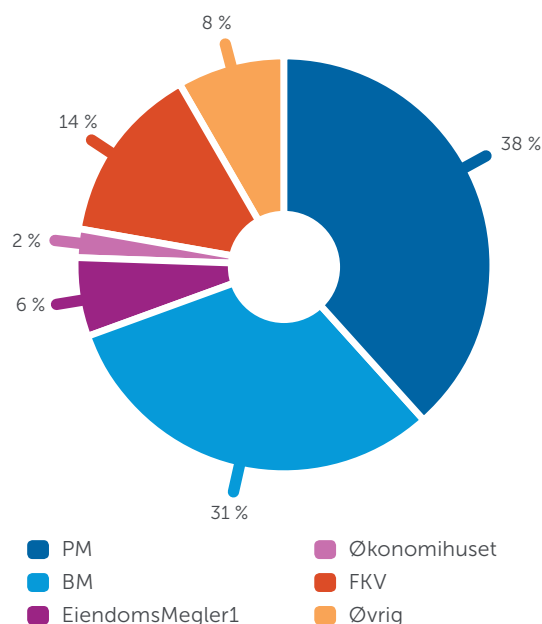
1.603 mill. kroner (1.151 mill. kroner). LCR (Liquidity Coverage Ratio) per 31. desember 2016 utgjør 165 %, godt over lovkravet på 70 %.

Kapitaldekning

Per 31. desember 2016 var bankens rene kjernekapitaldekning 15,9 % (16,5 %). Eks. overgangsregler var bankens rene kjernekapitaldekning 15,0 % per 31. desember 2016 (15,2 %). Netto ansvarlig kapital utgjorde 2.275 mill. kroner (2.216 mill. kroner). SpareBank 1 Ringerike Hadeland benytter standardmetoden for kredittrisiko og basismetoden for operasjonell risiko. Styret har fastsatt mål for ren kjernekapitaldekning for banken og konsernet på minimum 14,5 %. God utlansvekst de siste årene har medført en fallende kapitaldekning. Uvektet kjernekapitalandel per 31. desember 2016 utgjør 9,7 %.

Forretningsområdene

Resultat før skatt i 2016

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har i 2016 hatt en god utvikling innen alle forretningsområder. Konsernet er markedsleder både for bank- og eiendomsmeglingstjenester i kjerneområdene i Ringerike- og Hadelandsregionen. I tillegg har Økonomihuset en ledende posisjon innenfor sitt virksomhetsområde i Ringeriksregionen. Markedsposisjonen til konsernet er befestet gjennom 2016 både innen person- og bedriftsmarkedet.

Personkunder (PM)

(Hele tusen kroner)	2016	2015	Endring
Netto renteinntekter og provisjon BK	223.261	222.010	1.251
Netto andre provisjonsinntekter	79.814	79.631	183
Netto andre inntekter	10.290	1.335	8.955
Driftskostnader	159.308	163.391	-4.083
Resultat før tap	154.057	139.585	14.472
Tap på utlån og garantier	-427	1.138	-1.565
Resultat før skatt	154.484	138.447	16.037

Tross sterk konkurranse om boliglånkunder har vekst i brutto utlån til kunder vært på 10,5 % siste 12 måneder. Innskudd fra kunder har økt med 6,0 % siste 12 måneder. Gjennomsnittlig kundemargin i 2016 var 0,07 % høyere enn i 2015. Den store økningen i netto andre inntekter henskrives fordelt inntekt fra gevinst ved salg av bankbygg.

Bedriftskunder (BM)

(Hele tusen kroner)	2016	2015	Endring
Netto renteinntekter og provisjon BK	176.434	148.453	27.981
Netto andre provisjonsinntekter	28.847	25.201	3.646
Netto andre inntekter	5.227	417	4.810
Driftskostnader	67.588	68.290	-702
Resultat før tap	142.920	105.781	37.140
Tap på utlån og garantier	14.389	2.338	12.051
Resultat før skatt	128.532	103.443	25.089

Vekst i brutto utlån til bedriftskunder utgjør 3,6 % siste 12 måneder. Innskudd fra bedriftskunder er redusert med 1,4 % siste 12 måneder. Volumvekst og bedret kundemargin medførte god resultatvekst. Gjennomsnittlig kundemargin i 2016 var 0,31 % høyere enn i 2015. Den store økningen i netto andre inntekter henskrives fordelt inntekt fra gevinst ved salg av bankbygg. Banken jobber aktivt med videre lønnsomhetsforbedringer innenfor bedriftskundemarkedet.

Datterselskaper og felleskontrollerte virksomheter

Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS

Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS oppnådde et meget godt resultat før skattekostnad på 26,0 mill. kroner i 2016 (13,4 mill. kroner i 2015), hvorav 11,7 mill. kroner tilskrives gevinst ved salg av eiendoms-meglervirksomhet på Gjøvik. Selskapet kan vise til gode

resultater over flere år. I 2016 omsatte selskapet eiendommer for til sammen 3,7 mrd. kroner.

Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS er markedsleder i konsernets markedsområde. Det jobbes systematisk med samhandling mellom bank og eiendoms-megler. Resultatene fra dette arbeidet er gode og dette gjør at konsernet kan gi et bredere tilbud til kundene og til et bedre inntjeningsgrunnlag for hele virksomheten.

SpareBank 1 Økonomihuset AS og SpareBank 1 Økonomihuset IT-nett AS

SpareBank 1 Økonomihuset AS og SpareBank 1 Økonomihuset IT-nett AS (videre omtalt samlet som Økonomihuset) er 100% eide datterselskap av banken. Selskapene har en sterk markedsposisjon og er en viktig driver for videre vekst i konsernet. Til sammen oppnådde selskapene et resultat før skattekostnad på 10,0 mill. kroner i 2016 (8,3 mill. kroner i 2015).

Felleskontrollerte virksomheter

SpareBank 1 Ringerike Hadeland bokfører eierandeler i Samarbeidende Sparebanker AS og Samarbeidende Sparebanker Bankinvest I AS som felleskontrollerte virksomheter. Gjennom disse selskapene har banken indirekte eierskap i SpareBank 1 Gruppen AS og BN Bank ASA. Bankens andel av resultatet i underliggende virksomheter bokføres som inntekter av eierinteresser i konsernregnskapet. Innregnet resultat fra felleskontrollerte virksomheter utgjør totalt 59,0 mill. kroner i 2016 (43,9 mill. kroner i 2015).

Redegjørelse om foretaksstyring

Foretaksstyring i SpareBank 1 Ringerike Hadeland omfatter de verdier, mål og overordnede prinsipper som konsernet styres og kontrolleres etter for å sikre egenkapitalbeveiserne, kundenes, medarbeidernes, innskytternes og andre gruppers interesser i banken.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland følger den norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse av 30.10.2014 og retter seg etter de anbefalinger som er relevante for en sparebank med egenkapitalbevis. Det foreligger ingen vesentlige avvik mellom anbefalingen og implementeringen i SpareBank 1 Ringerike Hadeland.

En nærmere beskrivelse av konsernets foretaksstyring, herunder informasjon om styring og kontroll knyttet til finansiell rapportering i henhold til regnskapslovens §3-3b, finnes i eget kapittel i årsrapporten.

Risiko- og kapitalstyring

Risikostyringen skal støtte opp under Konsernets strategiske utvikling og måloppnåelse og bidra til å sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning. Det er en målsetting at ingen enkelthendelse skal kunne skade konsernets finansielle stilling i vesentlig grad. Dette skal oppnås gjennom en *moderat risikoprofil* og:

- en sterk risikokultur som kjennetegnes av høy bevissthet om risikostyring
- tilstrebe en optimal kapitalallokering innenfor vedtatt forretningsstrategi
- utnyttelse av synergi- og diversifiseringseffekter
- et tilstrekkelig kapitalnivå ut fra valgt risikoprofil.

Banken har etablert en struktur som på en systematisk måte identifiserer, vurderer, kommuniserer og håndterer risiko gjennom hele Konsernet, og det foretas en løpende overvåking. Risikostyring tar utgangspunkt i fastsatt visjon, strategi og mål, samt de rammer for risikoeksponering som er fastsatt av styret. Beredskaps- og kontinuitetsplaner skal sikre at driften kan videreføres og tap begrenses ved vesentlige uforutsette hendelser.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland eksponeres for ulike risikoer. De viktigste risikogrupperne er beskrevet nedenfor.

Kredittrisiko

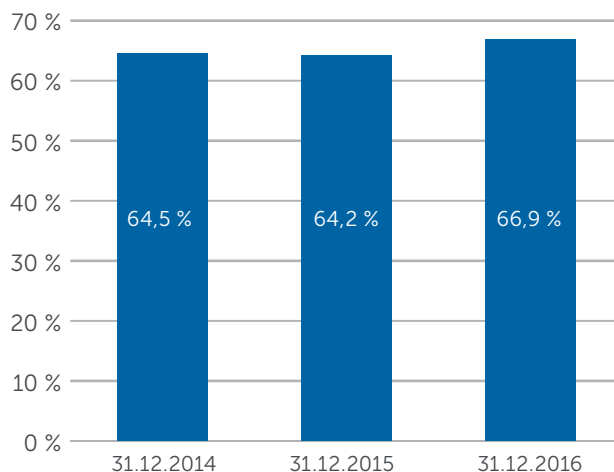
Kredittrisiko er risiko for tap som følge av kundens manglende evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser. Kredittrisikoen styres gjennom rammeverk for kredittinnvilgelse, engasjementsoppfølging og porteføljestyling. Rammene gjennomgås minimum årlig og etterlevelse overvåkes løpende med kvartalsvis rapportering til styret.

Utlån til personkunder er i all hovedsak boligfinansiering. Kvaliteten i personmarkedsporteføljen vurderes å være god. Utlånsveksten har vært høy i 2016 og høyere enn den samlede utlånsveksten nasjonalt. Det meste av personmarkedslånene er sikret med pant i fast eiendom og belåningen er gjennomgående moderat sett opp mot sikkerhetsverdiene. Dette tilsier begrenset tapspotensiale så lenge disse verdiene ikke forringes vesentlig.

Risikoen i bedriftsmarkedsporteføljen vurderes å være moderat. Den totale kreditteksponeringen er størst mot næringseiendom og eiendomsprosjekter hvor engasjementet er sikret med pant i fast eiendom hvor belåningsgraden er gjennomgående moderat sett opp mot sikkerhetsverdiene.

Kredittrisiko knyttet til utlånsporteføljen er bankens største risikoområde. Det har de siste årene vært lave tap på utlån og banken følger aktivt opp løpende engasjementer. Kreditter besluttes i henhold til bankens bevilgningsreglement. Overvåking av kredittrisikoen skjer gjennom risikoklassifiseringssystem utviklet i samarbeid med SpareBank 1 Gruppen. Tapsutviklingen er avhengig av den økonomiske utviklingen i Norge generelt og i bankens markedsområder spesielt. 66,9 % av bankens utlån er klassifisert i svært lav eller lav risikoklasse. Fra det lave tapsnivået de siste årene er det sannsynlig at banken vil oppleve en viss økning i tap i kommende perioder. Banken er både inntjenings- og soliditetsmessig forberedt på dette og styret vurderer kredittkvaliteten som generelt stabil og god.

Høy andel i svært lav og lav risikoklasse

Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for tap som følge av endringer i renter, aksjekurser og valutakurser. Styret har fastsatt maksimale grenser for markedsrisiko gjennom rammer for blant annet investeringer i egenkapitalinstrumenter, obligasjoner og posisjoner i rente- og valutamarkedene. Rammene gjennomgås minimum årlig og etterlevelse overvåkes løpende med kvartalsvis rapportering til styret. Bankens rammer og retningslinjer for markedsrisiko gjenspeiler bankens konservative risikoprofil innen området.

Bankens beholdning av egenkapitalinstrumenter består i hovedsak av strategiske eierskap i selskaper i SpareBank 1 Alliansen. Bankens beholdning av sertifikater og obligasjoner består av likvide papirer av høy kvalitet.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko defineres som risiko for at banken ikke klarer å oppfylle sine forpliktelser og/eller finansiere økninger i eiendelene uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger i form av prisfall på eiendeler som må realiseres eller i form av ekstra dyr finansiering. Likviditetsstyringen tar utgangspunkt i konsernets overordnede likviditetspolicy vedtatt av styret. Likviditetspolicyen gjennomgås minimum årlig. Bankens rammer og retningslinjer for likviditetsrisiko gjenspeiler bankens konservative risikoprofil på området. Bankens innskudd består primært av innskudd fra helkunder i bankens markedsområde.

Operasjonell risiko

Operasjonell risiko defineres som risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil, eller eksterne hendelser. Prosessen for styring av operasjonell risiko i SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal i størst mulig grad sikre at ingen enkelthendelser forårsaket av operasjonell risiko skal kunne skade konsernets finansielle stilling i alvorlig grad.

Operasjonell risiko representerer både på kort og lang sikt en trussel som kan medføre en vesentlig kostnad, og konsernet har fokus på kvalitet og kontinuerlig forbedring av organisasjonens samlede innovasjons- og prestasjonsevne. Som en del av dette arbeidet har banken etablerte systemer og rutiner for registrering og oppfølging av forbedringstiltak samt systemer for rapportering og oppfølging av uønskede hendelser.

Bankens Krise- og beredskapsplan skal sette kriseledelsen i stand til å håndtere krisesituasjoner og vil ved hjelp av forhåndsplanlagte tiltak bidra til å minimere skadeomfanget når uønskede hendelser oppstår, og på den måten gjenopprette bankens tjenester og forretningsaktiviteter innenfor akseptable tidsrammer.

Det er ikke identifisert alvorlige hendelser i konsernet i 2016.

Eierrisiko

Eierrisiko er risikoen for at SpareBank 1 Ringerike Hadeland blir påført negative resultater fra eierposter i strategisk eide selskap og/eller må tilføre ny egenkapital til disse selskapene. Eierselskap defineres som selskaper hvor SpareBank 1 Ringerike Hadeland har vesentlig eierandel og innflytelse. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har i hovedsak eierrisiko gjennom eierandel

i Samarbeidende Sparebanker AS (15,6 %), Samarbeidende Sparebanker Bankinvest AS (20,8 %), SpareBank 1 Boligkreditt AS (3,67 %) og SpareBank 1 Næringskreditt AS (2,61 %).

Revisjon

Ekstern revisjon

Konsernets ekstern revisor er Deloitte AS.

Intern revisjon

Internrevisjonen utføres av EY AS. Internrevisjonen rapporterer til konsernets styre.

Redegjørelse om samfunnsansvar

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har et stort samfunnsengasjement og støtter lokale initiativ innenfor kultur, idrett og utdanning. Dette har i 2016 skjedd ved sponsorvirksomhet, gjennom opprettet næringsstiftelse og talentstipend, og ikke minst ved godt samspill med sparebankstiftelsene. Utbytte fra banken og avkastning på stiftelsenes investeringer danner grunnlag for gaver til allmenntilrette formål fra stiftelsene. Stiftelsenes formål er å forvalte tilførte verdier til beste for sine respektive lokalsamfunn og på den måten videreføre sparebanktradisjoner.

Styret har i en separat rapport om samfunnsansvar redegjort for hva konsernet gjør for å integrere hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon i konsernets forretningsstrategier, i daglig drift og i forholdet til konsernets interessenter. Redegjørelsen finnes i eget kapittel i årsrapporten og inneholder også informasjon om arbeidsmiljø, ytre miljø og likestilling/diskriminering.

Bankens egenkapitalbevis

Bankens eierandelskapital utgjør kroner 1.394.665.200 fordelt på 13.946.652 egenkapitalbevis, hvert pålydende 100 kroner.

Ved utgangen av 2016 hadde banken 2.029 egenkapitalbevisiere mot 2.246 ved utgangen av 2015. Antall eiere hjemmehørende i konsernets primærnedslagsfelt utgjorde 1.035 (1.035) eller 51 % (46 %) av antall eiere, mens de eide 85 % (85 %) av antall utstedte egenkapitalbevis. Ved utgangen av 2016 kontrollerte de 20 største eierne 83 % av eierandelskapitalen (83 %).

Kursen på bankens egenkapitalbevis har i løpet av året beveget seg mellom 163 kroner og 180 kroner. Ved utgangen av 2016 var kursen på bankens

egenkapitalbevis 178 kroner mot 175,50 kroner ved utgangen av 2015.

Sparebankstiftelsene

Bankens største eiere er tre lokale sparebankstiftelser: Sparebankstiftelsen Ringerike, Sparebankstiftelsen Jevnaker Lunner Nittedal og Sparebankstiftelsen Gran. Til sammen eier disse tre sparebankstiftelsene 70 % av egenkapitalbevisene i banken. Utbytte fra og avkastning på investeringen i banken danner grunnlag for gaver til allmennyttige formål fra sparebankstiftelsene. Deres formål er å videreføre sparebanktradisjonene i sine respektive lokalsamfunn samt forvalte kapital og eierinteresser i banken.

Samspeilet med sparebankstiftelsene bidrar til å bygge opp under bankens sterke samfunnsengasjement. Banken anser eierstrukturen og sparebankstiftelsenes lokale engasjement for å være et viktig konkurransefortrinn.

Fortsatt drift

Morbanken og konsernet er solid med en forholdsvis høy kapitaldekning og driften er og har vært preget av lønnsomhet. Det er gode forutsetninger for fortsatt framgang for konsernet i 2017. Styret bekrefter herved, i samsvar med regnskapsloven, at årsregnskapet for 2016 er avlagt under forutsetning om fortsatt drift.

Morbanken – disponering av årsresultat/ utbytte

Det er morbankens regnskap som danner grunnlag for disponering av årsoverskuddet. Morbanken oppnådde i 2016 et resultat på 291,8 mill. kroner (185,1 mill. kroner), hvilket utgjorde en avkastning på egenkapitalen på 11,3 % (7,5 %). Resultat før skatt ble 367,8 mill. kroner (242,1 mill. kroner). Bankvirksomheten drives i sin helhet i morbanken. Omtale av utviklingen i bankvirksomheten i tidligere avsnitt omfatter således virksomheten i morbanken.

Morbankens resultat inkluderer mottatt utbytte fra datterselskaper og felleskontrollerte virksomheter. I konsernregnskapet foretas full konsolidering av datterselskap, mens resultatandel fra felleskontrollert virksomhet regnskapsføres etter egenkapitalmetoden.

Årsoverskudd til disponering fremkommer etter endringer i fond for urealiserte gevinster på -0,9 mill. kroner. Samlet beløp til disponering er 290,9 mill. kroner. Resultatet er fordelt mellom grunnfondet og egenkapitalbevisene i henhold til deres respektive andel av egenkapitalen, slik at utbytte og avsetning

til utjevningsfond utgjør 97,19 % av det disponerte resultatet.

Utbytte

Styret foreslår overfor bankens representantskap et ordinært kontantutbytte på 9,40 kroner per egenkapitalbevis og et ekstraordinært utbytte på 1,90 kroner, i sum 11,30 kroner per egenkapitalbevis. Dette gir en utdelingsgrad på 50 % av egenkapitalbevisene andel av konsernets resultat i 2016. Dette er i tråd med bankens langsiktige utbyttepolitikk som sier at minst halvparten av konsernets årsresultat skal deles ut i utbytte.

Overskuddsdisponering	2016
Årsoverskudd i morbank	291.750
Overført fond for urealiserte gevinster	-889
Årsoverskudd til disponering	290.861
Utbytte	157.597
Overført til utjevningsfond	125.079
Grunnfondskapital	3.622
Gaver	4.563
Sum disponert	290.861

Utsikter for 2017

Det forventes at 2017 blir et litt bedre år for norsk økonomi enn året som nettopp er over. Signaler tyder på at rentebunnen er nådd og at den vil holde seg på et uendret nivå neste år. Det antas at boligprisene fortsetter å stige men med muligheter for en noe avtakende prisvekst utover i året og det er store regionale forskjeller. Det er satt inn tiltak gjennom tilstramming av boliglånforskriften for å dempe veksten i Oslo.

Styret forventer at utviklingen i konsernets markedsområder i 2017 vil gjenspeile veksten i norsk økonomi. Bankens portefølje består av bedrifter i næringer og en region som i stor grad vil nyte godt av tiltakene for å dempe nedgangen i nasjonen for øvrig. Det er besluttet store løft i infrastrukturen i regionen for å knytte regionen nærmere opp mot Oslo, både gjennom utbedring av RV4 og E16 og gjennom Ringeriksbanen. Byggstart for Ringeriksbanen antas å bli i 2019, med ferdigstilling 2024. Det forventes god utvikling og god vekst i regionen som følge av disse forbedringene. Gjennom høy inntjening fra en forretningsmodell med god bredde og effektiv drift, er konsernet godt posisjonert for fremtidig vekst samtidig som det sikrer god konkurransekraft. Banken er solid med høy kapitaldekning. Dette er et godt utgangspunkt for fortsatt lønnsom vekst.

Fra det lave tapsnivået de siste årene er det sannsynlig at banken i kommende perioder vil oppleve en viss økning i tap. Styret vurderer kredittkvaliteten som stabil og god ved inngangen til 2017.

Digitalisering av banknæringen fører til ny tenkemåte rundt bankens nærhetsbegrep fra fysisk nærhet til nærhet i alle kanaler, så vel fysiske som digitale. Kombinasjonen mellom bankens unike lokalkunnskap og SpareBank 1s sterke digitale posisjon, gjør banken godt rustet også for en digital fremtid.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland legger stor vekt på å ha en endringsvillig, effektiv og fremtidsrettet organisasjon. Dette er en forutsetning for å kunne betjene kundene på en god måte. Banken arbeider kontinuerlig med kompetanseutvikling både gjennom egne sertifiseringsprogrammer, kvalitetsprogrammer, slik som Lean, samt lederutvikling og kundeoppfølgingssystemer.

Deltakelse i SpareBank 1-alliansen er også en viktig byggestein for å kunne opprettholde og videreutvikle organisasjonens slagkraft. Dette er også en forutsetning for tjeneste- og produktvikling som stadig blir mer digitalisert.

Styrets vurdering er at konsernet er godt posisjonert for å kunne utnytte gode forretningsmuligheter. Effektiv drift og inntekter fra mange produkt- og tjenesteområder bidrar sammen med lønnsom vekst til en forventning om fortsatt god inntjening. Etter styrets vurdering vil konsernet i løpet av 2017 ytterligere forsterke sin ledende posisjon i regionen og være et lønnsomt og solid konsern som bidrar til verdiskapning for kunder, eiere, ansatte og lokalsamfunn.

Styret vil takke konsernets ansatte og tillitsvalgte for god innsats og positivt samarbeid i 2016.

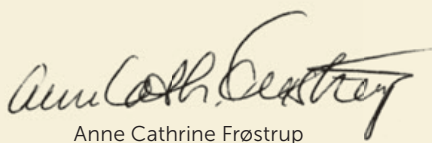
Styret ønsker også å rette en takk til de tre sparebankstiftelsene for samarbeidet gjennom året, og ser frem til å fortsette samspillet til glede for, og utvikling av, regionen.

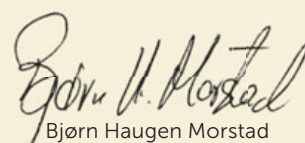
Samspillet mellom innbyggere, næringsliv og bank er viktig for å sikre en god utvikling i konsernets markedsområde. Styret takker konsernets kunder, eiere og samarbeidspartnere for øvrig, og vil legge vekt på å videreføre dette samspillet i 2017.

Hønefoss, 14. februar 2017

I styret for SpareBank 1 Ringerike Hadeland

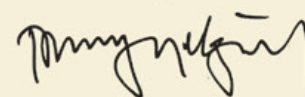

Jørn Prestkvern
Leder

Anne Cathrine Frøstrup

Bjørn Haugen Morstad

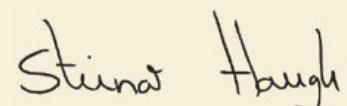

Svein Oftedal

Hege Marie Petlund

Tommy Helgerud

Liv Bente Kildal

Gunnar Bergan

Steinar Haugli
Adm. banksjef

UTVIKLINGSTREKK 2016

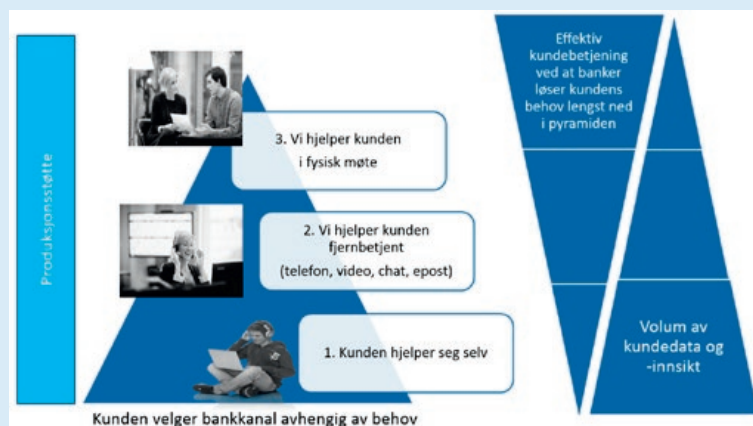
Økonomiske resultater

Meget gode økonomiske resultater i konsernet med et overskudd på 411,6 kroner før skatt. Resultatutviklingen fra underliggende drift i konsernet er god. Inntjeningen både fra bankdrift, eiendomsmeglervirksomhet og regnskaps- og IT-tjenester er bedret fra fjoråret. I tillegg er det inntektsført ekstraordinære gevinster blant annet fra salg av eiendomsmeglervirksomhet på Gjøvik, salg av to bankbygg, salg av eierandel i Bank 1 Oslo Akershus og ekstraordinær utbetaling fra Visa Norge.

2.900 nye kunder og høy tilfredshet hos de etablerte kundene

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har over 60.000 kunder som viser tillit, gir positive tilbakemeldinger og har valgt å være kunde gjennom en årrekke.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland er nærbanken med god kundekunnskap og relasjon som gir tilpasset rådgivning. Samtidig har banken gode og digitale løsninger med sømløs betjening hvor kunder kan benytte ulike betjeningsløsninger.

Kundeadferden i betydelig endring – økt digitalisering

Mobilbankbruken er den elektroniske banktjenesten som har økt mest det siste året. 3,7 millioner nordmenn bruker nettbank, og nær halvparten av dem benytter mobilbank. Betalingstjenester som mCash og Vipps fortsetter å øke på landsbasis - også blant kundene i SpareBank 1 Ringerike Hadeland.

Kunder foretrekker i økende grad å gjennomføre sine bestillinger og kjøp av bankprodukter via digitale løsninger. I tillegg har volumet av henvendelser mot bankens fjernbetjente kanaler som telefon, nettmøter, chat og epost økt betydelig. Bankens kundesenter er styrket for å hjelpe kundene som ønsker fjernbetjening.

Kundebesøket i kontorkanalen er mindre og banken besluttet derfor å redusere med tre kontorer – Hønen og Brandbu i mars 2016 og Harestua i desember 2016 – slik at antall kontorer i markedsområdet nå er 5. Det må nevnes at kontoret på Harestua skal ha kveldsåpent en dag i uken fra 01.01.17.

Bankens styrende organer og styringsdokumenter

I forbindelse med implementering av ny lov om finansforetak og finanskonsern har det vært nedsatt en arbeidsgruppe ledet av representantskapsleder Ellen Stokstad. Det er et ønske om vitalisering av representantskapet og i den forbindelse har antall medlemmer blitt redusert til 24 personer. Vedtekter og styringsdokumenter har blitt endret etter implementering av ny lov. Kontrollkomiteen bortfaller og deres ansvarsområder er fordelt og tillegges både styret og representantskapet. Krav til styremedlemmer, kompetanse- og styresammensetning samt tjenestetid er også gjennomgått og revidert i forhold til nye lovkrav, utsikter for bransjen og ønske om vitalisering.

Økte regulatoriske krav til finanssektoren

Det er krav om mer solide banker, noe som gir økte kapitalkrav. Det er nye og strengere krav til banknæringens behov for egenkapital og finansiering både nasjonal og internasjonalt. SpareBank 1 Ringerike Hadeland er en solid og lønnsom bank som følger utviklingen tett og er godt forberedt.

Nye og strengere boliglånskrav overfor bankene ble innført sommeren 2015 hvor det blant annet ble fastsatt et egenkapitalkrav på 15 %. Reglene har blitt ytterligere skjerpet fra 01.01.17.

Lavt rentenivå – boligprisvekst – boliglånsforskrift

Norges Bank har senket styringsrenten en gang (mars 2016 med 0,25 %), slik at den ved utgangen av året er 0,50 %. Markedsrentene falt i begynnelsen av året, men har siste halvåret vist en stigende tendens. Dette har medført at de fleste banker har økt sine utlånsrenter med inntil 0,20 % på slutten av året. Ved inngangen til året var laveste rente (boliglån for unge) 2,35 %. Ved utgangen av året er den 2,20 %, men som nevnt oppjusteres til 2,35 % med virkning fra 09.01.17.

I 2016 har Norge hatt høy boligprisvekst med en økning på 12,8 % på landsbasis og hele 23,3% i Oslo. Dette var noe av bakgrunnen for at myndighetene strammet ytterligere inn på boliglånsforskriften fra 01.01.17. Hovedpunktene i forskriften:

- Bankene skal sjekke at kunder tåler 5 % renteoppgang
- Maksimalt samlet gjeldsgrad på 5 ganger årsinntekt
- Det skal ikke innvilges avdragsfrihet på lån med belåning over 60%
- Krav til egenkapital på 15 %. 40 % ved kjøp av sekundærbolig i Oslo
- Bankene har muligheter for å fravike på 10 % av sakene (8 % på sekundærbolig i Oslo) pr. kvartal.

Vekstmuligheter i regionen

Banken har visjon om å være den anbefalte og ledende bank i markedsområdet. Regionen står foran store utviklingsmuligheter blant annet gjennom større infrastrukturprosjekter som ny vei og bane til Oslo. Planlegging og beslutningsprosessen har gjennom det siste året kommet et skritt videre og aktører er i ferd med å posisjonere seg, spesielt innenfor boligutvikling.

242 engasjerte medarbeidere

Konsernet har 149 medarbeidere i banken, 30 i eiendomsmeglervirksomheten og 63 i Økonomihuset. De ansatte viser sterk lojalitet til virksomheten og dens verdigrunnlag. De har høy kompetanse og evne til å skape gode relasjoner med kundene. Videre er bankens medarbeidere engasjerte og tilpasser seg endret kundeadfærd og arbeidsprosesser. Lean-prosesser med kontinuerlig forbedring er eksempel på slik arbeidsmetodikk. Fremtidsrettede prosjekter som RH 2020, rolleprofiler og organisering av stab/støttefunksjoner har vært gjennomført med stort engasjement. Kompetanseutvikling er en kontinuerlig prosess i konsernet, både innen bank-, eiendomsmegler- og økonomi-faget, lederutvikling og talentutvikling. Banken arbeider også planmessig og tett med samspill og synergieffekter mellom de ulike virksomhetsområdene i konsernet.

Samfunnsengasjement

Høyt samfunnsengasjement er forankret i konsernets verdigrunnlag. Banken skaper verdier i distriktet som investeres videre og bidrar til kultur, idrett, utdanning og næringsliv. Banken har samspill med sparebankstiftelsene, og har samlet bidratt med 67,5 mill. kroner i 2016. Dette er viktige bidrag til lokalsamfunnene og verdifull omdømmebygging for konsernet.

EiendomsMegler 1

Datterselskapet befester sin sterke markedsposisjon med en omsetning i 2016 på 1.504 boliger til en verdi av 3,7 mrd. kroner. Selskapet har god inntjening. I tillegg bidrar samspillet mellom megler og bank til verdiskapning for begge parter.

SpareBank 1 Økonomihuset

Virksomheten ble kjøpt i 2015 og målsettingen med dette kjøpet er å komplementere finanshusbegrepet. Økonomihuset er en ledende virksomhet innenfor sin bransje, med 63 dyktige ansatte. Datterselskapet har ca 1.400 kunder og en samlet omsetning på 58,8 mill. kroner i 2016. De har også god inntjening og i tillegg bidrar samspillet til verdiskapning for begge parter.

SpareBank 1 Finans Østlandet

Banken har kjøpt en aksjepost på 5 % i dette selskapet med virkning fra januar 2016. Selskapets hovedeier er Sparebanken Hedmark. SpareBank 1 Finans Østlandet tilbyr leasing- og lånefinansiering til næringslivet samt salgspantlån på bil, motorsykkel og campingvogner overfor privatmarkedet.

SpareBank 1-alliansen

SpareBank 1-alliansen er et meget viktig strategisk fundament som gir tilgang på produkter, teknologi, kompetanse og markedsprofilering slik at banken kan være en ledende, selvstendig lokalbank i vårt markedsområde. SpareBank 1 Gruppen leverer meget gode økonomiske resultater.

HISTORIKK

Historien til dagens bank går tilbake til 4. august 1833, da Ringerikes Sparebank ble etablert som Norges første landssparebank og bank nummer syv i landet. Banken skulle stimulere til sparing, orden og edruelighet blant tjeneste- og arbeidsfolk.

I dag er SpareBank 1 Ringerike Hadeland et moderne bankkonsern som tilbyr et bredt spekter av banktjenester, eiendomsmeglervirksomhet samt økonomiske rådgivning og regnskapstjenester overfor kunder.

1833

Før formannskap og kommunestyre kom på plass i 1837, var de såkalte sogneselskapene viktige fellesinstitusjoner i mange bygder. Norderhoug Sogneselskab stod bak opprettelsen av landets første bygdebank, Ringerikes Sparebank, som mottok sine første innskudd i 1833.

1857

Gran Sparebank ble stiftet i 1857. Kunngjøring på kirkebakken på Granavollen hvor også banken tok imot innskudd. Formålet var å medvirke til verdiskapning for bygden. Jordbruket stod sterkt og bøndene trengte meieri og moderne redskaper for å øke matproduksjonen.

1862

Jevnaker Sparebank ble stiftet i 1862. Omsorg for bygdesamfunnets velferd og trivsel var viktige momenter. Pengeforbruket var økende og det var, da som nå, viktig med kommunikasjon som veibygging, Randsfjordbanen og båttrafikk på fjorden.

1996

Dette året var alle de tre tidligere bankene med å etablere SpareBank 1-alliansen, som er et bank- og produktsamarbeid. Gjennom deltakelsen i Alliansen

er konsernet knyttet sammen i et samarbeid mellom selvstendige, lokalt forankrede banker. På denne måten blir hensynet til effektivitet og stordriftsfordeler forenet med fordelene det er å være nær kunder og markedet.

En annen viktig begivenhet i 1996 var at Ringerikes Sparebank ble børsnotert. Banken ønsket å knytte kundene enda tettere til seg gjennom å skape et godt investeringsalternativ. I tillegg ville man oppnå økt oppmerksomhet fra finansmiljøene ved å være børsnotert.

2008

Som en av Norges eldste sparebanker, feiret Ringerikes Sparebank 175 årsjubileum. Steinar Haugli ble tilsatt som adm. banksjef.

2010

En annen historisk milepæl i de tre bankenes historie er 17. desember 2009, da henholdsvis representantskapet og forstanderskapene i Ringerikes Sparebank, Gran Sparebank og Sparebanken Jevnaker Lunner enstemmig vedtok en sammenslutningsavtale mellom bankene. Dette var et offensivt tiltak for å etablere en selvstendig, fremtidsrettet og konkurransedyktig bank i regionen. Ønsket er det samme som grunnleggerne hadde: **En sterk og solid bank med god kjennskap til markedet og sine kunder, samfunnsengasjert og med godt omdømme.**

Bankene ble juridisk fusjonert fra 1. juli 2010 med tidligere Ringerikes Sparebank som overtakende bank. Samme dato ble navnet på banken endret til SpareBank 1 Ringerike Hadeland.

Samtidig med fusjonen ble det etablert tre lokale sparebankstiftelser: Sparebankstiftelsen Ringerike, Sparebankstiftelsen Gran og Sparebankstiftelsen Jevnaker Lunner Nittedal. Den opptjente egenkapitalen ble overført til stiftelsene som igjen investerte denne i egenkapitalbevis i banken.

2016

SpareBank 1 Ringerike Hadeland er i dag et moderne, børsnotert bankkonsern som tilbyr alle typer finanstjenester.

VIRKSOMHETEN I KONSERNET

Konsernet

SpareBank 1 Ringerike Hadeland er regionens ledende finanskonsern og deltaker i SpareBank 1-alliansen. Hovedkontoret ligger i Hønefoss og konsernet med sine datterselskap har i alt 242 ansatte. SpareBank 1 Ringerike Hadeland er en regional, selvstendig sparebank med lokal forankring. Nærhet og dyktighet kjennetegner forholdet til markedet.

Regionens ledende finanskonsern

- Lokalisert med 5 bankkontorer, 3 meglerkontorer og 1 økonomi-/regnskapshus i markedsområdet
- Totalleverandør innen finansiering, sparing og plassering, forsikring og betalingstjenester til privatkunder og bedrifter
- 55.900 privatkunder
- 5.000 bedriftskunder
- Regionens ledende eiendomsmegler
- Regionens ledende økonomi- og regnskapshus
- Regionens største private bidragsyter til næringsutvikling og allmenntilguttige formål i samspill med sparebankstiftelsene

Banken

SpareBank 1 Ringerike Hadeland sitt markedsområde er Ringerike-, Hadeland- og Nittedalsregionen med tilstøtende områder. Banken har som en sentral del av strategien å være nær kunden gjennom kontorløsninger og kundesenter i bankens nedslagsfelt. Dette i kombinasjon med tilgjengelighet hele døgnet gjennom nettbank og mobile løsninger gir banken et unikt konkurransefortrinn. Ved utgangen av 2016 er det 5 fullverdige kontorer samt kveldsåpent en dag i uken på 1 kontor.

Forvaltningskapital inkl. lån overført til Boligkreditt var 28,1 mrd. kroner ved utgangen av 2016. Banken har 149 ansatte tilsvarende 139,8 årsverk.

Den kunderettede virksomheten er organisert i to seksjoner innenfor henholdsvis person- og bedrifts-markedet. Kundesenteret er organisert under begge seksjonene. Banken leverer produkter og tjenester innen finansiering, sparing/investering, betalingsformidling, pensjon samt skade- og livsforsikring.

Personmarkedet

SpareBank 1 Ringerike Hadeland er den ledende personkundebanken i regionen med en samlet markedsandel på 39 %. Denne varierer mellom kommunene fra Jevnaker på hele 74 % andel til Nittedal hvor 16 % definerer sparebanken som sin hovedbank. I

sistnevnte område er banken relativt sett kort historikk og er definert som et satsningsområde. Banken har 55.900 personkunder. I tillegg betjener seksjonen en del mindre, selvstendige næringsdrivende og mange landbrukskunder samt lokale lag og foreninger.

Seksjonen er organisert gjennom 5 kontorer. Det er lagt vekt på at lokalbankene i størst mulig grad skal være selvstendige, og at beslutningene skal tas nær kunden i det enkelte området. Bankens kundesenter betjener kunder fra både person- og bedrifts-markedet. Kundesenteret er et servicesenter for hele markedsområdet, og fagansvaret innenfor betalingsformidling og forsikring er lagt hit.

NOEN NØKKELTALL	2016	2015
Utlån	16.449 mill.	14.881 mill.
Innskudd	8.643 mill.	8.154 mill.
Forsikring – Premiebestand	190 mill.	170 mill.
Fondssparing – Portefølje	1238 mill.	779 mill.
Antall personkunder	55.900	54.000
Nye kunder	2.544	2.075
Kundetilfredshetsmåling	68	66
Antall årsverk	50,5	55

Hovedtrekk i 2016:

- God aktivitet med over 2.500 nye kunder
- Inntektsvekst som følge av god kundetilgang, mange kundemøter og økt produktbredde
- God samhandling mellom bank og eiendomsmegler gir merforretninger for begge parter og flere fornøyde kunder
- Utlånsvekst på 1.573 mill. kroner (10,6 %), og innskuddsvekst på 489 mill. kroner (6,0%) Stor utlånsvekst i alle markedsområder og høyest i Nittedal og Hole med vel 15 %
- Sterk vekst i kunder som bruker mobile, digitale og selvbetjente løsninger
- Kontinuerlig kompetanseutvikling av ansatte
- Kontinuerlig forbedring – Lean prosjekter – med formål å skape økt verdi for kundene, redusere leveringstid og etablere en forutsigbar kundeopplevelse

Bedrifts-markedet

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har om lag 4.950 kunder innenfor næringsliv og offentlig sektor, hvorav ca. 4.050 betjenes av bankens bedrifts-markedsavdeling. Markedsandelen i kjerneområdet Ringerike- og Hadelandsregionen ligger på 50 %, mens den ligger på 22 % i utviklingsområdet Nittedal.

Bedriftsmarkedsseksjonen er organisert med bedriftsrådgivere ved tre avdelingsbankkontorer på Hønefoss, Gran og Nittedal. I tillegg betjenes kundene ved bankens kundesenter organisert gjennom felles ledelse.

Banken legger vekt på å være en nettverksbygger ved siden av å tilby god rådgivning med kvalitet samt å være en samtalepartner for næringskunder. Nærhet og rask saksbehandling kjennetegner virksomheten, derfor er beslutningsfullmaktene lagt nær kunden. I tillegg legges det vekt på å tilby gode, selvbetjente løsninger som forenkler hverdagen til kundene.

NOEN NØKKELTALL	2016	2015
Utlån	7.922 mill.	7.625 mill.
Innskudd	4.180 mill.	4.238 mill.
Årlig Forsikring- og Pensjonspremier	88 mill.	75 mill.
Antall kunder	4043	3.878
Antall nye kunder	318	298
Kundetilfredshetsmåling	73	74
Antall årsverk	19,5	18,7

Hovedtrekk i 2016:

- Tilfredsstillende aktivitet med etablering av 318 nye bedriftskunder i banken som har 193 mill. kroner i utlån og 80 mill. kroner i innskudd. Samlet har alle bedriftskundene 7.922 mill. kroner i utlån og 4.180 mill. kroner i innskudd pr 31.12.2016.
- Utlånsvekst på 297 mill. kroner eller 3,8 % og redusert innskuddsvolum med 58 mill. kroner eller -1,4%.
- Godt salgsvolum av forsikrings- og pensjonsprodukter til bankens bedriftskunder
- Lavt mislighold og tap i kredittporteføljen mot bankens bedriftskunder

Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS

Historikk

I 1992 kjøpte Ringerikes Sparebank K-eiendom AS sammen med eiendomsmegler Borgar Flaskerud. I 1998 ble det etablert eiendomsmeglerkontor på Hadeland og samtidig kom Gran Sparebank og Sparebanken Jevnaker Lunner inn på eiersiden. Navnet på selskapet ble endret til Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS. Året etter ble det foretatt ytterligere utvidelser gjennom kontorer på Vikersund og i Hallingdal med Modum Sparebank og SpareBank 1 Hallingdals inntreden på eiersiden. I 2001 ble det etablert kontor i Nittedal.

I 2010 fusjonerte selskapet inn EiendomsMegler 1 Gjøvik og overtok eiendomsmegler- virksomheten til Ringbo BBL i Hønefoss. Virksomheten i Hallingdal ble solgt til SpareBank1 Hallingdal Valdres i 2011. Virksomheten

på Gjøvik er solgt til EiendomsMegler 1 Hedmark med virkning fra 4. januar 2016. I 2016 ble det opprettet et nytt kontor i Mjøndalen, samlokalisert med Modum Sparebank. Geir Heimdal er daglig leder av selskapet.

Virksomheten

- Selskapet markedsfører seg under merkenavnet EiendomsMegler 1 Ringerike Hadeland.
- Selskapet er eid 80 % av SpareBank 1 Ringerike Hadeland og med de to samarbeidsbankene SpareBank 1 Hallingdal Valdres (5 % eierandel) og SpareBank 1 Modum (15 % eierandel), som medeiere. Selskapet er tilsluttet EiendomsMegler 1-kjeden. Virksomheten omfatter brukte og nye boliger, næringsbygg og fritidsboliger. Selskapet har 6 meglerkontorer i bankenes virkeområder med til sammen 30 ansatte, tilsvarende 29 årsverk.

Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS er markedsleder i konsernets kjerneområder Ringerike og Hadelandskommunene, med markedsandeler på nivå 45–60 % av antall omsetninger i 2016. Markedsandelen i Nittedal er på 27 %, noe konsernet er godt fornøyd med. Ett av fokusområdene i 2016 har vært samhandling mellom bank og eiendomsmegler. Konsernet har hatt en bra utvikling innenfor dette området, noe som har gitt begge parter økt inntjening og kundetilfredshet.

NOEN NØKKELTALL	2016	2015
Omsetning	64,1 mill.	68,9 mill.
Verdi omsatte eiendommer	3,7 mrd.	3,7 mrd.
Antall omsatte eiendommer	1.504	1.592
Resultat før skattekostnad	26,0 mill.	13,4 mill.
Antall årsverk	29	32,7

SpareBank 1 Økonomihuset AS

Historikk

Selskapet ble stiftet i 1973 som Ringerike Regnskapsentral AS av Bjørn Hartz og Johan Tuft. Siden kom Terje Hval inn på eiersiden. Selskapet omfatter i dag virksomhetene Økonomihuset Regnskap og IT-Nett. Lokalisert i leide lokaler i Hvervenmoveien i Hønefoss.

Selskapene er 100 % eide datterselskap av banken. SpareBank 1 Ringerike Hadeland kjøpte Økonomihuset 20. mars 2015. Selskapet har en sterk markedsposisjon og er en viktig driver for videre vekst i konsernet. Karl Asbjørn Kjennerud er daglig leder av selskapet.

Virksomheten

- Selskapet leverer regnskapsføring, økonomisk rådgivning og IT-tjenester av høy kvalitet. 1.400 kunder med langsiktige kunderelasjoner.
- Sterk markedsposisjon med 35–40 % markedsandel i Ringeriksregionen.
- Lønnsomt og solid selskap med høy kvalitet og offensiv strategi
- 26 autoriserte regnskapsførere.

Selskapet har høy kundetilfredshet og leverer gode resultater. Prioriteringen fremover vil være økt samhandling mellom bank, megler og økonomihus, som vil bidra til ytterligere verdiskapning for konsernet. Konsernet har besluttet en annen organisering av selskapet fra 2017, gjennom at IT-Nett blir datterselskap av Økonomihuset.

NOEN NØKKELTALL	2016	2015
Sum inntekter	58,8 mill.	55,8 mill.
Resultat før skattekostnad	10,0 mill.	8,3 mill.
Antall årsverk	59	58

SPAREBANK 1-ALLIANSEN

SpareBank 1-alliansen er et bank- og produksamarbeid der SpareBank 1-bankene i Norge samarbeider gjennom de felleseide selskapene SpareBank 1 Gruppen og SpareBank 1 Banksamarbeidet DA.

SpareBank 1-alliansen er Norges nest største finansgruppering. Alliansen består av 16 selvstendige banker som er fullverdige leverandører av finansielle produkter og tjenester til privatpersoner, bedrifter og organisasjoner.

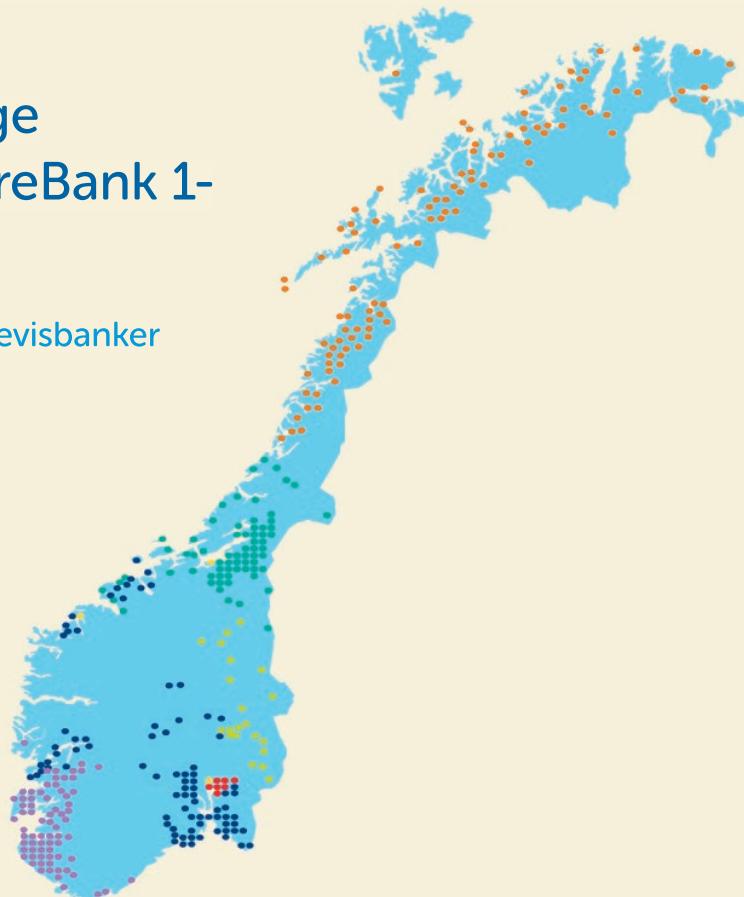
Disse 16 selvstendige bankene er sammen om SpareBank 1-alliansen

- SpareBank 1 BV
- SpareBank 1 Gudbrandsdal
- SpareBank 1 Hallingdal Valdres
- SpareBank 1 Lom og Skjåk
- SpareBank 1 Modum
- SpareBank 1 Nord-Norge
- SpareBank 1 Nordvest
- SpareBank 1 Nøtterøy-Tønsberg
- Bank 1 Oslo Akershus AS
- SpareBank 1 Ringerike Hadeland
- SpareBank 1 SMN
- SpareBank 1 SR-Bank ASA
- SpareBank 1 Søre Sunnmøre
- SpareBank 1 Telemark
- SpareBank 1 Østfold Akershus
- Sparebanken Hedmark

Av de 16 selvstendige sparebankene i SpareBank 1-alliansen er:

- 6 børsnoterte egenkapitalbevisbanker
- 8 tradisjonelle sparebanker
- 1 aksjesparebank
- 1 forretningsbank

Det er besluttet fusjon mellom Sparebanken Hedmark og Bank 1 Oslo Akershus AS samt mellom SpareBank 1 Nøtterøy-Tønsberg og SpareBank 1 BV i 2017. Etter disse fusjonene er gjennomført består SpareBank 1-alliansen av 14 selvstendige banker. Fusjonen mellom Sparebanken Hedmark og Bank 1 Oslo Akershus AS vil også medføre endringer i eierposten inn i alliansesamarbeidet hvor Sparebanken Hedmark vil overta eierandelene til Bank 1 Oslo Akershus AS.

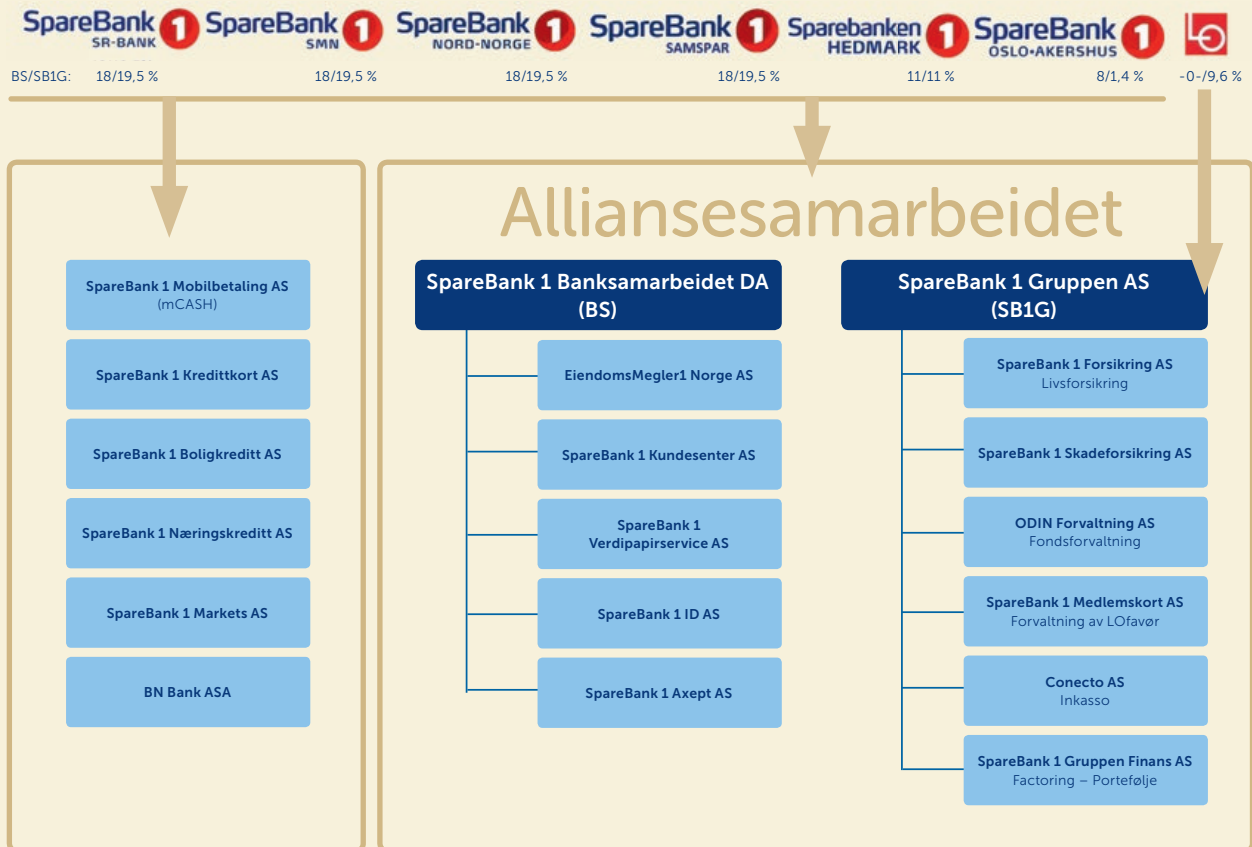
Kundene skal oppleve at SpareBank 1-alliansen er den beste på nærhet, lokal forankring og kompetanse. Totalt har Alliansen ca. 7000 medarbeidere, hvorav ca. 1200 er tilknyttet SpareBank 1 Gruppen og SpareBank 1 Banksamarbeidet med datterselskaper.

SpareBank 1 Gruppen og SpareBank 1 Banksamarbeidet utgjør Alliansesamarbeidet. Hensikten med Alliansesamarbeidet er å levere attraktive produkter og tjenester med fokus på gode kundeopplevelser for å bidra til SpareBank 1-bankenes konkurransekraft og lønnsomhet, slik at de forblir sterke og selvstendige. Alliansesamarbeidets visjon er: Attraktiv for kundene og bankene.

SpareBank 1 Banksamarbeidet leverer forretningsplattformer og felles forvaltnings- og utviklingstjenester til alliansebankene som kunder, og bidrar til at felles utvikling og felles aktiviteter gir bankene stordrifts- og kompetansefordeler. Selskapet eier og forvalter også Alliansens immaterielle rettigheter under det felles merkevarenavnet SpareBank 1.

SpareBank 1 Banksamarbeidet utvikler og leverer felles IT/mobilløsninger, merkevare- og markedsføringskonsepter, forretningskonsepter, kompetanse, analyser, prosesser, beste-praksis-løsninger og innkjøp.

Alliansepartnere/eiere

STRATEGI OG MÅL

Overordnet visjon og kjerneverdier

Visjon

SpareBank 1 Ringerike Hadeland – den anbefalte banken

Kjerneverdier

Forretningside

SpareBank 1 Ringerike Hadeland er en solid, lønnsom og selvstendig sparebank med hovedvekt i markedsområdene Ringeriks- og Hadelands- og Nittedalsregionen.

Banken tilbyr et bredt spekter av finansielle tjenester til personkunder, små og mellomstore bedrifter og offentlig sektor.

Overordnet strategi

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har som mål å være et lønnsomt og solid finanskonsern som er attraktiv for kunder, egenkapitalbevisere, medarbeidere og lokalsamfunnet. Den overordnede strategien skal gjenspeile disse ambisjonene.

Vi skal:

- sikre kapitaltilgang og beslutningskraft slik at vi bidrar til lokal verdiskapning i regionen
- bygge langsiktige kunderelasjoner ved å ha et sterkt kundeengasjement
- tilby kundene fremtidsrettede produkter, tjenester og løsninger
- beholde, utvikle og tiltrekke oss dyktige medarbeidere
- bygge arbeidsglede, initiativ, endringsvilje og tillit
- bidra til utvikling av lokalsamfunnene gjennom samspill med Sparebankstiftelsene
- være en aktiv deltaker i SpareBank 1-alliansen slik at vi får stordriftsfordeler, kompetansedeling og produkttilgang

Hovedmål marked

SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal ha finansbransjens mest attraktive merkevare i sitt markedsområde og være best på kundeopplevelser.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal styrke sin ledende posisjon i Ringeriks- og Hadelandsregionen og forsterke posisjonen i Nittedalsregionen.

Organisasjonsmål 2015–2019

Humankapital

1. Kompetente og motiverte medarbeidere bidrar til verdiskapning i organisasjonen. ATI Humankapital og ATI Støtte >80 % og over snitt i Samspår
2. Gode kundeopplevelser gjennom høy rådgivningskompetanse og relevante initiativ. Kundetilfredshet TRI*M indeks >70
3. Handlekraftige og effektive ledere som tilrettelegger for utvikling og god kommunikasjon. ATI Lederskap >80 %, ATI Gjennomføringskraft >90 %

Organisasjonskapital

1. Kultur for effektivitet, samspill, ressursutnyttelse, organisatorisk læring, forbedring og gjennomføringskraft ATI Organisasjonskapital og ATI Prestasjonskultur >80 %
2. Effektive beslutningsprosesser og desentralisert fullmaktstruktur. Snitt KTI Respons/ Behandlingstid >80
3. Være blant de 3 beste i SamSpår på implementering av nye produkter og løsninger

Relasjonskapital

1. Samspillet med kunder, ansatte, eiere, samarbeidspartnere og lokalsamfunnene bygger på stabilitet og langsiktighet
2. Ledende omdømmeposisjon i regionen. Høyest preferanseandel i bankens markedsområde
3. Sentral og aktiv bidragsyter i SpareBank 1-alliansen for å sikre distribusjonskraft og synergier

Økonomiske mål 2016

Lønnsomhet og egenkapitalavkastning

- Egenkapitalavkastning min. 7 %-poeng høyere enn 5-års statsobligasjonsrente.
- Være blant de tre beste i Samarbeidende Sparebanker med hensyn til egenkapitalavkastning hensyntatt EK-andel.

Kostnadseffektivitet

- Målsetting om en kostnadsprosent fra ordinær bankdrift – cost/income – innenfor 48 % i løpet av 1. halvår 2018.
- Være blant de tre bankene i Samarbeidende Sparebanker med lavest kostnadsprosent.

Netto provisjonsinntekter

- Være blant de tre beste i Samarbeidende Sparebanker med hensyn til vekst i netto provisjonsinntekter eksklusiv Boligkreditt og EM 1.

Utdelingspolitikk

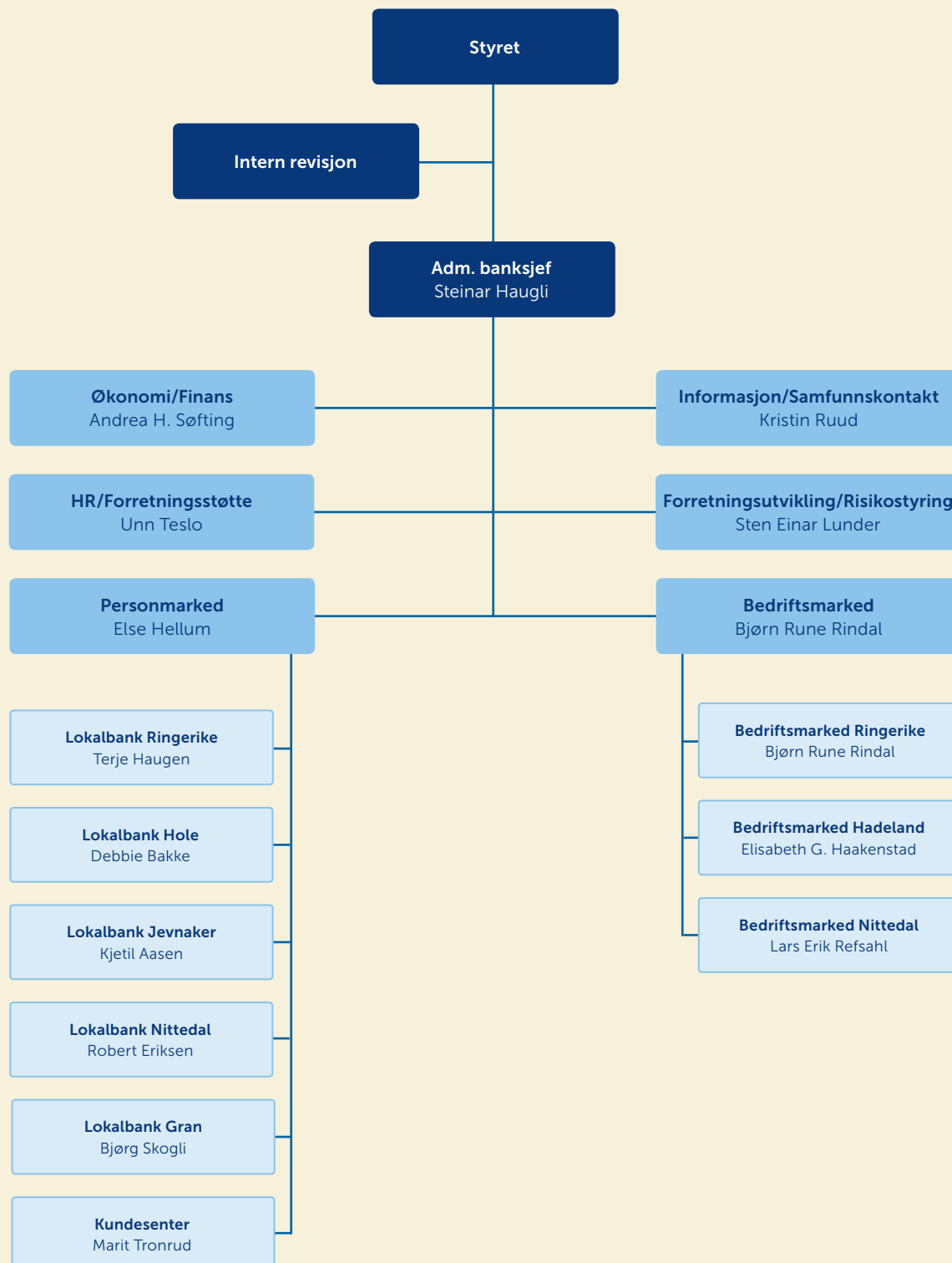
- SpareBank 1 Ringerike Hadeland har som målsetting at minst halvparten av eierkapitalens andel av årsoverskuddet etter skatt i konsernet skal utbetales som kontantutbytte, og tilsvarende at minst halvparten av grunnfondskapitalens andel av overskuddet utbetales som gaver.
- Ved fastsettelsen av utbytte vil det bli tatt hensyn til bankens resultatutvikling, markedssituasjon, stabilitet i utbytte samt behov for kjernekapital.

Kapitaldekning

- Konsernet har mål om å ha ren kjernekapitaldekning på minimum 14,5 %.
- Konsernet har mål om å ha en samlet kapitaldekning på minimum 17,0 %.

ORGANISASJONSKART

PRESENTASJON AV STYRET

Jørn Prestkvern, styreleder (1958)

Utdannet Siviløkonom fra BI, og er administrerende direktør i Valvoline Oil AS. Ble valgt inn i styret i Gran Sparebank i 2001.

Anne Cathrine Frøstrup, nestleder (1954)

Utdannet Cand. jur. Jobber i dag som Kartverksjef i Statens Kartverk. Som verv er hun mekler hos Riksmegleren samt nestleder i styret i Helse Sør-Øst RHF. Valgt inn i styret i juli 2010.

Bjørn Haugen Morstad, styremedlem (1958)

Utdannet Siviløkonom fra BI, MBA fra University of Wisconsin og autorisert finansanalytiker fra NHH. Arbeider som selvstendig konsulent, og har tidligere arbeidet som bl.a. analysesjef i Christiania Markets. Valgt inn i styret i Jevnaker Lunner Sparebank i 2009.

Hege Marie Petlund, styremedlem (1972)

Utdannet siviløkonom fra BI, med arbeidserfaring fra Ernst & Young og Abletec AS og har nå stilling som økonomisjef i Leiv Vidar AS. Ble valgt inn i styret i mars 2015.

Svein Oftedal, styremedlem (1964)

Utdannet Diplom Eksportøkonom NMH. Jobber i dag som Executive Vice President of the Würth Group. Ble valgt inn i styret i mars 2013.

Tommy Helgerud, styremedlem (1957)

Utdannet Bygningsingeniør fra HIG og MBA fra BI/ESCP i Frankrike. Jobber i dag som sekretariatsleder for Boligtvistnemda. Har tidligere erfaring bl.a. som direktør i NCC Construction og Tronrud Gruppen. Ble valgt inn i styret i mars 2013.

Liv Bente Kildal, styremedlem, ansattes representant (1963)

Bakgrunn som Finansrådgiver fra Postbanken og kunderådgiver i Sparebanken Jevnaker Lunner. Hovedtillitsvalgt og varamedlem i styret siden 1. juli 2010. Innvalgt som styremedlem i mars 2012.

Gunnar Bergan, styremedlem, ansattes representant (1961)

Bakgrunn som rådgiver fra Sparebanken NOR og SpareBank 1 Ringerike. Autorisert finansiell rådgiver på Privatmarkedet i lokalbank Ringerike i dag. Varamedlem i styret siden 2010. Innvalgt som styremedlem i juni 2016.

PRESENTASJON AV KONSERNLEDELSEN

Steinar Haugli, Adm banksjef (1957)

Bankøkonom fra 1982 med tilleggsutdannelse innenfor ledelse med 2 deler av masterprogram fra BI 2000 og 2004, endringsledelse og prestasjonsledelse. Adm.banksjef fra 2008 i Ringerikes Sparebank og fra 2010 SpareBank 1 Ringerike Hadeland. Tidligere erfaring fra lederstillinger i Ringerikes Sparebank blant annet leder bedriftsmarked i perioden 1991–2008. Styreleder i Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS, SpareBank 1 Økonomihuset og styremedlem i Samarbeidende Sparebanker AS og SpareBank 1 Markets AS.

Bjørn Rune Rindal, Banksjef Bedriftsmarked (1975)

Høgskolekandidat (1997–1999) innen økonomi og administrasjon fra Høgskolen i Buskerud. Grunn- og mellomfagstudier matematikk (1999–2000) fra Universitetet i Oslo. Delutdanning hovedfagsstudier (2000–2002) innen bedriftsøkonomisk analyse fra Høgskolen i Buskerud. Bedriftsrådgiver i Ringerikes Sparebank (2002–2007). Økonomisjef i Ringerikes Sparebank (2007–2008). Ass. banksjef og leder bedriftsmarked i Ringerikes Sparebank (2008–2010). Er i dag styremedlem i SpareBank 1 Finans Østlandet AS. Banksjef bedriftsmarked og adm. banksjefs stedfortreder i SpareBank 1 Ringerike Hadeland (2010–d.d)

Else Hellum, Banksjef Personmarked (1952)

Bankøkonom fra 1979. 1.avd Jus ved Universitetet i Oslo 1983. Diverse lederutviklingsprogrammer, herunder Prestasjonsledelse fra 2004. Banksjef PM Ringerike Hadeland fra 2010. Tidligere diverse bankerfaring fra DNB og SpareBank 1 Gran. Sistnevnte som nestleder og leder for markedsområdene Personmarked og Bedriftsmarked. Har hatt diverse styremedlem og styrelederverv i ulike finansselskaper og private selskaper. Er i dag styremedlem i Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS.

Unn Teslo, Banksjef HR / Forretningsstøtte (1955)

Master of Public Administration (MPA) ved Copenhagen Business School, 2004. Startet i banken 1. august 2010 som banksjef HR Forretningsstøtte etter 34 år i sykehussektoren. Erfaring blant annet som undervisningskonsulent, lederstillinger innen sykehusledelsen og adm. direktør Ringerike Sykehus HF. Styremedlem Ringerike Sparebank Pensjonskasse, Spama AS, Menova AS. Styreleder i Ringerike Folkehøgskole.

**Andrea Hatlinghus Søvting,
Banksjef Økonomi / Finans (1983)**

Statsautorisert revisor og siviløkonom fra NHH 2008. Ansatt som Økonomisjef i SpareBank 1 Ringerike Hadeland i 2013. Tiltrådte som Banksjef Økonomi/Finans i 2015. Bakgrunn fra revisjon og rådgivning i Deloitte AS.

**Kristin Ruud,
Banksjef Informasjon og Samfunnskontakt (1957)**

Bankøkonom fra BI med diverse tilleggsutdannelse. Ansatt Ringerikes Sparebank i 1979 som kunderådgiver og markeds konsulent fra 1982. Markedssjef fra 1992 og stilling som Informasjon og Samfunnskontakt i Ringerikes Sparebank fra 2009. Tiltrådte stilling som banksjef med ansvar for informasjon, samfunn og markedsføring i 2010.

**Sten Einar Lunder,
Banksjef Forretningsutvikling og Risikostyring (1967)**

Executive MBA Corporate Finance fra NHH/NFF 2007, Master of Management Innovasjon fra BI 2012, Sivilingeniør Maskin/Marin fra NTH (NTNU) 1992, Autorisert Finansanalytiker AFA 2004. Har hatt ansvar for avdeling for Forretningsutviklings siden 2010 og Risikostyring siden 2012. Nestleder i Sparebanken Jevnaker Lunner fra 2007 til fusjonen i 2010. Begynte i Sparebanken Jevnaker Lunner i 2003. Tidligere erfaring som finansanalytiker offshore fra Enskilda Securities (99–03) / HQ Norden (98–99) og som prosjektingeniør fra FMC Kongsberg Subsea (93–98).

ÅRSREGNSKAP

Resultatregnskap

MORBANK				KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	Note	2016	2015
645.116	601.569	Renteinntekter	18	601.551	645.041
334.526	255.362	Rentekostnader	18	254.734	333.915
310.589	346.207	Netto renteinntekter		346.817	311.126
164.912	162.100	Provisjonsinntekter	19	162.100	164.912
8.079	8.504	Provisjonskostnader	19	8.504	8.079
4.017	14.780	Andre driftsinntekter	19	148.104	111.783
160.850	168.376	Netto provisjons- og andre inntekter		301.700	268.616
13.417	23.906	Utbytte	20, 38	25.273	13.560
16.905	51.071	Inntekter av eierinteresser	20, 38	58.969	43.938
-18.189	24.829	Netto resultat fra andre finansielle investeringer	20	24.829	-18.189
12.134	99.806	Netto resultat fra finansielle eiendeler		109.071	39.309
483.573	614.389	Sum inntekter		757.588	619.051
111.058	112.984	Personalkostnader	21, 23	196.834	185.648
126.984	119.678	Andre driftskostnader	22	135.199	142.159
238.041	232.663	Sum driftskostnader		332.033	327.808
245.532	381.726	Resultat før tap		425.556	291.244
3.476	13.961	Tap på utlån og garantier	11	13.961	3.476
242.056	367.764	Resultat før skatt		411.594	287.768
56.929	76.015	Skattekostnad	24	84.653	61.999
185.126	291.750	Resultat for regnskapsåret		326.941	225.769
-	-	Minoritetsinteresser		3.966	1.957
12,90	20,33	Resultat per egenkapitalbevis (majoritet)		22,51	15,60

Utvidet resultatregnskap

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
185.126	291.750	Resultat for regnskapsåret	326.941	225.769
		<i>Poster som ikke vil bli reklassifisert til resultat:</i>		
45.738	-7.491	Aktuarielle gevinster og tap vedrørende ytelsespensjon	-7.647	46.917
-	-	Andre inntekter og kostnader tilknyttet felleskontrollert virksomhet	603	7.426
-12.349	1.873	Skatt	1.910	-12.668
		<i>Poster som vil bli reklassifisert til resultat</i>		
20.481	-23.640	Endring i virkelig verdi for investeringer holdt for salg	-23.640	20.481
-	-	Andre inntekter og kostnader tilknyttede foretak og felleskontrollert virksomhet	337	-
53.870	-29.259	Sum resultatposter ført mot egenkapitalen	-28.436	62.157
238.997	262.491	Totalresultat for regnskapsåret	298.505	287.926
-	-	Minoritetsinteresser	3.942	2.129

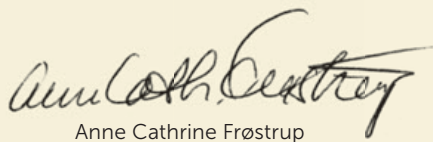
Balanse

MORBANK				KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	Note	2016	2015
EIENDELER					
112.504	99.233	Kontanter og fordringer på sentralbanker		99.233	112.504
634.447	884.753	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	7	888.767	634.449
16.799.341	17.937.919	Brutto utlån til og fordringer på kunder	8, 10	17.936.210	16.797.454
-19.499	-12.448	- Individuelle nedskrivninger	8, 11	-12.448	-19.499
-59.544	-66.858	- Nedskrivninger på grupper av utlån	8, 11	-66.858	-59.544
16.720.298	17.858.614	Netto utlån til og fordringer på kunder	8	17.856.905	16.718.411
1.150.600	1.603.121	Sertifikater og obligasjoner	27	1.603.121	1.150.600
48.009	28.307	Finansielle derivater	28	28.307	48.009
484.405	567.685	Aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser	29	567.886	484.405
166.314	166.314	Investering i eierinteresser	38	371.056	327.589
63.983	63.983	Investering i konsernselskaper	38	-	-
78.064	66.298	Eiendom, anlegg og utstyr	31	71.784	83.718
25.664	20.205	Utsatt skattefordel	24	17.977	25.725
6.783	3.183	Goodwill og andre immaterielle eiendeler	30	65.037	68.809
45.049	46.626	Andre eiendeler	32	83.608	81.817
19.536.121	21.408.322	Sum eiendeler		21.653.680	19.736.036
GJELD					
12.391.492	12.823.290	Innskudd fra og gjeld til kunder	33	12.792.928	12.370.473
4.190.705	5.432.686	Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	34	5.432.686	4.190.705
36.630	20.716	Finansielle derivater	28	20.716	36.630
199.779	213.441	Annen gjeld og balanseførte forpliktelser	23, 36	249.871	236.539
200.263	250.381	Ansvarlig lånekapital	35	250.381	200.263
17.018.869	18.740.514	Sum gjeld		18.746.582	17.034.610
EGENKAPITAL					
1.394.665	1.394.665	Egenkapitalbevis	40	1.394.665	1.394.665
361.134	361.134	Overkursfond		361.134	361.134
553.963	673.581	Utjevningsfond		673.581	553.963
108.784	157.597	Avsatt utbytte		160.797	110.684
3.150	4.563	Avsatt til gaver		4.563	3.150
65.993	69.456	Grunnfond		69.456	65.993
885	885	Kompensasjonsfond		885	885
28.679	5.927	Annen egenkapital		236.202	207.181
-	-	Minoritetsandel		5.814	3.772
2.517.251	2.667.808	Sum egenkapital		2.907.098	2.701.425
19.536.121	21.408.322	Sum gjeld og egenkapital		21.653.680	19.736.036

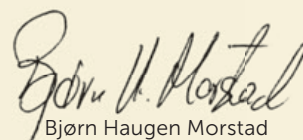
Hønefoss, 14. februar 2017
I styret for SpareBank 1 Ringerike Hadeland

Jørn Prestkvern
Leder

Anne Cathrine Frøstrup

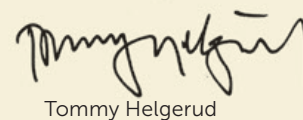
Bjørn Haugen Morstad

Svein Oftedal

Hege Marie Petlund

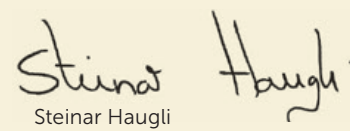
Tommy Helgerud

Liv Bente Kildal

Gunnar Bergan

Steinar Haugli
Adm. banksjef

Endring i egenkapital

MORBANK

(Hele tusen kroner)	Egen- kapital- bevis ¹	Overkurs- fond	Ut- jevning- fond	Grunn- fonds- kapital	Kompen- sasjons- fond	Fond for urealiserte gevinster	Annen egen- kapital	Avsatt utbytte	Avsatt gaver	Sum egen- kapital
Egenkapital 31.12.14	1.394.665	361.134	446.644	62.886	885	33.672	-21.632	139.467	4.038	2.421.759
Periodens resultat	-	-	74.868	2.168	-	-3.843	-	108.784	3.150	185.127
Utvidede resultatposter										
Netto aktuarielle gevinster og tap	-	-	32.451	938	-	-	-	-	-	33.389
Endring i virkelig verdi for investeringer holdt for salg	-	-	-	-	-	20.481	-	-	-	20.481
Sum utvidede resultatposter	-	-	32.451	938	-	20.481	-	-	-	53.870
Totalresultat	-	-	107.319	3.106	-	16.638	-	108.784	3.150	238.997
Transaksjoner med eierne										
Utdelt utbytte for 2014	-	-	-	-	-	-	-	-139.467	-	-139.467
Utdelt gavefond 2014	-	-	-	-	-	-	-	-	-4.038	-4.038
Sum transaksjoner med eierne	-	-	-	-	-	-	-	-139.467	-4.038	-143.505
Egenkapital 31.12.15	1.394.665	361.134	553.963	65.992	885	50.310	-21.632	108.784	3.150	2.517.251
Periodens resultat	-	-	125.079	3.622	-	889	-	157.597	4.563	291.750
Utvidede resultatposter										
Netto aktuarielle gevinster og tap	-	-	-5.460	-158	-	-	-	-	-	-5.618
Endring i virkelig verdi for investeringer holdt for salg	-	-	-	-	-	-23.640	-	-	-	-23.640
Sum utvidede resultatposter	-	-	-5.460	-158	-	-23.640	-	-	-	-29.259
Totalresultat	-	-	119.619	3.464	-	-22.752	-	157.597	4.563	262.491
Transaksjoner med eierne										
Utdelt utbytte for 2015	-	-	-	-	-	-	-	-108.784	-	-108.784
Utdelt gavefond 2015	-	-	-	-	-	-	-	-	-3.150	-3.150
Sum transaksjoner med eierne	-	-	-	-	-	-	-	-108.784	-3.150	-111.934
Egenkapital 31.12.16	1.394.665	361.134	673.582	69.456	885	27.558	-21.632	157.597	4.563	2.667.808

1. Pr 31.12.2016 består eierandelskapitalen av 13.946.652 egenkapitalbevis à 100 kroner.

KONSERN

(Hele tusen kroner)	Egen- kapital- bevis ¹	Overkurs- fond	Ut- jevnings- fond	Grunn- fonds- kapital	Kompen- sasjons- fond	Fond for urealiserte gevinster	Annen egen- kapital	Avsatt utbytte	Avsatt gaver	Sum	Minoritets- interesse	Sum egen- kapital
Egenkapital 31.12.14	1 394 665	361 134	446 644	62 886	885	8 558	136 031	140 667	4 038	2 555 507	2 843	2 558 352
Periodens resultat	-	-	74.868	2.168	-	-3.843	36.785	110.684	3.150	223.812	1.957	225.769
Utvidede resultatposter												
Netto aktuarielle gevinster og tap	-	-	32.451	938	-	-	688	-	-	34.077	172	34.249
Endring i virkelig verdi for investeringer holdt for salg	-	-	-	-	-	20.481	-	-	-	20.481	-	20.481
Andre inntekter og kostnader tilknyttet felleskontrollert virksomhet	-	-	-	-	-	-	7.426	-	-	7.426	-	7.426
Sum utvidede resultatposter	-	-	32.451	938	-	20.481	8.115	-	-	61.985	172	62.157
Totalresultat for perioden	-	-	107.319	3.106	-	16.638	44.900	110.684	3.150	285.797	2.129	287.926
Transaksjoner med eierne												
Utdelt utbytte for 2014	-	-	-	-	-	-	1.200	-140.667	-	-139.467	-1.200	-140.667
Utdelt gavefond 2014	-	-	-	-	-	-	-	-	-4.038	-4.038	-	-4.038
Sum transaksjoner med eierne	-	-	-	-	-	-	1.200	-140.667	-4.038	-143.505	-1.200	-144.705
Egenkapital 31.12.15	1.394.665	361.134	553.963	65.992	885	25.196	181.985	110.684	3.150	2.697.654	3.772	2.701.425
Endringer ført direkte mot egenkapitalen ²							21.002			21.002		21.002
Omarbeidet egenkapital per 01.01.2016	1.394.665	361.134	553.963	65.992	885	25.196	202.987	110.684	3.150	2.718.656	3.772	2.722.427
Periodens resultat			125.079	3.622	-	889	28.025	160.797	4.563	322.975	3.966	326.941
Utvidede resultatposter												
Netto aktuarielle gevinster og tap	-	-	-5.460	-158	-	-	-95	-	-	-5.713	-24	-5.737
Endring i virkelig verdi for investeringer holdt for salg	-	-	-	-	-	-23.640	-	-	-	-23.640	-	-23.640
Andre inntekter og kostnader tilknyttet felleskontrollert virksomhet	-	-	-	-	-	337	603	-	-	941	-	941
Sum utvidede resultatposter	-	-	-5.460	-158	-	-23.303	508	-	-	-28.413	-24	-28.437
Totalresultat for perioden	-	-	119.619	3.464	-	-22.414	28.534	160.797	4.563	294.562	3.942	298.504
Transaksjoner med eierne												
Utdelt utbytte for 2015	-	-	-	-	-	-	1.900	-110.684	-	-108.784	-1.900	-110.684
Utdelt gavefond 2015	-	-	-	-	-	-	-	-	-3.150	-3.150	-	-3.150
Sum transaksjoner med eierne	-	-	-	-	-	-	1.900	-110.684	-3.150	-111.934	-1.900	-113.834
Egenkapital 31.12.16	1.394.665	361.134	673.582	69.456	885	2.782	233.421	160.797	4.563	2.901.283	5.814	2.907.098

1. Pr 31.12.16 består eierandelskapitalen av 13.946.652 egenkapitalbevis à 100 kroner.

2. Direkteføringen mot egenkapitalen er tilknyttet investeringen i Samarbeidende Sparebanker AS.

Kontantstrømoppstilling

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
-1.257.455	-1.154.460	Netto utlån til kunder	-1.154.638	-1.257.610
597.214	560.445	Renteinnbetalinger på utlån til kunder	560.386	597.110
802.038	431.798	Innskudd fra kunder	418.443	800.252
-192.805	-118.366	Renteutbetalinger på innskudd fra kunder	-117.743	-192.175
821.595	-250.306	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	-250.306	821.595
17.620	12.591	Renter på utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	12.591	17.620
-2.365	-444.151	Sertifikater og obligasjoner	-444.151	-2.365
23.002	18.998	Renteinnbetalinger på sertifikater og obligasjoner	18.998	23.002
4.517	9.542	Renteutbetaling derivater	9.542	4.517
157.708	154.091	Provisjonsinnbetalinger	294.486	285.201
-148.875	-136.434	Utbetalinger til lønn	-221.022	-232.364
-108.702	-105.764	Andre utbetalinger til drift	-139.240	-142.440
-66.075	-65.105	Betalt skatt	-70.889	-68.934
5.992	-8.487	Andre tidsavgrensninger	-11.637	6.329
653.407	-1.095.609	A Netto likviditetsendring fra operasjonelle aktiviteter	-1.095.181	659.739
-4.106	-872	Investering i varige driftsmidler	-833	-4.581
-	15.952	Innbetaling fra salg av varige driftsmidler	27.745	-
-94.018	-112.898	Utbetaling til investeringer i aksjer og fond	-112.898	-94.018
28.730	22.671	Innbetaling fra salg av aksjer og fond	22.671	28.730
29.753	74.969	Utbytte fra investeringer i aksjer	62.710	25.096
-39.641	-177	B Netto likviditetsendring investering	-604	-44.773
948.000	2.375.000	Opptak av gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	2.375.000	948.000
-1.281.500	-1.109.000	Tilbakebetaling - utstedelse av verdipapirer	-1.109.000	-1.281.500
-	50.000	Opptak av ansvarlig lånekapital	50.000	-
-123.692	-116.304	Renteutbetalinger på gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	-116.304	-123.692
-5.937	-5.248	Renteutbetalinger på ansvarlig lånekapital	-5.248	-5.937
-	-	Tilbakebetaling av lån fra kredittinstitusjoner	-	-
-	-	Renteutbetalinger på lån fra kredittinstitusjoner	-	-
-143.505	-111.934	Utbetaling til utbytte og gavefond	-111.934	-144.705
-606.634	1.082.515	C Netto likviditetsendring finansiering	1.082.515	-607.834
7.132	-13.271	A+B+C Netto endring likvider i året	-13.271	7.132
105.372	112.504	Likviditetsbeholdning 1.1.	112.504	105.372
112.504	99.233	Likviditetsbeholdning 31.12	99.233	112.504
-	-	Likviditetsbeholdning spesifisert	-	-
112.504	99.233	Kontanter og fordringer på sentralbanken	99.233	112.504
112.504	99.233	Likviditetsbeholdning sist i mnd	99.233	112.504

ERKLÆRING I HENHOLD TIL VERDIPAPIRHANDELLOVENS § 5-6

Vi erklærer, etter beste overbevisning, at årsregnskapet for SpareBank 1 Ringerike Hadeland for regnskapsåret 2016 er utarbeidet i samsvar med gjeldende regnskapsstandarder og at opplysningene i regnskapet gir et rettviseende bilde av morbankens og konsernets eiendeler, gjeld, finansielle stilling og resultat som helhet.

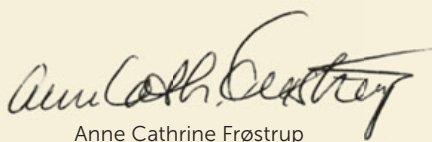
- oversikt over viktige begivenheter i regnskapsperioden og deres innflytelse på årsregnskapet
- beskrivelse av de mest sentrale risiko- og usikkerhetsfaktorer virksomheten står overfor i neste regnskapsår
- beskrivelse av vesentlige transaksjoner med nærstående.

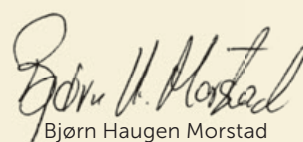
Vi erklærer også, etter beste overbevisning, at årsberetningen gir en rettviseende:

Hønefoss, 14. februar 2017

I styret for SpareBank 1 Ringerike Hadeland

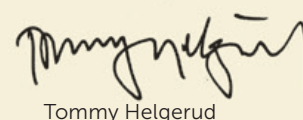

Jørn Prestkvern
Leder

Anne Cathrine Frøstrup

Bjørn Haugen Morstad

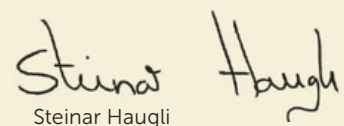

Svein Oftedal

Hege Marie Petlund

Tommy Helgerud

Liv Bente Kildal

Gunnar Bergan

Steinar Haugli
Adm. banksjef

REVISJONSBERETNING 2016

Deloitte AS
Dronning Eufemias gate 14
Postboks 221 Sentrum
NO-0103 Oslo
Norway

Tel.: +47 23 27 90 00
Fax: +47 23 27 90 01
www.deloitte.no

Til representantskapet i Sparebank 1 Ringerike Hadeland

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert Sparebank 1 Ringerike Hadelands årsregnskap, som består av:

- selskapsregnskapet, som består av balanse per 31. desember 2016, resultatregnskap, utvidet resultatregnskap, oppstilling over endringer i egenkapital og kontantstrømpoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper, og
- konsernregnskapet, som består av balanse per 31. desember 2016, resultatregnskap, utvidet resultatregnskap, oppstilling over endringer i egenkapital og kontantstrømpoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening:

- er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter
- gir selskapsregnskapet et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til Sparebank 1 Ringerike Hadeland per 31. desember 2016 og av selskapets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.
- gir konsernregnskapet et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til konsernet Sparebank 1 Ringerike Hadeland per 31. desember 2016 og av konsernets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet. Vi er uavhengige av selskapet og konsernet slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Sentrale forhold ved revisjonen

Sentrale forhold ved revisjonen er de forhold vi mener var av størst betydning ved revisjonen av årsregnskapet for 2016. Disse forholdene ble håndtert ved revisjonens utførelse og da vi dannet oss vår mening om årsregnskapet som helhet. Vi konkluderer ikke særskilt på disse forholdene.

IT systemer og kontroller relevant for finansiell rapportering

Beskrivelse av sentrale forhold	Hvordan vår revisjon adresserte sentrale forhold
Sparebank 1 Ringerike Hadelands IT-systemer er helt sentrale for regnskapsføringen og rapporteringen av gjennomførte transaksjoner, for å fremskaffe grunnlag for viktige estimater og beregninger, og for å fremskaffe relevant tilleggsinformasjon.	Sparebank 1 Ringerike Hadeland har etablert en overordnet styringsmodell og kontrollaktiviteter knyttet til sine IT-systemer. Vi har opparbeidet oss en forståelse for Sparebank 1 Ringerike Hadelands overordnede styringsmodell for IT-systemer som er relevant for den finansielle rapportering.

IT systemer og kontroller relevant for finansiell rapportering, forsetter

Beskrivelse av sentrale forhold	Hvordan vår revisjon adresserte sentrale forhold
<p>IT-systemene er standardiserte, og forvaltningen og driften er i stor grad utkontraktert til tjenesteleverandører.</p> <p>Det vises til nærmere beskrivelse om forvaltning og drift av IT-systemene i Sparebank 1 Ringerike Hadeland, se note 6 i årsregnskapet.</p> <p>God styring og kontroll med IT-systemene både i Sparebank 1 Ringerike Hadeland og hos tjenesteleverandørene er av vesentlig betydning for å sikre nøyaktig, fullstendig og pålitelig finansiell rapportering og er derfor et sentralt forhold i revisjonen.</p>	<p>Vi vurderte og testet utformingen av utvalgte kontrollaktiviteter relevant for den finansielle rapporteringen som er knyttet til IT- drift, endringshåndtering og informasjonssikkerhet. For et utvalg av disse kontrollaktivitetene testet vi om de hadde fungert i perioden.</p> <p>Vi vurderte og testet utformingen av utvalgte automatiserte kontrollaktiviteter i IT- systemene knyttet til blant annet beregninger, avstemminger og oppgjør av transaksjoner og for et utvalg av disse kontrollaktivitetene testet vi om de hadde fungert i perioden.</p> <p>Vi vurderte tredjepartsbekreftelse (ISAE 3402-rapporter) fra en av Sparebank 1 Ringerike Hadelands tjenesteleverandører med hensyn til om denne hadde tilfredsstillende internkontroll på områder som kan ha betydning for Sparebank 1 Ringerike Hadelands finansielle rapportering.</p> <p>Vi benyttet egne IT-spesialister i arbeidet med å forstå den overordnede styringsmodellen for IT-systemer og i vurderingen og testingen av kontrollaktivitetene knyttet til IT-systemer.</p>

Nedskrivninger på utlån i bedriftsmarkedet

Beskrivelse av sentrale forhold	Hvordan vår revisjon adresserte sentrale forhold
<p>Sparebank 1 Ringerike Hadeland har utlån til bedriftsmarkedet, se note 3, 4, 6, 8 og 11 for en omtale av kredittrisiko og nedskrivninger på utlån og garantier.</p> <p>Sparebank 1 Ringerike Hadeland foretar en vurdering av behovet for nedskrivninger på utlånene. Det er knyttet betydelig skjønn til bankens vurderinger av størrelsen på nedskrivningene både for enkelt utlån og for grupper av utlån innen bedriftsmarkedet. Skjønnsutøvelsen knytter seg både til vurderinger av sannsynligheten for mislighold og tap gitt mislighold.</p> <p>Forutsetningene og estimatene som benyttes i vurderingene er avgjørende for størrelsen på nedskrivningene og nedskrivninger på utlån i bedriftsmarkedet er derfor et sentralt forhold i vår revisjon.</p>	<p>Sparebank 1 Ringerike Hadeland har etablert ulike kontrollaktiviteter knyttet til nedskrivninger på utlån innen bedriftsmarkedet.</p> <p>Vi vurderte og testet utformingen av utvalgte kontrollaktiviteter knyttet til nedskrivninger på utlån. Kontrollaktivitetene vi vurderte og testet var knyttet til identifikasjon av tapsutsatte utlån og vurdering av kontantstrømmer for disse utlånene. For et utvalg av disse kontrollaktivitetene testet vi om de hadde fungert i perioden.</p> <p>For et utvalg tapsutsatte utlån testet vi om tapshendelsen var tidsriktig identifisert og vurderte de kontantstrømmer som ledelsen hadde estimert.</p> <p>For nedskrivninger på grupper av utlån beregnet ved bruk av modeller vurderte og testet vi utformingen av utvalgte kontrollaktiviteter knyttet til overføring av informasjon om brutto utlån til beregningsmodellene og rimelighetsvurdering av nedskrivningene.</p>

Nedskrivninger på utlån i bedriftsmarkedet, fortsetter

Beskrivelse av sentrale forhold	Hvordan vår revisjon adresserte sentrale forhold
	<p>For et utvalg av disse kontrollaktivitetene testet vi om de hadde fungert i perioden.</p> <p>Vi kontrollerte nøyaktigheten av utvalgte deler av brutto utlån som ble benyttet som grunnlag for nedskrivninger på grupper av utlån mot balanseførte verdier av brutto utlån. Vi rimelighetsvurderte nedskrivningene på grupper av utlån og endringene i nedskrivningene gjennom året og innhentet og vurderte Sparebank 1 Ringerike Hadelands begrunnelse for endringene.</p> <p>Vi vurderte om noteopplysningene om nedskrivninger på utlån innen bedriftsmarkedet var tilfredsstillende.</p>

Noteinformasjon om kapitaldekning

Beskrivelse av sentrale forhold	Hvordan vår revisjon adresserte sentrale forhold
<p>Sparebank 1 Ringerike Hadeland er underlagt reglene om kapitaldekning i Finansforetaksloven med tilhørende forskrifter.</p> <p>Forskrift om årsregnskap for banker stiller krav til opplysninger om kapitaldekning i note til årsregnskapet. I note 5 til årsregnskapet gis det informasjon om blant annet benyttede metoder, netto ansvarlig kapital, totalt beregningsgrunnlag og kapitaldekning.</p> <p>Det forhold at overholdelse av kapitaldekningskravet i Finansforetaksloven med tilhørende forskrifter er en forutsetning for fortsatt drift gjør at det er et sentralt forhold i vår revisjon.</p>	<p>Sparebank 1 Ringerike Hadeland har etablert ulike kontrollaktiviteter knyttet til beregningene av netto ansvarlig kapital, totalt beregningsgrunnlag og kapitaldekning.</p> <p>Vi vurderte og testet utformingen av utvalgte kontrollaktiviteter. Kontrollaktivitetene vi vurderte og testet var knyttet til risikovekting av balanseposter og poster utenfor balansen og kalkulasjon av risikoveid beregningsgrunnlag. For et utvalg av disse kontrollaktivitetene testet vi om de hadde fungert i perioden.</p> <p>Vi vurderte Sparebank 1 Ringerike Hadelands fortolkninger av kapitaldekningsregelverket innenfor utvalgte områder opp mot kapitaldekningsregelverket.</p> <p>Vi kontrollerte nøyaktigheten av det beregnede kapitalkrav for et utvalg balanseposter og poster utenfor balansen. Vi kontrollerte også nøyaktigheten av beregningen av utvalgte poster som inngår i ansvarlig kapital.</p> <p>Vi vurderte om kapitaldekningen oppfylte minimumskravet til kapitaldekning i Finansforetaksloven med tilhørende forskrifter.</p> <p>Vi vurderte om øvrig informasjon i noten om kapitaldekning var tilfredsstillende mot krav i Forskrift om årsregnskap for banker.</p>

Øvrig informasjon

Ledelsen er ansvarlig for øvrig informasjon. Øvrig informasjon består av årsrapporten for 2016, men inkluderer ikke årsregnskapet og revisjonsberetningen.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon.

Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styrets og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettvisende bilde i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet er ledelsen ansvarlig for å ta standpunkt til selskapets og konsernets evne til fortsatt drift, og på tilbørlig måte å opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet med mindre ledelsen enten har til hensikt å avvikle konsernet eller å legge ned virksomheten, eller ikke har noe realistisk alternativ til dette.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål med revisjonen er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i regnskapet, enten det skyldes misligheter eller utilsiktede feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes utilsiktede feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll.
- opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontroll som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll.
- evaluerer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimaterne og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige.
- konkluderer vi på hensiktsmessigheten av ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen ved avleggelsen av regnskapet, basert på innhentede revisjonsbevis, og hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om

selskapets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det eksisterer vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i regnskapet, eller, dersom slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, at vi modifiserer vår konklusjon om årsregnskapet og årsberetningen. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet inntil datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapet ikke fortsetter driften.

- evaluerer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet representerer de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde.
- innhenter vi tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis vedrørende den finansielle informasjonen til enhetene eller forretningsområdene i konsernet for å kunne gi uttrykk for en mening om det konsoliderte regnskapet. Vi er ansvarlige for å lede, følge opp og gjennomføre konsernrevisjonen. Vi alene er ansvarlige for vår revisjonskonklusjon.

Vi kommuniserer med dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen og til hvilken tid revisjonsarbeidet skal utføres. Vi utveksler også informasjon om forhold av betydning som vi har avdekket i løpet av revisjonen, herunder om eventuelle svakheter av betydning i den interne kontrollen.

Vi gir styret en uttalelse om at vi har etterlevd relevante etiske krav til uavhengighet, og om at vi har kommunisert og vil kommunisere med dem alle relasjoner og andre forhold som med rimelighet kan tenkes å kunne påvirke vår uavhengighet, og, der det er relevant, om tilhørende forholdsregler.

Av de sakene vi har kommunisert med styret, tar vi standpunkt til hvilke som var av størst betydning for revisjonen av årsregnskapet for den aktuelle perioden, og som derfor er sentrale forhold ved revisjonen. Vi beskriver disse sakene i revisjonsberetningen med mindre lov eller forskrift hindrer offentliggjøring av saken, eller dersom vi, i ekstremt sjeldne tilfeller, beslutter at en sak ikke skal omtales i beretningen siden de negative konsekvensene av en slik offentliggjøring med rimelighet må forventes å oppveie allmennhetens interesse av at saken blir omtalt.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen og i redegjørelsene om foretaksstyring og samfunnsansvar om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringskikk i Norge.

Oslo, 14. februar 2017
Deloitte AS

Henrik Woxholt
statsautorisert revisor

NOTER TIL REGNSKAPET

55	1. GENERELL INFORMASJON	92	21. PERSONALKOSTNADER OG YTELSE TIL LEDENDE ANSATTE OG TILLITSVALGTE
55	2. REGNSKAPSPRINSIPPER IFRS	94	22. ANDRE DRIFTSKOSTNADER
64	3. KRITISKE ESTIMATER OG VURDERINGER VEDRØRENDE BRUK AV REGNSKAPSPRINSIPPER	94	23. PENSJONER
65	4. SEGMENTINFORMASJON	97	24. SKATT
67	5. KAPITALDEKNING		BALANSE
69	6. FINANSIELL RISIKOSTYRING	99	25. VURDERING AV VIRKELIG VERDI PÅ FINANSIELLE INSTRUMENTER
	KREDITTRISIKO	101	26. VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE INSTRUMENTER VURDERT TIL AMORTISERT KOST
73	7. KREDITTINSTITUSJONER - FORDRINGER OG GJELD	102	27. SERTIFIKATER OG OBLIGASJONER
74	8. UTLÅN TIL OG FORDRINGER PÅ KUNDER	103	28. FINANSIELLE DERIVATER
77	9. SPAREBANK 1 BOLIGKREDITT AS, SPAREBANK 1 NÆRINGSKREDITT AS OG SPAREBANK 1 KREDITTKORT AS	104	29. AKSJER, ANDELER OG ANDRE EGENKAPITALINTERESSER
79	10. ALDERSFORDELING PÅ FORFALTE, MEN IKKE NEDSKREVNE UTLÅN	105	30. GOODWILL OG ANDRE IMMATERIELLE EIENDELER
80	11. TAP PÅ UTLÅN OG GARANTIER	106	31. EIENDOM, ANLEGG OG UTSTYR
82	12. MAKSIMAL KREDITTRISIKOEKSPONERING, IKKE HENSYNTATT PANTESTILLELSER	107	32. ANDRE EIENDELER
82	13. FINANSIELLE INSTRUMENTER OG MOTREGNING	107	33. INNSKUDD FRA OG GJELD TIL KUNDER
83	14. KREDITTKVALITET PER KLASSE AV FINANSIELLE EIENDELER	108	34. GJELD VED UTSTEDELSE AV VERDIPAPIRER
	MARKEDSRISIKO	109	35. ANSVARLIG LÅNEKAPITAL
85	15. MARKEDSRISIKO KNYTTET TIL RENTERISIKO	110	36. ANNEN GJELD OG FORPLIKTELSE
	LIKVIDITETSRISIKO	111	37. BUNDNE MIDLER
86	16. LIKVIDITETSRISIKO	112	38. INVESTERINGER I EIERINTERESSER
87	17. FORFALLSANALYSE AV EIENDELER OG FORPLIKTELSE		ØVRIGE OPPLYSNINGER
	RESULTATREGNSKAP	114	39. VESENTLIGE TRANSAKSJONER MED NÆRSTÅENDE SELSKAPER
89	18. NETTO RENTEINNTEKTER	115	40. EIERANDELSKAPITAL- OG EIERSTRUKTUR
90	19. NETTO PROVISJONS- OG ANDRE INNTEKTER	116	41. HENDELSER ETTER BALANSEDAGEN
91	20. NETTO RESULTAT FRA FINANSIELLE EIENDELER		

Note 1

Generell informasjon

Beskrivelse av virksomheten

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har til formål å fremme sparing ved å ta i mot innskudd fra en ubestemt krets av innskyttere, levere finansielle tjenester til publikum, næringsliv og offentlig sektor, og å forvalte på trygg måte de midler den rår over i samsvar med de lovregler som til enhver tid gjelder for sparebanker.

Bankens formål er å yte investeringstjenester og tilknyttede tjenester innenfor rammen av verdipapirhandelloven. Banken kan utføre alle vanlige bankforretninger og finansielle tjenester i samsvar med den til enhver gjeldende lovgivning.

Bankens forretningside er å være en solid, lønnsom og selvstendig sparebank i markedsområdene Ringeriks- og Hadelandsregionen og i Nittedalsområdet. Banken skal tilby et bredt spekter av finansielle tjenester til personkunder, små og mellomstore bedrifter og offentlig sektor i bankens virkeområde.

Bankens visjon, verdier, mål og forretningside er vedtatt av styret og inntatt i årsrapporten.

Konsernet SpareBank 1 Ringerike Hadeland

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har sitt hovedkontor på Hønefoss, Søndre Torv 6, i Ringerike kommune (morbank) og lokalbanker i kommunene Ringerike, Hole, Jevnaker, Nittedal og Gran. Hoveddelen av lokalbankene er samlokalisert med Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS.

Konsernet SpareBank 1 Ringerike Hadeland består av morbanken, datterselskapet Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS (80 % eierandel), datterselskapet SpareBank 1 Økonomihuset AS (100 % eierandel) og datterselskapet SpareBank 1 Økonomihuset IT-nett AS (100 % eierandel).

SpareBank 1 Ringerike Hadeland er notert på Oslo Børs («RING»).

Årsregnskapet for 2016 ble vedtatt av styret 14.februar 2017.

Note 2

Regnskapsprinsipper IFRS

Grunnlaget for utarbeidelse av det konsoliderte årsregnskapet

Selskaps- og konsernregnskapet 2016 for SpareBank 1 Ringerike Hadeland er satt opp i overensstemmelse med Internasjonale standarder for finansiell rapportering (IFRS) som er gjort gjeldende i Norge. Dette omfatter også tolkninger fra Den internasjonale tolkningskomité for finansiell rapportering (IFRIC) og dens forgjenger, Den faste tolkningskomité (SIC). Regnskapet er avlagt basert på IFRS standarder og fortolkninger obligatoriske for årsregnskap som avlegges per 31. desember 2016.

Konsernregnskapet er avlagt under forutsetningen om fortsatt drift.

Nye eller reviderte regnskapsstandarder som er godkjent, men ikke implementert i 2016

IFRS 9 Finansielle instrumenter

IFRS 9 Finansielle instrumenter skal erstatte dagens IAS 39 Finansielle instrumenter – innregning og måling.

IFRS 9 omhandler innregning, klassifisering, måling og fraregning av finansielle eiendeler og forpliktelser samt sikringsbokføring. IFRS 9 er gjeldende fra 1. januar 2018 og er godkjent av EU. Det er adgang til tidlig anvendelse av standarden, det vil ikke SpareBank 1 Ringerike Hadeland benytte seg av. Det har vært satt ned et tverrfaglig implementeringsteam i SpareBank 1 Alliansen med deltakere fra alle bankene som anvender IFRS, som vil forberede gjennomføring og implementering av IFRS 9 («Prosjektet»). Prosjektet har som formål å vurdere og konkludere på problemstillinger vedrørende klassifisering og måling av finansielle instrumenter, modeller og metodikk for estimering av forventet tap, samt selve regnskapsføringen og endringer i noteverk som følge av implementering av IFRS 9.

En beskrivelse av nye krav i IFRS 9 og endringer fra tidligere standard følger under. Videre følger en beskrivelse av hvilke valg SpareBank 1 Ringerike Hadeland har tatt og status i implementeringsprosjektet.

Klassifisering og måling

Etter IFRS 9 skal finansielle eiendeler klassifiseres i tre kategorier: virkelig verdi med verdiendring over andre inntekter og kostnader (OCI), virkelig verdi med verdiendring over resultatet og amortisert kost. Målekategori bestemmes ved førstegangsinnregning av eiendelen. Klassifiseringen av finansielle eiendeler bestemmes ut fra kontraktsmessige vilkår for de finansielle eiendelene og hvilken forretningsmodell som brukes for styring av porteføljen som eiendelene inngår i.

Gjeldsinstrumenter med kontraktuelle kontantstrømmer som bare er betaling av rente og hovedstol på gitte datoer og som holdes med formål å motta kontraktsmessige kontantstrømmer skal måles til amortisert kost. Instrumenter med kontraktuelle kontantstrømmer som bare er betaling av rente og hovedstol på gitte datoer og som holdes både å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg, skal måles til virkelig verdi med verdiendringer over OCI, men med renteinntekt og eventuell nedskrivninger presentert i det ordinære resultatet. Verdiendringer ført over OCI skal reklassifiseres til resultatet ved salg eller annen avhendelse. Øvrige gjeldsinstrumenter skal måles til virkelig verdi med verdiendring over resultatet. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har vurdert at hoveddelen av bankens utlån kvalifiserer for måling til amortisert kost. Videre er bankens foreløpige vurdering at utlån til fastrente etter IFRS 9 skal måles til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet, tilsvarende som i dag.

Salg av lån til SpareBank 1 Boligkreditt AS

Banken benytter seg av SpareBank 1 Boligkreditt AS som finansieringsverktøy. Bankens overfører bare deler av de utlån som kvalifiserer for overføring til boligkreditselskapet. Utlån som inngår i forretningsmodeller (porteføljer) med utlån som kvalifiserer for overføring kan sies at holdes derfor både for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg, en forretningsmodell som er konsistent med måling til virkelig verdi med verdiendringer over OCI i både morbankens og konsernets resultat. Bankens foreløpige vurdering er at utlån til fastrente etter IFRS 9 skal måles til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet, tilsvarende som i dag. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har ingen finansielle forpliktelser som er regnskapsført til virkelig verdi over resultatet.

Likviditetsportefølje

Bankens likviditetsportefølje har varierende grad av omsetning, som påvirker hvorvidt porteføljen skal måles til amortisert kost, virkelig verdi med verdiendring over OCI eller resultat. Klassifiseringen av en portefølje avhenger av om instrumentene som inngår i porteføljen holdes for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer

eller om de både holdes for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg, eventuelt om graden av handel i porteføljen tilsier at porteføljen skal måles til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet. Bankens foreløpige vurdering er at utlån til fastrente etter IFRS 9 skal måles til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet, tilsvarende som i dag. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har ingen finansielle forpliktelser som er regnskapsført til virkelig verdi over resultatet.

Alle *derivater* skal måles til virkelig verdi med verdiendring i resultatet, men derivater som er utpekt som sikringsinstrumenter skal regnskapsføres i tråd med prinsippene for sikringsbokføring. Investeringer i *egenkapitalinstrumenter* skal måles i balansen til virkelig verdi. Verdiendringer skal som hovedregel føres i det ordinære resultatet, men et egenkapitalinstrument kan utpekes som målt til virkelig verdi med verdiendringer ført mot OCI. Når egenkapitalinstrumenter utpekes til virkelig verdi med verdiendringer ført mot OCI skal ordinære utbytter resultatføres, mens verdiendringer ikke skal reklassifiseres til resultatet verken løpende eller ved avhendelse. Egenkapitalinstrumenter som i bankens regnskap i dag klassifiseres som tilgjengelig for salg med verdiendringer ført over OCI vil etter IFRS 9 bli klassifisert til virkelige verdi med verdiendring over ordinært resultat.

For *finansielle forpliktelser* er reglene i hovedsak uendrede sammenlignet med dagens IAS 39. En endring fra IAS 39 er at for finansielle forpliktelser som er bestemt regnskapsført til virkelig verdi over resultatet skal endringer i verdien som skyldes selskapets egen kredittrisiko innregnes i OCI, og ikke i det ordinære resultatet som i dag. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har ingen finansielle forpliktelser som er regnskapsført til virkelig verdi over resultatet.

IFRS 9 forenkler kravene til *sikringsbokføring* ved at sikringseffektiviteten knyttes nærmere ledelsens risikostyring og gir større rom for vurdering. Kravet om en sikringseffektivitet på 80–125 prosent er fjernet og erstattet med mer kvalitative krav, herunder at det skal være en økonomisk sammenheng mellom sikringsinstrument og sikringsobjekt, og at kredittrisiko ikke skal dominere verdiendringene til sikringsinstrumentet. Bankens vurderer fortsatt omfanget av bruken av sikringsbokføring, men den foreløpige vurderingen er at sikringsbokføring vil bli videreført om lag i samme utstrekning som i dag.

Tapsnedskrivning utlån

Etter dagens regler skal nedskrivninger for tap bare finne sted når det er objektive bevis for at en tapshendelse har inntruffet. Etter IFRS 9 skal tapsavsetningene innregnes

basert på forventet kredittap (ECL). Den generelle modellen for nedskrivninger av finansielle eiendeler i IFRS 9 vil gjelde for finansielle eiendeler som måles til amortisert kost eller til virkelig verdi med verdiendringer ført over øvrige resultatelementer. I tillegg er også lånetilsagn, finansielle garantikontrakter som ikke måles til virkelig verdi over resultatet og leieavtalefordringer med vesentlige finansieringselementer omfattet.

Målingen av avsetningen for forventet tap i den generelle modellen avhenger av om kredittrisikoen har økt vesentlig siden opprinnelig innregning. Ved førstegangsinnregning og når kredittrisikoen ikke har økt vesentlig etter førstegangsinnregning skal det avsettes for 12-måneders forventet tap. 12-måneders forventet tap er det tapet som er forventet å inntreffe over levetiden til instrumentet, men som kan knyttes til begivenheter som inntreffer de første 12 månedene. Hvis kredittrisikoen har økt vesentlig etter førstegangsinnregning skal det avsettes for forventet tap over hele levetiden. Forventet kredittap er beregnet basert på nåverdien av alle kontantstrømmer over gjenværende forventet levetid, dvs. forskjellen mellom de kontraktsmessige kontantstrømmer i henhold til kontrakten og den kontantstrømmer at banken forventer å motta, diskontert med effektiv rente på instrumentet.

Modellen for nedskrivninger er fortsatt under utvikling. Banken vurderer fremtidsrettet informasjon som makroøkonomiske faktorer som for eksempel arbeidsledighet, BNP-vekst, renter og boligpriser, og økonomiske prognoser for å kunne gi fremtidsrettet informasjon som er så korrekt som mulig. Enkelte justeringer forventes implementert før grunnmodellen er oppdatert. Banken har av den grunn ikke beregnet den regnskapsmessige effekten av innføringen av ny modell nedskrivninger på nåværende tidspunkt.

IFRS 15 Inntekter fra kundekontrakter – er et omfattende rammeverk for inntektsføring etter IFRS som erstatter så godt som all tidligere veiledning på inntektsføring. Standarden trer i kraft 1. januar 2017. Konsernet har vurdert virkningen av IFRS 15 Inntekter fra kundekontrakter og ser ikke at denne vil få vesentlige konsekvenser.

IFRS 16 Leieavtaler – innebærer at leietaker innregner en finansiell forpliktelse på å betale leie med en tilhørende rett til å bruke den underliggende eiendel. Til tross for store endringer på leietakersiden, vil regnskapsføringen hos utleier i stor grad beholdes uforandret. Kravene til tilleggsopplysninger utvides for både leietaker og

utleier. Standarden trer i kraft 1. januar 2019. Konsernet har vurdert virkningen av IFRS 16 Leieavtaler og ser ikke at disse vil få vesentlige konsekvenser.

Presentasjonsvaluta

Presentasjonsvalutaen er norske kroner (NOK), som også er bankens funksjonelle valuta. Alle beløp er angitt i tusen kroner med mindre annet er angitt.

Konsolidering

Konsernregnskapet omfatter banken og datterselskap. Datterselskap konsolideres hvis de oppfyller kriteriene til konsolidering etter IFRS 10. IFRS 10 angir tre vilkår som må være oppfylt av banken for at det skal foreligge konsolideringsplikt. Dette er at (i) banken må ha bestemmende innflytelse over virksomheten herunder kunne styre aktiviteter som i vesentlig grad har innvirkning på avkastningen i datterselskapet, (ii) banken har mulighet eller rett til å motta avkastning fra virksomheten, og (iii) banken har mulighet eller rett til å bruke sin innflytelse til å påvirke avkastningens størrelse. Datterselskap er konsolidert fra det tidspunkt banken har overtatt slik kontroll, og det tas ut av konsolideringen fra det tidspunkt banken gir fra seg slik kontroll. Gjensidige balanseposter og alle vesentlige resultatelementer er eliminert. Minoritetens andel av konsernets resultat blir presentert i egen linje under resultat etter skatt i resultatregnskapet. I egenkapitalen vises minoritetens andel som en egen post.

Felleskontrollert virksomhet

En felleskontrollert virksomhet er en virksomhet der to eller flere parter har felles kontroll og er kjennetegnet ved at partene er bundet av en kontraktsregulert ordning som gir to eller flere av disse partene felles kontroll over den felleskontrollerte virksomheten.

SpareBank 1 Gruppen eies med 19,5 prosent hver av SpareBank 1 SR-Bank, SpareBank 1 SMN, SpareBank 1 Nord-Norge og Samarbeidende Sparebanker. Øvrige eiere er Sparebanken Hedmark (12,4 prosent) og LO (9,6 prosent).

BN Bank ASA eies med 33 prosent av SpareBank 1 SMN, 23,5 prosent av SpareBank 1 SR-Bank, 23,5 prosent av SpareBank 1 Nord-Norge og 20 prosent av Samarbeidende Sparebanker Bankinvest AS.

Styringsstrukturen for SpareBank 1-samarbeidet er regulert i en avtale mellom eierne. De to Samsparselskapene regnskapsfører investeringene i felleskontrollert virksomhet etter egenkapitalmetoden.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland eier 15,6 prosent av Samarbeidende Sparebanker AS og 20,8 prosent av Samarbeidende Sparebanker Bankinvest AS. Styringsstrukturen i Samarbeidende Sparebanker-samarbeidet er også regulert i en avtale mellom eierne som tilfredsstillende felleskontrollert virksomhet. Bankens eierandel i de to Samspar-selskapene regnskapsføres etter egenkapitalmetoden i konsernregnskapet og kostmetoden i morbankregnskapet.

Kontanter

Kontanter består av kontanter i NOK og valuta, samt innskudd i Norges Bank.

Utlån og tap på utlån

Utlån til flytende rente måles til amortisert kost i samsvar med IAS 39. Amortisert kost er anskaffelseskost minus tilbakebetalinger på hovedstolen, pluss eller minus kumulativ amortisering som følger av en effektiv rentemetode, og fratrukket eventuelle beløp for verdifall eller tapsutsatthet. Den effektive renten er den renten som nøyaktig diskonterer estimerte framtidige kontante inn- eller utbetalinger over det finansielle instrumentets forventede levetid.

Fastrentelån til kunder måles til virkelig verdi. Gevinst og tap som skyldes endring i virkelig verdi bokføres over resultatregnskapet som verdiendring. Opptjent rente og over/underkurs regnskapsføres som renter. Rentetrisikoen i fastrenteutlåne styres med renteswapper som måles til virkelig verdi. Det er konsernets oppfatning at vurdering av fastrenteutlån til virkelig verdi gir mer relevant informasjon om verdiene i balansen.

Vurdering av verdifall på utlån

På hver balansedag vurderer konsernet om det eksisterer objektive bevis på at verdien på et engasjement eller gruppe av engasjementer er redusert.

Verditap på individuelle engasjementer er pådratt dersom, og bare dersom, det eksisterer objektive bevis på verditap som kan medføre redusert framtidig kontantstrøm til betjening av engasjementet. Verdifallet må være et resultat av en eller flere hendelser inntruffet etter første gangs innregning (en tapshendelse). Objektive bevis på at verdien av et engasjement er redusert omfatter blant annet observerbare data som blir kjent for konsernet om følgende tapshendelser:

- vesentlige finansielle vanskeligheter hos utsteder eller låntaker
- mislighold av kontrakt, som manglende betaling av avdrag og renter

- konsernet innvilger låntaker spesielle betingelser med bakgrunn i økonomiske eller legale grunner knyttet til låntakers økonomiske situasjon
- sannsynlighet for at skyldner vil inngå gjeldsforhandlinger eller andre finansielle reorganiseringer
- observerbare data indikerer at det er målbar reduksjon i fremtidige kontantstrømmer fra en gruppe av engasjementer siden første gangs bokføring, selv om reduksjonen enda ikke fullt ut identifiseres til et individuelt engasjement i gruppen herunder; ugunstig utvikling i betalingsstatus for låntakere i gruppen eller nasjonale eller lokale økonomiske betingelser som korrelerer med mislighold av eiendelene i gruppen

Konsernet vurderer først om det eksisterer individuelle objektive bevis på verdifall for engasjementer som er individuelt signifikante. For engasjementer som ikke er individuelt signifikante, vurderes de objektive bevisene på verdifall individuelt eller kollektivt. Dersom konsernet bestemmer at det ikke eksisterer objektive bevis på verdifall for et individuelt vurdert engasjement, signifikant eller ikke, inkluderes eiendelen i en gruppe av engasjementer med samme kredittisikokarakteristikk. Gruppen vurderes så samlet for eventuell verdireduksjon. Eiendeler som vurderes individuelt med hensyn på verdireduksjon, og hvor et verditap indentifiseres eller fortsatt er indentifisert, tas ikke med i en samlet vurdering av verdireduksjon.

Dersom det er objektive bevis på at en verdireduksjon har inntruffet, beregnes størrelsen på tapet til differansen mellom eiendelens bokførte verdi og nåverdien av estimerte framtidige kontantstrømmer (eksklusiv framtidige kreditttap som ikke er pådratt) diskontert med engasjementets opprinnelige effektive rentesats. Bokført verdi av eiendelen reduseres ved bruk av en nedskrivningskonto og tapet bokføres over resultatregnskapet.

Verdifallet på grupper av engasjementer måles ved utvikling i rating på gruppen. Dette måles ved å måle migrering i negativ retning og endring i forventet tap over porteføljens løpetid. Migreringen av kunder utarbeides ved løpende å kredittvurdere hver enkelt kunde i bankens kredittvurderingssystemer.

Misligholdte/tapsutsatte

Samlet engasjement fra en kunde regnes som misligholdt og tas med i konsernets oversikter over misligholdte engasjementer når forfalte avdrag eller renter ikke er betalt 90 dager etter forfall eller rammekreditter er overtrukket i 90 dager eller mer. Utlån og andre engasjementer som ikke er misligholdte, men hvor

kundens økonomiske situasjon gjør det sannsynlig at konsernet vil bli påført tap, klassifiseres som tapsutsatte.

Konstaterte tap

Når det er overveiende sannsynlig at tapene er endelige, klassifiseres tapene som konstaterte tap. Konstaterte tap som er dekket ved tidligere foretatte individuelle nedskrivninger føres mot nedskrivningene. Konstaterte tap uten dekning i de individuelle nedskrivningene samt over- eller underdekning i forhold til tidligere nedskrivninger resultatføres.

Salg av utlån

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har inngått avtale om juridisk salg av utlån med høy sikkerhet og pant i fast eiendom til SpareBank 1 Boligkreditt AS. I tråd med forvaltningsavtale mellom Banken og kredittforetaket, forestår Banken forvaltning av utlånene og opprettholder kundekontakten. Banken mottar et vederlag i form av provisjon for de plikter som følger med forvaltning av utlånene. Kredittforetaket kan under forvaltningsavtalen med Banken foreta videresalg av utlån som er kjøpt fra Banken samtidig som Bankens rett til å forvalte kundene og motta provisjon følger med. Dersom Banken ikke er i stand til å betjene kundene kan retten til betjening og provisjon falle bort. Videre har Banken opsjon til å kjøpe tilbake utlån under gitte betingelser.

Det vises til beskrivelse i note 9.

Verdipapirer og derivater

Verdipapirer og derivater består av aksjer, egenkapitalbevis og andeler, sertifikater og obligasjoner og rentederivater. Aksjer, egenkapitalbevis og andeler klassifiseres enten til virkelig verdi over resultatet eller som tilgjengelig for salg. Alle børsnoterte aksjer/egenkapitalbevis og aksjefond er klassifisert til virkelig verdi over resultatet (virkelig verdi opsjon), mens unoterte aksjer hovedsakelig er klassifisert som tilgjengelig for salg. Sertifikater og obligasjoner klassifiseres til virkelig verdi over resultatet. Derivater regnes til virkelig verdi over resultatet. Med unntak for derivater har ikke banken instrumenter i trading kategorien.

Årets verdiendring for finansielle instrumenter klassifisert til virkelig verdi over resultatet, resultatføres som netto resultat fra andre finansielle investeringer. Årets verdiendring for finansielle instrumenter klassifisert som tilgjengelig for salg, føres under utvidet resultatregnskap og inngår derved i bankens og konsernets totalresultat.

Immaterielle eiendeler

Immaterielle eiendeler består av identifisert merverdi knyttet til oppkjøpte kunderelasjoner samt goodwill i konsernet SpareBank 1 Ringerike Hadeland. Andre immaterielle eiendeler vil innregnes når kravene til balanseføring er til stede. Goodwill oppstår som differanse mellom virkelig verdi av vederlaget ved kjøp av en virksomhet og virkelig verdi av identifiserbare eiendeler og forpliktelser. Goodwill avskrives ikke, men er gjenstand for en årlig nedskrivningstest i samsvar med IAS 36 med sikte på å avdekke et eventuelt verdifall.

Eiendom, anlegg og utstyr

Eiendom, anlegg og utstyr førsteganginnregnes til anskaffelseskost og avskrives deretter lineært over forventet levetid. Ved fastlegging av avskrivningsplan splittes de enkelte eiendeler i nødvendig utstrekning opp i komponenter med forskjellig levetid, og det tas hensyn til estimert restverdi. Eiendom, anlegg og utstyr som hver for seg er av liten betydning, eksempelvis PC-er og annet kontorutstyr, vurderes ikke individuelt for restverdier, levetid eller verdifall, men vurderes som grupper.

Tomter avskrives ikke. Andre driftsmidler avskrives etter den lineære metode, slik at anleggsmidlenes anskaffelseskost, eller revaluert verdi, avskrives til restverdi over forventet utnyttbar levetid, som er:

Bygninger	20–50 år
Maskiner og IT-utstyr	3–7 år
Transportmidler	4–5 år
Inventar	3–10 år

Eiendom, anlegg og utstyr som avskrives, er gjenstand for en nedskrivningstest i samsvar med IAS 36 når omstendighetene indikerer det.

Overtatte eiendeler

Som ledd i behandlingen av misligholdte lån og garantier overtar banken i enkelte tilfeller eiendeler som har vært stilt som sikkerhet for slike engasjementer. Ved overtakelse verdsettes eiendelene til antatt realisasjonsverdi. Overtatte eiendeler som skal realiseres, klassifiseres som beholdninger eller anleggsmidler holdt for salg og regnskapsføres etter henholdsvis IAS 2 eller IFRS 5. Eventuelle tap/gevinster ved avhendelse eller revurdering av verdi på slike eiendeler føres som tillegg eller fradrag i tap på utlån.

Nedskrivning

Balanseført beløp av bankens eiendeler, blir gjennomgått

på balansedagen, for å vurdere om det foreligger indikasjoner på verdifall. Dersom det foreligger slike indikasjoner, estimeres eiendelens gjenvinnbare beløp. Nedskrivninger foretas når balanseført verdi av en eiendel eller kontantstrømgenererende enhet overstiger gjenvinnbart beløp. Nedskrivninger føres over resultatregnskapet. Nedskrivning av goodwill reverseres ikke. For andre eiendeler reverseres nedskrivninger dersom det er en endring i estimater som er benyttet for å beregne gjenvinnbart beløp.

Renteinntekter og -kostnader

Renteinntekter og -kostnader knyttet til eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost resultatføres løpende basert på en effektiv rentemetode. Alle gebyrer knyttet til rentebærende innlån og utlån inngår i beregningen av effektiv rente og amortiseres dermed over forventet løpetid. For rentebærende instrumenter som måles til virkelig verdi vil endring i markedsverdien klassifiseres som netto resultat fra andre finansielle investeringer.

Sikringsfondsavgift

Avgiften til Bankenes Sikringsfond ilegges normalt på bakgrunn av gjennomsnittlig garanterte innskudd og gjennomsnittlig beregningsgrunnlag for tidligere kvartaler. Det er ikke regulert hvorvidt en uttreden fra ordningen vil medføre tilbakebetaling av for mye innbetalt avgift. Praxis har vært en pro-rata belastning ved innmelding. Praxis og hensynet til likebehandling tilsier pro-rata også ved utmelding. Finansdepartementet vil beslutte dette ved enkeltvedtak. Dette har betydning for når avgiften skal innregnes i regnskapet. Banken har, i tråd med rundskriv 12/15, bokført hele sikringsavgiften for 2016 i januar. Sammenligningstall er ikke omarbeidet. Avgiften er klassifisert som rentekostnad i regnskapet for 2016. Finanstilsynet har i rundskrivet «Finanstilsynets kontroll med finansiell rapportering i 2016» 23.11.2016 endret Forskrift 6. mai 1997 nr. 429 om innbetaling av avgift til Bankenes sikringsfond. Endringen trer i kraft 1. januar 2017, og innebærer at sikringsfondsavgiften skal periodiseres gjennom året.

Provisjonsinntekter og -kostnader

Provisjonsinntekter og -kostnader blir generelt periodisert i takt med at en tjeneste blir ytt. Gebyrer knyttet til rentebærende instrumenter blir ikke ført som provisjoner, men inngår i beregningen av effektiv rente og resultatføres tilsvarende. Garantiprovisjoner blir beregnet som et fastbeløp per garanti utstedt og inntektsføres fortløpende. Honorar og gebyr ved omsetning eller formidling av finansielle instrumenter, eiendom eller andre investeringsobjekter som ikke genererer balanseposter

i konsernets regnskap, resultatføres når transaksjonen sluttføres. Banken mottar provisjon fra SpareBank 1 Boligkreditt tilsvarende differansen mellom lånets rente og den finansieringskostnad Boligkreditt oppnår med tillegg av et administrativt påslag. I bankens regnskap fremkommer dette som provisjonsinntekter.

Transaksjoner og beholdninger i utenlandsk valuta

Transaksjoner i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner ved transaksjonskursen på balansetidspunktet. Gevinst og tap knyttet til gjennomførte transaksjoner eller til omregning av beholdninger av pengeposter på balansedagen resultatføres.

Sikringsbokføring

Banken benytter virkelig verdi sikring for å styre sin renterisiko. Banken vurderer og dokumenterer sikringens effektivitet, både ved førstegangs klassifisering og på løpende basis i samsvar med IAS 39. I sin sikringsaktivitet sikrer banken seg mot bevegelser i swap renten. Endringer i kredittspread er derfor ikke hensyntatt i sikringseffektiviteten eller verdivurderingen. Ved virkelig verdi sikring blir sikringsinstrumentet regnskapsført til virkelig verdi og sikringsobjektet blir regnskapsført til amortisert kost justert for endring i virkelig verdi av den sikrede risiko. Endringer i disse verdiene fra inngående balanse blir resultatført.

Banken inngår sikringsforretninger med anerkjente banker for å redusere egen risiko. Derivatforretningene er knyttet til ordinær bankvirksomhet og gjennomføres for å redusere risiko knyttet til bankens innlån i finansmarkedene og for å avdekke og redusere risiko relatert til kunderettede aktiviteter. Kun sikringer knyttet til bankens innlånsvirksomhet defineres som «virkelig verdisikring» i henhold til IFRS standard IAS 39. Banken har ingen kontrakter som kvalifiserer for kontantstrømsikring.

Skatt

Resultatført skatt består av periodeskatt (betalbar skatt) og utsatt skatt. Periodeskatt er beregnet skatt på årets skattepliktige resultat.

Utsatt skatt regnskapsføres etter gjeldsmetoden i samsvar med IAS 12. Det beregnes forpliktelse eller eiendel ved utsatt skatt på midlertidige forskjeller, som er differansen mellom balanseført verdi og skattemessig verdi på eiendeler og forpliktelser. Det beregnes likevel ikke forpliktelse eller eiendel ved utsatt skatt på goodwill som ikke gir skattemessige fradrag, og heller ikke på førstegangsinnregnede poster som verken påvirker regnskapsmessig eller skattepliktig resultat.

Det beregnes en eiendel ved utsatt skatt på fremførbare skattemessige underskudd. Eiendel ved utsatt skatt innregnes bare i det omfang det forventes fremtidig skattepliktige resultater som gjør det mulig å utnytte den tilhørende skattefordelen.

Formueskatt blir presentert som driftskostnad i konsernets regnskap i samsvar med IAS 12.

Innskudd fra kunder

Innskudd fra kunder vurderes til amortisert kost.

Gjeld ved utstedelse av verdipapirer

Lån innregnes førstegang til opptakskost. Dette er virkelig verdi av det mottatte vederlaget etter fradrag av transaksjonsutgifter. Lån måles deretter til amortisert kost. Enhver forskjell mellom opptakskost og oppgjørsbeløpet ved forfall blir dermed periodisert over lånetiden ved hjelp av lånets effektive rente. Lån med fastrente sikringsbøkes (virkelig verdi sikring). Det benyttes ikke virkelig verdi opsjon for konsernets gjeld.

Usikre forpliktelser

Banken utsteder finansielle garantier som ledd i den ordinære virksomheten. Tapsvurderinger skjer som ledd i vurderingen av tap på utlån og etter de samme prinsipper og rapporteres sammen med disse. Det foretas avsetninger for andre usikre forpliktelser dersom det er sannsynlighetsovervekt for at forpliktelsen materialiserer seg og de økonomiske konsekvensene kan beregnes pålitelig. Det gis opplysninger om usikre forpliktelser som ikke fyller kriteriene for balanseføring dersom de er vesentlige.

Pensjoner

SpareBank 1 Ringerike Hadeland konsernet har etablert ulike pensjonsordninger for sine ansatte. Pensjonsordningene tilfredsstiller kravene om obligatorisk tjenestepensjon.

Ytelsesbasert ordning

I en ytelsesbasert ordning er arbeidsgiver forpliktet til å yte pensjon av nærmere angitt størrelse. Utgangspunktet for beregning av pensjonskostnader er lineær fordeling av pensjonsopptjening mot sannsynlig akkumulert forpliktelse ved pensjoneringstidspunktet. Kostnadene beregnes ut fra årets påløpte pensjonsrettigheter og rentekostnader på tidligere påløpte rettigheter, fratrukket avkastning på pensjonsmidlene og periodisert arbeidsgiveravgift. Pensjonsforpliktelsene beregnes som nåverdien av estimerte fremtidige pensjonsytelser som regnskapsmessig anses opptjent på balansedagen.

Ved beregning av pensjonsforpliktelsene benyttes aktuariemessige og økonomiske forutsetninger om blant annet levealder, lønnsvekst og uttakstilbøyelighet. Konsernet benytter økonomiske forutsetninger som anbefalt av Norsk Regnskapsstiftelse. Konsernet har benyttet K2013BE som tabell for levetidsalder utarbeidet av Eikos. Tabellen gir styrkede forutsetninger for levetid enn K2013, men er mer forsiktig enn finanstilsynets dødelighetsmodell K2013FT.

Endring i pensjonsplaner resultatføres ved planendringstidspunktet. Pensjonskostnaden er basert på forutsetninger fastsatt ved periodens begynnelse og klassifiseres som personalkostnader i regnskapet. Det avsettes arbeidsgiveravgift på pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser. Estimatavik resultatføres over konsernets totalresultat.

Konsernets ytelsesbaserte ordninger er lukket for nye ansatte.

Innskuddsbasert ordning

Innskuddsbaserte pensjonsordninger innebærer at konsernet ikke gir løfte om fremtidig pensjon av en gitt størrelse, men betaler et årlig tilskudd til de ansattes pensjonssparing. Den fremtidige pensjonen vil avhenge av størrelsen på tilskuddet og den årlige avkastningen på pensjonssparingen. Konsernet har ingen ytterligere forpliktelser knyttet til levert arbeidsinnsats etter at det årlige innskuddet er betalt. Det er ingen avsetning for påløpte pensjonsforpliktelser i slike ordninger. Innskuddsbaserte pensjonsordninger kostnadsføres direkte.

Konsernet har tilbudt innskuddsbasert pensjonsordning for sine ansatte siden 1. juli 2010.

Pensjonsavtaler finansiert direkte over driften

Banken har også pensjonsavtaler finansiert direkte over driften. Basert på forsikringstekniske prinsipper beregnes nåverdien av antatt fremtidige pensjonsytelser. Disse pensjonsforpliktelsene er avsatt som langsiktig gjeld i regnskapet.

Avtalefestet førtidspensjon

Bank- og finansnæringen har inngått avtale om avtalefestet pensjon (AFP). Ordningen dekker førtidspensjon fra 62 til 67 år. Bankens ansvar er 100 prosent av pensjonen som utbetales mellom 62 og 64 år og 60 prosent av pensjonen som utbetales mellom 65 og 67 år. Opptak av nye pensjonister opphørte med virkning fra 31. desember 2010.

Lov om statstilskudd til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskuddsloven) trådte i kraft 19. februar 2010. Arbeidstakere som tar ut AFP med virkningstidspunkt i 2011 eller senere, vil bli gitt ytelse etter den nye ordningen. Ny AFP-ordning utgjør et livsvarig påslag på Folketrygden og kan tas ut fra 62 år. Arbeidstakere tjener årlig opp rett til AFP med 0,314 % av pensjonsgivende inntekt opp til 7,1G frem til 62 år. Opptjening i ny ordning beregnes på bakgrunn av arbeidstakerens livsinntekt, slik at alle tidligere arbeidsår innregnes i opptjeningsgrunnlaget.

Den nye AFP-ordningen anses regnskapsmessig å være en ytelsesbasert flerforetaksordning. Dette innebærer at det enkelte foretaket skal regnskapsføre sin proporsjonale andel av ordningens pensjonsforpliktelse, pensjonsmidler og pensjonskostnad. Dersom det ikke foreligger beregninger av de enkelte komponentene i ordningen og et konsistent og pålitelig grunnlag for allokering, regnskapsføres den nye AFP-ordningen som en innskuddsordning. På det nåværende tidspunkt foreligger det ikke slikt grunnlag, og den nye AFP-ordningen regnskapsføres derfor som en innskuddsordning. Regnskapsføring av ny AFP-ordning som ytelsesordning vil først skje når pålitelig måling og allokering kan foretas. Ny ordning skal finansieres ved at Staten dekker 1/3 av pensjonsutgiftene og 2/3 skal dekkes av arbeidsgiverne. Arbeidsgivernes premie skal fastsettes som en prosentandel av lønnsutbetalinger mellom 1G og 7,1G.

I tråd med anbefalingen fra Norsk Regnskapsstiftelse er det i regnskapsåret ikke foretatt avsetning for konsernets

reelle AFP-forpliktelse. Dette skyldes at Felleskontoret for LO/NHO så langt ikke har foretatt de nødvendige beregninger.

Segmentrapportering

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har Lokalbanken (privatkunder og mindre bedriftsengasjementer) og Bedriftsmarked (BM, større engasjementer), i tillegg til eiendomsmeglervirksomhet samt IT- og regnskapstjenester, som sitt primære rapporteringsformat. Konsernet presenterer en sektor- og næringsfordeling av utlån og innskudd som sitt sekundære rapporteringsformat. Konsernets segmentrapportering er i samsvar med IFRS 8.

Utbytte og gaver

Foreslått utbytte på egenkapitalbevis og gaver presenteres som egenkapital i perioden frem til det er vedtatt av bankens representantskap.

Hendelser etter balansedagen

Regnskapet anses som godkjent for offentliggjøring når styret har behandlet regnskapet. Representantskap og regulerende myndigheter vil etter dette kunne nekte å godkjenne regnskapet, men ikke forandre dette.

Hendelser fram til regnskapet anses godkjent for offentliggjøring og som vedrører forhold på balansedagen, vil inngå i informasjonsgrunnlaget for fastsettelsen av regnskapsestimater og således reflekteres fullt ut i regnskapet. Hendelser som vedrører forhold etter balansedagen, vil bli opplyst om dersom de er vesentlige.

Regnskapsprinsipper balanseposter

KONSERN	Virkelig verdi over total- resultat	Virkelig verdi over resultat	Egenkapital- metoden	Amortisert kost	Totalt
Eiendeler					
Kontanter og fordringer på sentralbanker	-	-	-	99.233	99.233
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	-	-	-	888.767	888.767
Utlån til og fordringer på kunder	-	1.537.721	-	16.319.183	17.856.905
Sertifikater og obligasjoner	-	1.603.121	-	-	1.603.121
Finansielle derivater	-	28.307	-	-	28.307
Aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser	565.486	2.400	-	-	567.886
Investering i eierinteresser	-	-	371.056	-	371.056
Investering i konsernselskaper	-	-	-	-	-
Eiendom, anlegg og utstyr	-	-	-	71.784	71.784
Goodwill og andre immaterielle eiendeler	-	-	-	65.037	65.037
Eiendel ved utsatt skatt	-	-	-	17.977	17.977
Andre eiendeler	-	-	-	83.608	83.608
SUM EIENDELER	565.486	3.171.549	371.056	17.545.589	21.653.680
Gjeld					
Innskudd fra og gjeld til kredittinstitusjoner	-	-	-	-	-
Innskudd fra og gjeld til kunder	-	-	-	12.792.928	12.792.928
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	-	-	-	5.432.686	5.432.686
Finansielle derivater	-	20.716	-	-	20.716
Annen gjeld og balanseførte forpliktelser	-	-	-	249.871	249.871
Ansvarlig lånekapital	-	-	-	250.381	250.381
Sum gjeld	-	20.716	-	18.725.866	18.746.582

Note 3

Kritiske estimater og vurderinger vedrørende bruk av regnskapsprinsipper

Ved utarbeidelse av selskaps- og konsernregnskapet foretar ledelsen estimater, skjønnsmessige vurderinger og tar forutsetninger som påvirker effekten av anvendelsen av regnskapsprinsipper og informasjon i noter. Dette vil derfor påvirke regnskapsførte beløp for eiendeler, forpliktelser, inntekter og kostnader og noteopplysninger. Estimater og skjønnsmessige vurderinger evalueres løpende og er basert på historisk erfaring og forventninger om fremtidige hendelser som anses å være sannsynlige på balansetidspunktet. Faktiske resultater vil avvike fra de estimerte størrelser. Postene omtalt under er utvalgte poster hvor det utvises størst grad av skjønn.

Tap på utlån og garantier

Banken gjennomgår utvalgte terskelverdier av bedrifts-markedsporteføljen årlig. Store og spesielt risikable, samt misligholdte og tapsutsatte engasjementer gjennomgås kvartalsvis.

Lån til privatpersoner gjennomgås når de er misligholdt og senest etter 90 dager, eller dersom de har en særdeles dårlig betalingshistorikk.

Vurdering av individuelle og gruppemessige nedskrivninger, samt informasjon i noter om risikoklassifisering av utlånsporteføljen (risikogrupper) og belåningsgrad, vil alltid baseres på en betydelig grad av skjønn. Prediksjoner basert på historisk informasjon kan vise seg å bli feil fordi man aldri kan vite med sikkerhet hvilken relevans historiske data har som beslutningsgrunnlag. Det foreligger naturlig usikkerhet knyttet til fastsettelse av reell realisasjonsverdi på enkelte av bankens sikkerhetsobjekter.

Virkelig verdi vurdering av eiendeler og gjeld vurdert til amortisert kost

Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner, utlån til kunder med flytende rente, innskudd fra og gjeld til kunder, gjeld til kredittinstitusjoner og gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer med flytende rente vurderes alle til amortisert kost i konsernregnskapet, ihht IAS 39. Virkelig verdi av eiendelene samt prismodeller fremkommer i note 26. Det vil foreligge usikkerhet knyttet til virkelig verdi verdsettelsen av postene. Se nærmere beskrivelse av vurderingsmetoder i note 26.

Utlån til virkelig verdi

Alle utlån til kunder med fast rente måles til virkelig verdi. Måling av virkelig verdi gjøres for den samlede porteføljen av fastrenteutlån basert på endring i estimert markedsrente. Verdsettelsen er således beheftet med usikkerhet.

Virkelig verdi egenkapitalinteresser

Måling av virkelig verdi på aksjer som ikke omsettes i et aktivt marked vil bestemmes ved å bruke en av følgende eller en kombinasjon av følgende verdsettelsesmetoder: (i) siste kjente transaksjonskurs, (ii) resultat per aksje, (iii) utbytte per aksje, (iv) rapportert EBITDA for underliggende aksjeselskap og (v) siste kjente transaksjonskurs på sammenlignbare instrumenter. Slike verdsettelse vil være beheftet med usikkerhet.

Goodwill og andre immaterielle eiendeler

Balanseført goodwill avskrives ikke, mens øvrige immaterielle eiendeler avskrives over forventet løpetid. Ved hvert rapporteringstidspunkt foretas det en vurdering av om det foreligger objektive bevis for verdifall. Nedskrivningstest gjennomføres dersom slike bevis foreligger. Nedskrivningstestene er i hovedsak basert på neddiskontering av forventede fremtidige kontantstrømmer. Det vil alltid være betydelig usikkerhet knyttet til kontantstrømestimer, og i noen tilfeller vil også metodene for tilordning av kontantstrømmer til ulike eiendeler være beheftet med usikkerhet.

Pensjoner

Netto pensjonsforpliktelser og årets pensjonskostnad er basert på en rekke estimater herunder; avkastning på pensjonsmidlene, fremtidig rente- og inflasjonsnivå, lønnsutvikling, turnover, utvikling i G og den generelle utviklingen i antall uføretrygdete og levealder. Usikkerheten er i stor grad knyttet til bruttoforpliktelsen og ikke til den nettoforpliktelsen som fremkommer i balansen. De ytelsesbaserte pensjonsordningene er lukket for nye medlemmer. Konsernet tilbyr nå innskuddsordning for sine ansatte, noe som bidrar til å redusere omfanget av usikkerhet knyttet til konsernets pensjonsordning.

Konsernet følger oppdatert veiledning om pensjonsforutsetninger fra Norsk Regnskapsstiftelse, justert for foretaksspesifikke forhold. Benyttede parametre fremgår i note 23.

Note 4

Segmentinformasjon

Inndelingen i segmentene som beskrevet under er knyttet til den måten konsernet styres og følges opp på internt i virksomheten. På balanseposter segmentrapporteres det i morbanken kun på utlån og innskudd. Øvrige balanseposter er klassifisert under «øvrig virksomhet».

inneholder større bedriftsengasjementer. Eiendoms- megling samt IT- og regnskapstjenester inneholder virksomhet i datterselskaper. IT- og regnskapstjenester er inkludert i konsernresultatet fra og med 2. kvartal 2015.

Rapporteringen av segmenter er inndelt på følgende måte: Privatmarked inneholder privatkunder for hele banken, samt mindre bedriftskunder. Bedriftsmarked

KONSERN 31.12.2016

(Hele tusen kroner)

Resultat	Privatmarked	Bedrifts- marked	Eiendoms- megling	IT- og regnskaps- tjenester	Øvrige virksomhet/ eliminering	Totalt konsern
Netto renteinntekter og provisjon BK	223.261	176.434	549	61	-8.597	391.709
Netto andre provisjonsinntekter	79.814	28.847	-	-	43	108.705
Netto andre inntekter	10.290	5.227	77.066	61.667	102.924	257.175
Driftskostnader	159.308	67.588	51.647	51.765	1.726	332.032
Resultat før tap	154.057	142.920	25.968	9.964	92.646	425.556
Tap på utlån og garantier	-427	14.389	-	-	-	13.961
Resultat før skatt	154.484	128.532	25.968	9.964	92.646	411.595

Balanse	Privatmarked	Bedrifts- marked	Eiendoms- megling	IT- og regnskaps- tjenester	Øvrige virksomhet/ eliminering	Totalt konsern
Utlån til kunder	10.111.801	7.803.785	-	-	20.624	17.936.210
Individuell nedskrivning utlån	-2.342	-10.105	-	-	-	-12.448
Gruppenedskrivning utlån	-14.953	-51.905	-	-	-	-66.858
Andre eiendeler	-	-	52.763	22.744	3.721.269	3.796.776
Sum eiendeler pr segment	10.094.506	7.741.775	52.763	22.744	3.741.893	21.653.680
Innskudd fra og gjeld til kunder	8.643.034	4.180.256	-	-	-30.362	12.792.928
Annen gjeld og egenkapital	-	-	52.763	22.744	8.785.247	8.860.753
Sum egenkapital og gjeld pr segment	8.643.034	4.180.256	52.763	22.744	8.754.883	21.653.680

KONSERN 31.12.2015

(Hele tusen kroner)

Resultat	Privatmarked	Bedrifts- marked	Eiendoms- megling	IT- og regnskaps- tjenester	Øvrige virksomhet/ eliminering	Totalt konsern
Netto renteinntekter og provisjon BK	222.010	148.453	455	82	-4.713	366.287
Netto andre provisjonsinntekter	79.631	25.201	-	-	51	104.882
Netto andre inntekter	1.335	417	69.062	39.695	37.373	147.882
Driftskostnader	163.391	68.290	56.100	34.514	5.513	327.808
Resultat før tap	139.585	105.781	13.417	5.263	27.199	291.242
Tap på utlån og garantier	1.138	2.338	-	-	-	3.476
Resultat før skatt	138.447	103.443	13.417	5.263	27.199	287.768

Balanse	Privatmarked	Bedrifts- marked	Eiendoms- megling	IT- og regnskaps- tjenester	Øvrige virksomhet/ eliminering	Totalt konsern
Utlån til kunder	9.224.464	7.534.657	-	-	38.334	16.797.454
Individuell nedskrivning utlån	-3.657	-15.842	-	-	-	-19.499
Gruppenedskrivning utlån	-14.027	-45.517	-	-	-	-59.544
Andre eiendeler	-	-	43.303	20.790	2.953.532	3.017.625
Sum eiendeler pr segment	9.206.780	7.473.297	43.303	20.790	2.991.866	19.736.036
Innskudd fra og gjeld til kunder	8.153.696	4.237.796	-	-	-	12.391.492
Annen gjeld og egenkapital	-	-	43.303	20.790	7.280.451	7.344.544
Sum egenkapital og gjeld pr segment	8.153.696	4.237.796	43.303	20.790	7.280.451	19.736.036

Note 5

Kapitaldekning

Per 31. desember 2016 er kravet til bevaringsbuffer 2,5 prosent, systemrisikobuffer 3 prosent og motsyklisk kapitalbuffer 1,5 prosent. Disse kravene er i tillegg til kravet om ren kjernekapital på 4,5 prosent, slik at samlet minstekrav til ren kjernekapital er 11,5 prosent. Motsyklisk buffer er besluttet økt med 0,5 prosentpoeng til 2 % fra 31. desember 2017.

Bankens investering i datterselskapene Eien-
domsmegleren Ringerike Hadeland, SpareBank 1
Økonomihuset AS og SpareBank 1 Økonomihuset
IT-nett AS faller inn under størrelsesunntaket i

konsolideringsforskriften § 5, 3. ledd, og det utarbeides
således ikke kapitaldekning på konsolidert nivå.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland benytter standard-
metoden for kredittrisiko og basismetoden for
operasjonell risiko.

Konsernets mål om ren kjernekapitaldekning er mini-
mum 14,5 prosent.

Målet for total kjernekapital er 15 % og målet for total
kapitaldekning er 17 %.

	MORBANK	
(Hele tusen kroner)	31.12.16	31.12.15
	BASEL III	BASEL III
Egenkapitalbevis	1.394.665	1.394.665
Overkursfond	361.134	361.134
Utjevningsfond, grunnfond og kompensasjonsfond	743.922	620.840
Fond for urealiserte gevinster	27.558	50.310
Avsatt til gaver og utbytte	162.160	111.934
Annen egenkapital	-21.631	-21.631
Sum balanseført egenkapital	2.667.808	2.517.252
Balanseført egenkapital som ikke inngår i kjernekapital	-162.160	-111.934
Verdiendringer som følge av kravene om forsvarlig verdsettelse (AVA)	-3.758	-3.165
Fradrag for utsatt skatt (Basel II), goodwill og andre immaterielle eiendeler	-3.183	-6.783
Fradrag for direkte og indirekte investeringer i selskaper i finansiell sektor ¹	-377.139	-260.736
Sum netto ren kjernekapital/ kjernekapital	2.121.568	2.134.634
Tilleggskapital utover kjernekapital		
Tidsbegrenset ansvarlig kapital	250.000	200.000
Fradrag for direkte og indirekte investeringer i selskaper i finansiell sektor ¹	-96.154	-118.438
Sum netto tilleggskapital	153.846	81.562
Netto ansvarlig kapital	2.275.414	2.216.196

Risikoveid beregningsgrunnlag		
Stater	-	-
Lokale og regionale myndigheter	17.827	4.737
Institusjoner	206.821	177.877
Foretak	3.293.313	4.080.920
Massemarked	1.886.726	1.396.066
Pantsikkerhet i eiendom	6.603.432	5.988.055
Forfalte engasjementer	37.928	41.356
Høyrisikoengasjementer	-	-
Obligasjoner med fortrinnsrett	120.897	67.560
Andeler i verdipapirfond	-	-
Øvrige engasjementer	166.559	189.531
Sum kredittrisiko	12.333.503	11.946.102
Operasjonell risiko	956.677	929.983
Motpartsrisiko derivater (CVA-risiko)	28.738	43.210
Totalt beregningsgrunnlag	13.318.918	12.919.295
Kapitaldekning		
Ren kjernekapitaldekning	15,9 %	16,5 %
Kjernekapitaldekning	15,9 %	16,5 %
Kapitaldekning	17,1 %	17,2 %
Bufferkrav		
Bevaringsbuffer (2,50 %)	332.973	322.982
Motsyklisk buffer (1,00 %)	199.784	129.193
Systemrisikobuffer (3,00 %)	399.568	387.579
Sum bufferkrav til ren kjernekapital	932.324	839.754
Minimumskrav til ren kjernekapital (4,50 %)	599.351	581.368
Tilgjengelig ren kjernekapital	589.892	713.512

1. I henhold til Forskrift om beregning av ansvarlig kapital for finansinstitusjoner, oppgjørssentraler og verdipapirforetak skal fradraget for ikke-vesentlige investeringer i selskaper i finansiell sektor fases inn med følgende prosentsats:

- i 2014: 20 prosent
- i 2015: 40 prosent
- i 2016: 60 prosent
- i 2017: 80 prosent

Note 6

Finansiell risikostyring

Kjernevirksomheten til SpareBank 1 Ringerike Hadeland er å skape verdier gjennom bevisst risikotaking. Konsernet bruker betydelige ressurser på å utvikle gode risikostyringssystemer og -prosesser.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal ha en moderat risikoprofil. Konsernets risikostyring og -oppfølging støtter opp under den strategiske utviklingen og bidrar til å sikre at ingen enkelthendelse skal kunne skade konsernets finansielle stilling i vesentlig grad. Dette skal oppnås gjennom:

- en sterk organisasjonskultur med høy bevissthet om risikostyring
- riktig kapitalallokering og tilstrekkelig kapitalnivå utfra vedtatt forretningsstrategi og risikoprofil
- utnyttelse av synergi- og diversifiseringseffekter

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har en struktur som på en systematisk måte identifiserer, vurderer, kommuniserer og håndterer risiko gjennom hele Konsernet, og det foretas en løpende overvåking. Konsernets risikostyring tar utgangspunkt i fastsatt visjon, strategi og mål, samt de rammer for risikoeksponering som er fastsatt av styret. Styret fastsetter videre beredskaps- og kontinuitetsplaner for å sikre at driften kan videreføres og tap begrenses ved vesentlige uforutsette hendelser.

Konsernets risiko tallfestes blant annet gjennom beregninger av forventet tap og behov for risikojustert kapital for å kunne dekke uventede tap. Forventet tap er det tap man statistisk sett må forvente på utlånsporteføljen i løpet av en 12 måneders periode i en nedgangskonjunktur (downturn-estimat).

Risikojustert kapitalbehov beskriver hvor mye kapital konsernet mener er nødvendig for å dekke den faktiske risikoen konsernet har påtatt seg. Det er en målsetting at estimert behov for kapital skal kunne dekke alle uventede tap med et konfidensnivå på 99,9 % innenfor en tidshorisont på 1 år. Det er lagt til grunn både statistiske metoder og kvalitative vurderinger ved beregning av risikojustert kapitalbehov.

På grunnlag av bankens strategi, forretningsplan og forventet utvikling i makrobildet utarbeides framskrivninger av forventet finansiell utvikling samt framskrivning av en situasjon med et alvorlig økonomisk tilbakeslag i økonomien (stresstest) for de neste 3 årene. Framskrivningene er viktige bidrag til strategiprosessen ift hvordan bankens strategi og makrobildet påvirker konsernets egenkapitalavkastning, finansiering og kapitaldekning. De finansielle framskrivningene gir administrasjonen og

styret god risikoforståelse slik at riktige strategiske valg kan treffes og samtidig sikre akseptabel risikoprofil og tilstrekkelig kapital ut fra risikoprofil og strategiske mål.

Bankens overordnede rammeverk for helhetlig risikostyring er basert på en kontinuerlig prosess som bygger på:

- Overordnet risikovurdering
- Risikovurdering på prosessnivå
- Kartlegging og vurdering av kontroller
- Løpende ledelsesoppfølgingsaktiviteter / handlingsplaner
- Løpende rapportering
- Samlet rapportering (ICAAP, IKF-rapportering, risikorapportering).

Konsernets overordnede risikorisikoeksponering og -utvikling følges opp gjennom periodiske rapporter til administrasjonen og styret. Overordnet risikovurdering og rapportering foretas av avdeling for risikostyring, som er uavhengig av de enkelte forretningsområdene i konsernet. Avdelingen rapporterer direkte til administrerende banksjef.

RISIKOEKSPONERING I SPAREBANK 1 RINGERIKE HADELAND

SpareBank 1 Ringerike Hadeland eksponeres for ulike typer risiko, og de viktigste risikogruppene er beskrevet nedenfor:

Kredittrisiko:

Kredittrisiko utgjør bankens største risikoområde, og defineres som risiko for tap som kan oppstå som følge av at kunder ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser overfor banken.

Gjennom den årlige revisjonen av bankens kredittstrategi konkretiserer styret bankens risikoappetitt gjennom fastsettelse av mål og rammer for bankens kredittportefølje. Kredittstrategien er forankret i bankens policy for risiko og kapitalstyring som legger forutsetningene for en moderat risikoprofil.

Bankens kredittstrategi og kredittpolicy inneholder retningslinjer for risikoprofilen, herunder maksimal misligholdssannsynlighet (PD) og maksimalt tap gitt mislighold (LGD) for privatmarkedet, bedriftsmarkedet og totalt. Kredittstrategien inneholder også kredittstrategiske rammer som styrer bankens konsentrasjonsrisiko, herunder rammer for maksimal eksponering innenfor bransjer og på enkeltengasjement.

Etterlevelse av kredittstrategi og vedtatte rammer og måltall overvåkes løpende og rapporteres kvartalsvis til styret.

Banken benytter standardmetoden for beregning av kreditt risiko i kapitalberegningen. Bankens risikoklassifiseringssystem er utviklet for å kunne styre bankens utlånsportefølje i tråd med bankens kredittstrategi og gjennom risikoklassifisering, risikoprising og porteføljestyring bidra til å sikre den risikojusterte avkastningen. Styret er ansvarlig for konsernets låne- og kredittinnvilgelser, men delegerer innen visse rammer kredittfullmaktene til administrerende banksjef, som igjen kan delegere disse videre innenfor egne fullmakter. Utlånsfullmaktene er gradert i forhold til engasjementsstørrelse og risikoprofil.

Bankens kredittmodeller og risikoklassifisering bygger på tre sentrale komponenter:

- Misligholdssannsynlighet (PD)
- Eksponering ved mislighold (EAD)
- Tap gitt mislighold (LGD).

Misligholdssannsynlighet (PD):

Bankens kredittmodeller er basert på statistiske beregninger av misligholdssannsynlighet for alle kunder. Misligholdssannsynligheten beregnes på grunnlag av nøkkeltall knyttet til inntjening, tæring og adferd og benyttes som grunnlag for nøkkeltall for risikoklassifisering av kunden. I tillegg benyttes risikoklassen for å klassifisere hver enkelt kunde i en risikogruppe. Modellene er basert på scoring av utlånsporteføljen hvor det tas hensyn til finansiell stilling samt interne og eksterne adferdsdata. Modellene reflekterer misligholdssannsynligheten i løpet av de neste tolv månedene under de gjeldende konjunkturforhold. Modellen benytter 11 risikoklasser (A-K) hvorav 2 risikoklasser (I-K) for kunder med misligholdte og/eller nedskrevne engasjement. Kundene re-scores månedlig i bankens porteføljestyringssystem basert på objektive kriterier.

Modellene valideres jevnlig både med hensyn på evne til å rangere kundene samt å estimere PD-nivå. Den kvantitative valideringen skal sikre at de benyttede estimater for misligholdssannsynlighet, eksponering ved mislighold og tapsgrad ved mislighold holder en tilstrekkelig god kvalitet. Det gjennomføres analyser som vurderer modellenes evne til å rangere kundene etter risiko (diskrimineringssevne), og evnen til å fastsette riktig nivå på risikoparameterne. Resultatene fra validering av bankens kredittmodeller bekrefter at modellens treffsikkerhet er innenfor interne mål og internasjonale anbefalinger.

Eksponering ved mislighold (EAD):

«Eksponering ved mislighold» EAD er en beregnet størrelse som angir eksponering mot kunden ved et fremtidig misligholdstidspunkt. Denne eksponeringen består av henholdsvis utlånsvolum, garantier og innvilgede, men ikke trukne rammer. For trekkrettigheter og garantier benyttes en konverteringsfaktor for å anslå hvor mye av ubenyttede trekkrettigheter og avgitte garantier som blir trukket og gjort gjeldende ved et fremtidig misligholdstidspunkt

For nærmere spesifisering av utlånsvolum, garantier og innvilgede, men ikke trukne rammer vises til note 12.

Tap gitt mislighold (LGD):

«Tap gitt mislighold» angir hvor mye konsernet potensielt kan tape dersom kunden misligholder sine forpliktelser. Banken estimerer tapsgrad for hvert lån basert på forventet realisasjonsverdi (RE-verdi) på underliggende sikkerheter, gjenvinningsgrad på usikret del av lånene samt kostnadene konsernet har ved å drive inn misligholdte engasjement. RE-verdi beregnes med utgangspunkt i en realisasjonsverdi i en nedgangskonjunktur (downturn-estimat) iht. krav til LGD beregning for interne risiko- og kapitalstyringmodeller (IRBA modeller)

Majoriteten av bankens utlån er sikret gjennom fysisk sikkerhet (pant), garantier eller avtaler om motregning. Hovedtypene av pant som benyttes er pant i bolig- eiendom, næringseiendom og annen fast eiendom, fordringer, varelager og driftsmidler. Fysisk sikkerhet skal som hovedregel være forsikret. Pantsatte eendeler befinner seg hovedsakelig i bankens geografiske regioner; Ringerike, Hole, Nittedal, Jevnaker, Lunner, Gran, samt Oslo.

Bankens risikoklassifiseringssystem klassifiserer hvert engasjement i risikogrupperne laveste, lav, middels, høy, høyeste og misligholdt/nedskrevet basert på kundens misligholdssannsynlighet (PD) og sikkerhetsdekning (sikkerhetsklasse). Underliggende portefølje viser positiv utvikling, både gjennom høyere andeler lån i gode risikoklasser og lavere andeler lån i misligholdte- og risikoutsatte klasse.

Markedsrisiko

Markedsrisiko er en felles betegnelse for risikoen for tap som oppstår som følge av endringer i kurser eller priser på finansielle instrumenter. Markedsrisiko oppstår hovedsakelig i forbindelse med bankens investeringer

i obligasjoner, sertifikater, aksjer, egenkapitalbevis og aksjefond, og posisjoner i rente- og valutamarkedene.

Styring av markedsrisiko skjer gjennom detaljerte rammer. Rammene vedtas av bankens styre og gjennomgås minimum årlig. Etterlevelse av rammene overvåkes løpende av bankens avdeling for risikostyring, og status rapporteres til styret kvartalsvis. Rammene ligger godt innenfor de maksimalgrenser myndighetene har fastlagt. Bankens rammer og retningslinjer for markedsrisiko gjenspeiler bankens konservative risikoprofil innen området.

Renterisiko er risikoen for tap som følge av endring i markedsrentene i finansielle markeder. Renterisiko reguleres av rammer for maksimal verdiendring ved en endring i rentenivået på 2 prosentpoeng. Rentebindingen på konsernets instrumenter er i all hovedsak kort og konsernets renterisiko er lav.

For nærmere spesifisering av markedsrisiko knyttet til renterisiko vises til note 15.

Spreadrisiko er risikoen for at tap oppstår som følge av endringer i virkelig verdi av obligasjoner grunnet generelle endringer i risikopåslag (kredittspread). Spreadrisiko reguleres av rammer for maksimal verdiendring ved en endring i rentenivået på 2 prosentpoeng. Bankens eksponering i obligasjoner og sertifikater består av papirer med høy kvalitet og likviditet som inngår i bankens likviditetsportefølje. For nærmere spesifisering av obligasjoner og sertifikater vises til note 27.

Kursrisiko er risiko for tap som følge av kursutvikling på aksjer, egenkapitalbevis og verdipapirfondsandeler. Konsernets risikoeksponering mot denne formen for risiko er regulert gjennom vedtatte rammer for maksimale investeringer i de ulike porteføljene. Bankens eksponering i aksjer, egenkapitalbevis og verdipapirfondsandeler består hovedsakelig av strategiske investeringer i selskaper i SpareBank 1 Alliansen. For nærmere spesifisering av aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser vises til note 29.

Valutakursrisiko er risikoen for tap som har bakgrunn i endringer i valutakursene. Rammene for valutakursrisiko er uttrykt ved rammer for maksimal total valutaposisjon samt begrensninger i mulig valutaeksponering. Bankens eksponering i valuta består av valutabeholdning i bankens minibanker. Valutarisikoen vurderes som lav.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko defineres som risiko for at banken ikke klarer å oppfylle sine forpliktelser og/eller finansiere økninger i eiendelene uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger i form av prisfall på eiendeler som må realiseres eller i form av ekstra dyr finansiering.

Innskudd fra kunder er bankens viktigste finansieringskilde. Per 31.12.2016 var innskuddsdekningen 74 prosent, mot 74 prosent per 31.12.2015. Bankens likviditetsrisiko reduseres gjennom en spredning av innlån fra ulike kilder og instrumenter samt ved langsiktige innlån.

Avdeling for Økonomi/Finans er ansvarlig for bankens finansiering og likviditetsstyring. Etterlevelse av rammer overvåkes av avdeling for risikostyring, og status rapporteres kvartalsvis til styret. Likviditetsstyringen tar utgangspunkt i overordnet likviditetsstrategi vedtatt av styret. Bankens retningslinjer for likviditetsstyring og funding gjenspeiler bankens konservative risikoprofil innen likviditetsområdet.

Som en del av policyen er det også utarbeidet beredskapsplaner både for banken og SpareBank 1-alliansen for håndtering av likviditetssituasjonen i perioder med urolige kapitalmarkeder. Disse hensyntar perioder med både bankspesifikke, systemmessige krisescenarier og en kombinasjon av disse. Banken har som mål å kunne overleve i 12 måneder i ordinær drift uten tilgang på ny ekstern finansiering. Dette forutsetter at banken fortsatt kan overføre kvalifiserte lån til SpareBank 1 Boligkreditt, og at det til enhver tid skal være tilstrekkelig kapasitet i utlånsmassen til å kunne dekke et boligprisfall på inntil 30 prosent for å opprettholde finansieringen gjennom kredittforetaket. I tillegg skal banken klare en overlevelse på 30 dager i det mest ekstreme krisescenariet. I et slikt scenario, kan kun bankens beholdning av høylikvide aktiva anvendes.

Tilgangen til finansiering har fungert tilfredsstillende i 2016. Bankens likviditetssituasjon per 31.12.2016 vurderes som tilfredsstillende.

Operasjonell risiko

All virksomhet i Konsernet er i større eller mindre grad utsatt for operasjonell risiko, som defineres som risiko for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser.

Operasjonell risiko styres gjennom policy for operasjonell risiko som fastsettes minimum årlig av styret. Policyen tar utgangspunkt i Finanstilsynets tilnærming til operasjonell risiko definert i «Modul for vurdering av operasjonell risiko» som igjen bygger på COSO, et internasjonalt akseptert rammeverk for helhetlig risikostyring. Rammeverket består av åtte innbyrdes relaterte komponenter; internt miljø, etablering av målsettinger, identifisering av hendelser, risikovurdering, risikohåndtering, kontrollaktiviteter, informasjon og kommunikasjon og oppfølging.

Etterlevelse av rammer og risikotoleranse overvåkes av avdeling for risikostyring, og status rapporteres kvartalsvis til styret. Vurdering av internkontroll innenfor sentrale områder innenfor operasjonell risiko rapporteres til styret kvartalsvis som del av bankens risikoreport.

Compliance risiko er risikoen for at konsernet pådrar seg offentlige sanksjoner/bøter, økonomisk tap og/eller svekket omdømme som følge av manglende etterlevelse av lover/forskrifter, standarder og/eller interne retningslinjer og verdier (strategier, policyer, fullmaktsreglement, rutiner og etiske retningslinjer). Compliance risiko styres gjennom policy for compliance som fastsettes minimum årlig av styret

Bankens krise- og beredskapsplan «Krise- og beredskapsplan Operasjonell Risiko» beskriver beslutningsstruktur og organisering av en krise der en eller flere avdelinger er involvert. Planen bygger på «Overordnet kriseberedskapsplan for SpareBank 1-alliansen» og ivaretar bankens rolle i en eventuell krise som omfatter flere enheter i Alliansen. Overordnet Krise- og beredskapsplan er utarbeidet og godkjent av styret. Bankens kriseledelse gjennomfører jevnlig kriseøvelser både i egen regi og i samarbeid med SpareBank 1 Alliansen.

IT-virksomheten er en vesentlig faktor for at konsernet skal nå sine forretningsmessige mål. Bankens IT-virksomhet er også sentral for regnskapsføringen og den finansielle

rapporteringen. SpareBank 1 Alliansen har inngått avtale med IT-leverandøren EVRY om drift og videreutvikling av kjerneløsningen til Alliansen-bankene. SpareBank 1 Alliansen har også avtaler med andre leverandører om ulike IT-løsninger. Gjennom avtalen banken har med SpareBank 1 Alliansen om deltakelse i sammenslutningen, tiltrer banken som part i de utkontrakteringsavtaler SpareBank 1 Alliansen gjør med underleverandører av IT-tjenester. Det er etablert databehandleravtaler mellom de leverandørene og bankene som blant annet sikrer håndtering av taushetsbelagt informasjon. Alle viktige beslutninger i IT-virksomheten er forankret hos ledelsen i banken. Bankens internkontrollerarbeid innenfor IT har særlig fokus på driftsstabilitet, endringshåndtering og informasjonssikkerhet.

Det foretas kartlegging av den operasjonelle risiko i forbindelse med oppfyllelse av internkontroll- og IKT-forskriftene. Det gjennomføres videre særskilte risikoanalyser av prosesser og forretningsområder der dette anses nødvendig.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland legger vekt på fullmaktsstrukturer, gode rutinebeskrivelser og definerte ansvarsforhold for å håndtere den operasjonelle risikoen.

For ytterligere informasjon vises til b.la. følgende noter:
 Note 8: Utlån til og fordringer på kunder
 Note 12: Maksimal kredittrisikoeksponering, ikke hensyntatt pantstillelser
 Note 15: Markedsrisiko knyttet til renterisiko
 Note 16: Likviditetsrisiko
 Note 27: Sertifikater og obligasjoner
 Note 29: Aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser

Note 7

Kredittinstitusjoner - fordringer og gjeld

MORBANK		Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
482.447	732.753	Utlån og fordringer uten avtalt løpetid eller oppsigelsestid	736.767	482.449
152.000	152.000	Utlån og fordringer med avtalt løpetid eller oppsigelsestid	152.000	152.000
634.447	884.753	Sum	888.767	634.449
		Spesifikasjon av utlån og fordringer på de vesentligste valutasorter		
634.447	884.753	NOK	888.767	634.449
634.447	884.753	Sum	888.767	634.449
1,5 %	1,1 %	Gjennomsnittlig rente	1,1 %	1,5 %

Innskudd og utlån til kredittinstitusjoner har i hovedsak flytende rente.

Gjennomsnittlig rente er beregnet på grunnlag av faktisk renteinntekt/-kostnad i året i prosent av gjennomsnittlig fordring og gjeld til kredittinstitusjoner.

Note 8

Utlån til og fordringer på kunder

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Utlån fordelt på fordringstype		
2.662.727	2.646.622	Kasse-/drifts- og brukskreditter	2.646.622	2.662.727
463.388	549.659	Byggelån	549.659	463.388
13.631.511	14.697.918	Nedbetalingslån	14.696.209	13.629.624
41.715	43.720	Påløpte renter	43.720	41.715
16.799.341	17.937.919	Brutto utlån og fordringer på kunder	17.936.210	16.797.454
		Nedskrivninger fordelt på fordringstype		
1.319	1.147	Individuelle nedskrivninger kasse-/drifts- og brukskreditter	1.147	1.319
18.180	11.301	Individuelle nedskrivninger nedbetalingslån	11.301	18.180
59.544	66.858	Gruppenedskrivninger	66.858	59.544
16.720.298	17.858.614	Netto utlån og fordringer på kunder	17.856.905	16.718.411
		Utlån fordelt på markeder		
9.343.030	10.386.760	Lønnstakere	10.386.760	9.343.030
7.414.596	7.507.439	Næringsfordelt	7.505.730	7.412.709
-	-	Offentlig	-	-
41.715	43.720	Påløpte renter	43.720	41.715
16.799.341	17.937.919	Brutto utlån og fordringer på kunder	17.936.210	16.797.454
		Nedskrivninger fordelt på markeder		
3.657	2.342	Nedskrivninger lønnstakere	2.342	3.657
15.842	10.105	Nedskrivninger næring	10.105	15.842
14.027	14.953	Gruppenedskrivninger lønnstakere	14.953	14.027
45.517	51.905	Gruppenedskrivninger næring	51.905	45.517
16.720.298	17.858.614	Netto utlån og fordringer på kunder	17.856.905	16.718.411
		Herav ansvarlig lånekapital		
7.988	7.988	Øvrig ansvarlig kapital	7.988	7.988
7.988	7.988	Ansvarlig lånekapital bokført under utlån	7.988	7.988
		Av nedbetalingslån utgjør lån utpekt til virkelig verdi over resultatet (FVO):		
1.459.147	1.537.721	- Fastrentelån til kunder, bokført verdi	1.537.721	1.459.147
1.418.927	1.515.388	- Fastrentelån til kunder, pålydende verdi	1.515.388	1.418.927

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	Totalt engasjement fordelt på risikogruppe	2016	2015
8.872.142	7.852.061	Laveste risiko	7.852.061	8.872.142
3.193.666	4.281.106	Lav risiko	4.281.106	3.193.666
5.929.030	6.997.837	Middels risiko	6.986.128	5.903.881
612.121	974.622	Høy risiko	974.622	612.121
592.160	632.356	Høyeste risiko	632.356	592.160
91.611	77.348	Misligholdt eller individuelt nedskrevet	77.348	91.611
19.290.730	20.815.330	Sum totalt engasjement fordelt på risikogruppe	20.803.621	19.265.582

Totalt engasjement inkluderer stilte garantier og ubenyttede kreditter. Se note 12 og 36 for nærmere spesifisering. Det er i tillegg gitt lånetilsagn på 160,8 millioner kroner i personmarked og 295,2 millioner kroner i bedriftsmarked per 31.12.2016. Disse er ikke utbetalt og er derfor ikke inkludert i totalt engasjement. Se note 14 for klassifisering av risikoklasser.

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	Brutto utlån fordelt på risikogruppe	2016	2015
7.743.999	6.907.039	Laveste risiko	6.907.039	7.743.999
2.805.507	3.706.107	Lav risiko	3.706.107	2.805.507
5.130.593	5.931.417	Middels risiko	5.929.708	5.128.706
528.640	800.007	Høy risiko	800.007	528.640
511.088	529.431	Høyeste risiko	529.431	511.088
79.515	63.918	Misligholdt eller individuelt nedskrevet	63.918	79.515
16.799.341	17.937.919	Sum brutto utlån fordelt på risikogruppe	17.936.210	16.797.454

Bankens risikoklassifiseringssystem klassifiserer hvert engasjement i risikogruppene laveste, lav, middels, høy, høyeste og misligholdt/nedskrevet basert på kundens misligholdssannsynlighet (PD) og sikkerhetsdekning (sikkerhetsklasse). Se for øvrig note 6 for ytterligere informasjon om bankens risikostyring og risikoklassifisering.

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	Individuelle nedskrivninger fordelt på risikogruppe	2016	2015
20.214	12.948	Misligholdt (intern definisjon)	12.948	20.214

I bankens interne risikoklassifiseringssystem klassifiseres alle engasjementer med individuelle nedskrivninger på utlån og garantier som misligholdt uavhengig av ekstern definisjon på misligholdt (jf. note 2). De fordeles ikke på ulike risikogrupper slik som øvrige engasjement. Fordeling på risikogrupper er basert på at banken beregner misligholdssannsynlighet for alle kunder i utlånsporteføljen basert på objektive historiske data. Misligholdssannsynligheten benyttes deretter sammen med sikkerhetsverdier til å klassifisere kundene i ulike risikogrupper. Kundene rescores månedlig i bankens porteføljesystem basert på objektive kriterier.

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	Totalt engasjement fordelt på sektor og næring	2016	2015
10.357.065	11.584.552	Lønnstakere o.l	11.584.552	10.357.065
111.516	172.887	Offentlig forvaltning	172.887	111.516
997.218	1.002.080	Primærnæringer	1.002.080	997.218
440.202	433.709	Industri	433.709	440.202
1.338.173	1.648.873	Bygg og anleggsvirksomhet	1.648.873	1.338.173
401.381	328.902	Varehandel	328.902	401.381
150.764	92.846	Transport og lagring	92.846	150.764
165.707	156.972	Hotell- og restaurantdrift	156.972	165.707
416.668	335.195	Forretningsmessig tjenesteyting	335.195	416.668
4.396.971	4.616.907	Omsetning/drift eiendommer	4.605.198	4.371.822
515.066	442.407	Diverse næringer	442.407	515.066
19.290.730	20.815.330	Sum totalt engasjement fordelt på sektor og næring	20.803.621	19.265.582

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	Brutto utlån fordelt på sektor og næring	2016	2015
9.343.030	10.386.760	Lønnstakere o.l	10.386.760	9.343.030
-	-	Offentlig forvaltning	-	-
824.766	871.076	Primærnæringer	871.076	824.766
266.802	250.122	Industri	250.122	266.802
1.111.200	1.190.338	Bygg og anleggsvirksomhet	1.190.338	1.111.200
214.581	197.289	Varehandel	197.289	214.581
91.271	72.605	Transport og lagring	72.605	91.271
136.532	142.289	Hotell- og restaurantdrift	142.289	136.532
370.181	286.594	Forretningsmessig tjenesteyting	286.594	370.181
3.931.124	4.102.809	Omsetning/drift eiendommer	4.101.100	3.929.237
468.138	394.318	Diverse næringer	394.318	468.138
41.715	43.720	Påløpte renter, ikke sektorfordelt	43.720	41.715
16.799.341	17.937.919	Sum brutto utlån fordelt på sektor og næring	17.936.210	16.797.454

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	Individuelle nedskrivninger fordelt på sektor og næring	2016	2015
3.657	2.342	Lønnstakere o.l	2.342	3.657
6.998	6.280	Industri	6.280	6.998
4.536	118	Bygg og anleggsvirksomhet	118	4.536
1.249	238	Varehandel	238	1.249
199	300	Transport og lagring	300	199
73	-	Forretningsmessig tjenesteyting	-	73
2.002	500	Omsetning/drift eiendommer	500	2.002
1.500	3.170	Diverse næringer	3.170	1.500
20.214	12.948	Sum individuelle nedskrivninger fordelt på sektor og næring	12.948	20.214

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	Brutto utlån fordelt på geografiske områder	2016	2015
7.926.949	8.274.888	Buskerud	8.273.179	7.925.062
4.237.100	4.497.706	Oppland	4.497.706	4.237.100
2.131.859	2.366.866	Akershus	2.366.866	2.131.859
1.812.928	1.990.730	Oslo	1.990.730	1.812.928
672.511	779.855	Landet for øvrig	779.855	672.511
17.994	27.874	Utlandet	27.874	17.994
16.799.341	17.937.919	Sum brutto utlån fordelt på geografiske områder	17.936.210	16.797.454

MORBANK			KONSERN	
2015	2016		2016	2015
254.082	269.712	Utlån til ansatte	339.690	322.983
113.334	127.773	Herav lån i SpareBank 1 Boligkreditt	127.773	113.334
1.892	1.945	Rentesubsidiering ansatte	2.325	2.102

Nedbetalingslån til ansatte gis med inntil 30 års nedbetalingstid og månedlige terminer. Rentesats for nedbetalingslån og Flexilån til ansatte tilsvarende 60 % av laveste rentesats for nedbetalingslån privatkundemarkedet dersom belåningen ligger innenfor henholdsvis 70 % av forsvarlig verdi for flexilån og innenfor 85 % av forsvarlig verdi for nedbetalingslån. Totalt lånebeløp innenfor disse betingelsene kan ikke overstige 2,5 millioner kroner for den enkelte ansatte.

Note 9

SpareBank 1 Boligkreditt AS, SpareBank 1 Næringskreditt AS og SpareBank 1 Kredittkort AS

SPAREBANK 1 BOLIGKREDITT

Banken har avtale om salg av utlån med høy sikkerhet og pant i eiendom til SpareBank 1 Boligkreditt AS. SpareBank 1 Boligkreditt AS er eid av sparebanker som inngår i SpareBank 1-alliansen. Banken har en eierandel på 3,67 prosent pr 31.12.2016 (3,26 prosent pr 31.12.2015). SpareBank 1 Boligkreditt AS erverver utlån og utsteder OMF innenfor regelverket for dette som ble etablert i 2007. Lån solgt til SpareBank 1 Boligkreditt AS er sikret med pant i bolig innenfor 75 prosent av takst. Solgte lån er juridisk eid av SpareBank 1 Boligkreditt AS.

I henhold til inngått forvaltningsavtale forestår banken forvaltning av utlånene og opprettholder kundekontakten. Banken mottar et vederlag i form av provisjoner for de plikter som følger med forvaltningen av lånene. Banken har vurdert de regnskapsmessige implikasjonene dithen at det vesentligste av risiko og fordeler ved eierskap knyttet til de solgte utlånene er overført. Det innebærer full fraregning. Mottatt vederlag for lån som er solgt til Sparebank 1 Boligkreditt AS tilsvarer bokført verdi og vurderes å samsvare med lånenes virkelige verdi på salgstidspunktet.

Hvis Sparebank 1 Boligkreditt får tap på kjøpte lån har det en viss motregningsrett i provisjoner fra samtlige banker som har solgt lån. Det foreligger dermed en begrenset gjenværende involvering knyttet til solgte utlån ved mulig begrenset avregning av tap mot provisjon. Denne motregningsadgangen anses imidlertid ikke å være av en slik karakter at den endrer på konklusjonen om at det vesentligste av risiko og fordeler ved eierskap er overført. Bankens maksimale eksponering for tap er representert ved det høyeste beløpet som vil kunne kreves dekket under avtalene.

Sparebank 1 Boligkreditt kan foreta videresalg av utlån som er kjøpt av banken, samtidig som bankens rett til å forvalte kundene og motta provisjon følger med. Dersom banken ikke er i stand til å betjene kundene kan retten til betjening og provisjon falle bort. Videre kan banken ha opsjon til å kjøpe tilbake utlån under gitte betingelser.

Det er per 31.12.2016 solgt boliglån til en netto verdi av 6,4 mrd kroner til Sparebank 1 Boligkreditt.

Banken har, sammen med de andre eierne av SpareBank 1 Boligkreditt inngått avtale om etablering av likviditetsfasilitet for SpareBank 1 Boligkreditt. Dette innebærer at bankene forplikter seg til å kjøpe obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) utstedt av Sparebank 1 Boligkreditt begrenset til en samlet verdi av de til enhver tid neste tolv

måneders forfall i SpareBank 1 Boligkreditt. Forpliktelsen er begrenset til Sparebank 1 Boligkreditts forpliktelser til å innfri utstedte obligasjoner og tilhørende derivater etter at Sparebank 1 Boligkreditts egen beholdning av likviditet på forfallstidspunktet er trukket fra. Hver eier hefter prinsipielt for sin andel av behovet, subsidiært for det dobbelte av det som er det primære ansvaret i henhold til samme avtale. Obligasjonene kan deponeres i Norges Bank og medfører således ingen vesentlig økning i risiko for banken. I henhold til sin likviditetsstrategi holder SpareBank 1 Boligkreditt likviditet iht kravene etter Net Stable Funding Regime. Denne likviditetsreserven hensyntas ved vurderingen av bankenes ansvar. Det er derfor kun i de tilfeller hvor Sparebank 1 Boligkreditt ikke lenger har tilstrekkelig likviditet for de neste tolv måneders forfall at banken vil rapportere noe engasjement knyttet til dette.

Sammen med de øvrige eierne av SpareBank 1 Boligkreditt har banken også inngått avtale om å sikre at SpareBank 1 Boligkreditt til enhver tid har en kjernekapital-dekning på minimum 9 %. Aksjonærene skal tilføre tilstrekkelig kjernekapital innen 3 måneder etter å ha mottatt skriftlig anmodning om dette. Aksjonærenes forpliktelse til å tilføre slik kjernekapital er proratarisk og ikke solidarisk, og skal være i henhold til hver aksjonærs pro rata andel av aksjene i SpareBank 1 Boligkreditt. Hver eier hefter prinsipielt for sin andel av behovet, subsidiært for det dobbelte av det som er det primære ansvaret i henhold til samme avtale. Sparebank 1 Boligkreditt har ved årsskiftet ca 16 % ansvarlig kapital, hvorav ca 12 % er ren kjernekapital. Sammenholdt med den svært lave risikoprofilen i Sparebank 1 Boligkreditt har banken vurdert det som usannsynlig at det blir innkalt kapital iht denne avtalen og har valgt å ikke holde noen reserver for dette.

SPAREBANK 1 NÆRINGSKREDITT AS

SpareBank 1 Næringskreditt AS er eid av sparebanker som inngår i SpareBank 1-alliansen. Banken har en eierandel på 2,61 prosent pr 31.12.2016 (3,12 prosent pr 31.12.2015). SpareBank 1 Næringskreditt AS erverver utlån og utsteder OMF innenfor regelverket for dette som ble etablert i 2007. Som en del av alliansen kan banken tilby Sparebank 1 Næringskreditt å kjøpe utlån, men banken har foreløpig ikke benyttet seg av denne muligheten.

Banken har, sammen med de andre eierne av SpareBank 1 Næringskreditt AS, inngått avtaler om etablering av likviditetsfasilitet til SpareBank 1 Næringskreditt AS. Dette innebærer at bankene forplikter seg til å kjøpe obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) utstedt av Sparebank 1 Næringskreditt begrenset til en samlet verdi av de

til enhver tid neste tolv måneders forfall i SpareBank 1 Næringskreditt. Forpliktelsen er begrenset til Sparebank 1 Næringskreditts forpliktelser til å innfri utstedte obligasjoner og tilhørende derivater etter at Sparebank 1 Næringskreditts egen beholdning av likviditet på forfallstidspunktet er trukket fra. Hver eier hefter prinsipalt for sin andel av behovet, subsidiært for det dobbelte av det som er det primære ansvaret i henhold til samme avtale. Obligasjonene kan deponeres i Norges Bank og medfører således ingen vesentlig økning i risiko for banken. I henhold til sin likviditetsstrategi holder SpareBank 1 Næringskreditt likviditet iht kravene etter Net Stable Funding Regime. Denne likviditetsreserven hensyntas ved vurderingen av bankenes ansvar. Det er derfor kun i de tilfeller hvor Sparebank 1 Næringskreditt ikke lenger har tilstrekkelig likviditet for de neste tolv måneders forfall at banken vil rapportere noe engasjement knyttet til dette.

Sammen med de øvrige eierne av SpareBank 1 Næringskreditt har banken også inngått avtale om å sikre at SpareBank 1 Næringskreditt til enhver tid har en kjernekapital-dekning på minimum 9 %. Aksjonærene skal tilføre tilstrekkelig kjernekapital innen 3 måneder etter å ha mottatt skriftlig anmodning om dette. Aksjonærenes forpliktelse til å tilføre slik kjernekapital er proratarisk og ikke solidarisk, og skal være i henhold til hver aksjonærs pro rata andel av aksjene i SpareBank 1 Næringskreditt AS. Hver eier hefter prinsipalt for sin

andel av behovet, subsidiært for det dobbelte av det som er det primære ansvaret i henhold til samme avtale. Sparebank 1 Næringskreditt har ved årsskiftet ca 20 % ansvarlig kapital, hvorav ca 16 % er ren kjernekapital. Sammenholdt med den svært lave risikoprofilen i Sparebank 1 Næringskreditt har banken vurdert det som usannsynlig at det blir innkalt kapital iht denne avtalen og har valgt å ikke holde noen reserver for dette.

SPAREBANK 1 KREDITTKORT AS

SpareBank 1 Kredittkort AS er eid av sparebanker som inngår i SpareBank 1-alliansen, og har som formål å være felles kredittkortselskap for bankenes kunder. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har inngått en aksjonæravtale med aksjonærene i SpareBank 1 Kredittkort AS og med Sparebank 1 Kredittkort AS. Avtalen innebærer blant annet at banken er forpliktet til å bidra med egenkapital slik at SpareBank 1 Kredittkort AS har en forsvarlig ansvarlig kapital, og til enhver tid oppfyller de minstekrav til ansvarlig kapital som følger av lovgivning og/eller anbefalinger fra Finanstilsynet og som er nødvendig for en forsvarlig drift av Sparebank 1 Kredittkort. Banken er også forpliktet til å bidra med funding av egen portefølje (total balanse). Banken mottar provisjon fra Sparebank 1 Kredittkort AS tilsvarende bankens andel av renteinntekter fratrukket fundingkostnader og konstaterte tap, bankens andel av transaksjonsinntekter samt nysalgspolisjon.

Note 10

Aldersfordeling på forfalte, men ikke nedskrevne utlån

Tabellen viser forfalte beløp på utlån og overtrekk på kreditt/innskudd fordelt på antall dager etter forfall. Mislighold innenfor tidsrommet 0–6 dager er holdt utenfor. Hele utlånsengasjementer er inkludert når deler av engasjementet er forfalt.

MORBANK

2016 (Hele tusen kroner)	0–30 dager	1–3 mnd	3–6 mnd	6–12 mnd	Over 1 år	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder						
- Privatmarkedet	72.076	36.483	12.781	4.712	4.028	130.080
- Bedriftsmarkedet	49.361	70.642	74	7.707	2.806	130.591
Sum	121.437	107.126	12.855	12.419	6.835	260.671

2015 (Hele tusen kroner)	0–30 dager	1–3 mnd	3–6 mnd	6–12 mnd	Over 1 år	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder						
- Privatmarkedet	81.161	28.968	12.765	121	5.737	128.751
- Bedriftsmarkedet	61.889	8.405	2.780	16.670	6.079	95.823
Sum	143.050	37.372	15.545	16.791	11.816	224.575

KONSERN

2016 (Hele tusen kroner)	0–30 dager	1–3 mnd	3–6 mnd	6–12 mnd	Over 1 år	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder						
- Privatmarkedet	72.076	36.483	12.781	4.712	4.028	130.080
- Bedriftsmarkedet	49.361	70.642	74	7.707	2.806	130.591
Sum	121.437	107.126	12.855	12.419	6.835	260.671

2015 (Hele tusen kroner)	0–30 dager	1–3 mnd	3–6 mnd	6–12 mnd	Over 1 år	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder						
- Privatmarkedet	81.161	28.968	12.765	121	5.737	128.751
- Bedriftsmarkedet	61.889	8.405	2.780	16.670	6.079	95.823
Sum	143.050	37.372	15.545	16.791	11.816	224.575

Note 11

Tap på utlån og garantier

MORBANK						KONSERN						
2015			2016			(Hele tusen kroner)	2016			2015		
PM	BM	Totalt	PM	BM	Totalt		PM	BM	Totalt	PM	BM	Totalt
353	-685	-332	-1.189	-6.078	-7.267	Periodens endring i individuelle nedskrivninger	-1.189	-6.078	-7.267	353	-685	-332
588	2.139	2.727	928	6.388	7.316	+ Periodens endring i gruppenedskrivninger	928	6.388	7.316	588	2.139	2.727
154	922	1.076	618	13.408	14.026	+ Konstaterte tap på engasjement som tidligere er nedskrevet	618	13.408	14.026	154	922	1.076
1.015	137	1.151	393	632	1.025	+ Konstaterte tap på engasjement som tidligere ikke er nedskrevet	393	632	1.025	1.015	137	1.151
-1.352	-44	-1.396	-1.376	-219	-1.595	- Inngang på tidligere nedskrevne utlån, garantier m.v.	-1.376	-219	-1.595	-1.352	-44	-1.396
379	-130	250	201	255	456	+ Nedskrivning ved amortisering	201	255	456	379	-130	250
1.137	2.339	3.476	-425	14.386	13.961	Sum tap på utlån og garantier	-425	14.386	13.961	1.137	2.339	3.476

MORBANK						KONSERN						
2015			2016			Individuelle nedskrivninger	2016			2015		
PM	BM	Totalt	PM	BM	Totalt		PM	BM	Totalt	PM	BM	Totalt
3.513	17.033	20.546	2.866	17.348	20.214	Individuelle nedskrivninger til dekning av tap på utlån, garantier, m.v. per 01.01.	2.866	17.348	20.214	3.513	17.033	20.546
-154	-922	-1.076	-618	-13.408	-14.026	Konstaterte tap i perioden på utlån, garantier m.v. hvor det tidligere er foretatt individuelle nedskrivninger	-618	-13.408	-14.026	-154	-922	-1.076
-1.679	-1.746	-3.425	-924	-2.184	-3.108	Tilbakeføring av tidligere års nedskrivninger	-924	-2.184	-3.108	-1.679	-1.746	-3.425
121	-	121	-	249	249	Økning i nedskrivninger på engasjementer hvor det tidligere er gjort individuelle nedskrivninger	-	249	249	121	-	121
1.917	1.835	3.752	350	9.413	9.763	Nedskrivninger på engasjementer hvor det tidligere år ikke er gjort individuelle nedskrivninger	350	9.413	9.763	1.917	1.835	3.752
148	148	296	-72	-72	-144	Amortiseringseffekter	-72	-72	-144	148	148	296
3.866	16.348	20.214	1.602	11.346	12.948	Individuelle nedskrivninger til dekning av tap på utlån og garantier	1.602	11.346	12.948	3.866	16.348	20.214

*) Individuelle nedskrivninger på garantier er oppført i balansen under «Annen gjeld» og utgjør kr 500.000,- Pr. 31.12.15 utgjorde avsetningen kr 715.000,-

MORBANK						KONSERN						
2015			2016			Gruppenedskrivninger	2016			2015		
PM	BM	Totalt	PM	BM	Totalt		PM	BM	Totalt	PM	BM	Totalt
13.439	43.378	56.817	14.025	45.517	59.542	Gruppenedskrivninger for dekning av tap på utlån og garantier pr. 01.01.	14.025	45.517	59.542	13.439	43.378	56.817
588	2.139	2.727	928	6.388	7.316	Periodens gruppenedskrivning for dekning av tap på utlån og garantier.	928	6.388	7.316	588	2.139	2.727
14.027	45.517	59.544	14.953	51.905	66.858	Gruppenedskrivning for dekning av tap på utlån og garantier.	14.953	51.905	66.858	14.027	45.517	59.544

2015			2016			Tap fordelt på sektor og næring	2016			2015		
PM	BM	Totalt	PM	BM	Totalt		PM	BM	Totalt	PM	BM	Totalt
549	-	549	-1.353	-	-1.353	Lønnstakere o.l	-1.353	-	-1.353	549	-	549
-	1.136	1.136	-	-	-	Industri	-	-	-	-	1.136	1.136
-	127	127	-	-	-	Bygg og anleggsvirksomhet	-	-	-	-	127	127
-	19	19	-	38	38	Varehandel	-	38	38	-	19	19
-	201	201	-	3	3	Transport og lagring	-	3	3	-	201	201
-	-41	-41	-	-	-	Hotell- og restaurantdrift	-	-	-	-	-41	-41
-	-978	-978	-	493	493	Forretningsmessig tjenesteyting	-	493	493	-	-978	-978
-	-264	-264	-	-	-	Omsetning/drift eiendommer	-	-	-	-	-264	-264
-	-	-	-	7.464	7.464	Diverse næringer	-	7.464	7.464	-	-	-
588	-	588	-	6.388	6.388	Gruppenedskrivning næring	-	6.388	6.388	588	-	588
-	2.139	2.139	928	-	928	Gruppenedskrivning person	928	-	928	-	2.139	2.139
1.137	2.339	3.476	-425	14.386	13.961	Tap på utlån til kunder	-425	14.386	13.961	1.137	2.339	3.476

MORBANK						Misligholdte (over 90 dager) og tapsutsatte engasjement	KONSERN					
2011	2012	2013	2014	2015	2016		2016	2015	2014	2012	2012	2011
62.152	63.366	66.574	115.584	60.701	42.106	Misligholdte engasjement	42.106	60.701	115.584	66.574	63.366	62.152
28.360	27.846	35.492	31.680	18.931	17.906	Øvrige tapsutsatte engasjement	17.906	18.931	31.680	35.492	27.846	28.360
90.512	91.212	102.066	147.264	79.632	60.012	Totalt misligholdte og tapsutsatte engasjement	60.012	79.632	147.264	102.066	91.212	90.512
19.483	22.205	24.385	20.546	20.215	12.948	Individuelle nedskrivninger	12.948	20.215	20.546	24.385	22.205	19.483
71.029	69.007	77.681	126.718	59.417	47.064	Netto misligholdte og tapsutsatte engasjement	47.064	59.417	126.718	77.681	69.007	71.029

Note 12

Maksimal kreditrisikoeksponering, ikke hensyntatt pantestillelser

Tabellen nedenfor viser maksimal eksponering mot kredittrisiko i balansen, inkludert derivater. Eksponeringen er vist brutto før eventuelle pantestillelser og tillatte motregninger.

MORBANK		Brutto eksponering	KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Eiendeler		
112.504	99.233	Kontanter og fordringer på sentralbanker	99.233	112.504
634.447	884.753	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	888.767	634.447
16.799.341	17.937.919	Brutto utlån til og fordringer på kunder ¹	17.936.210	16.797.454
1.150.600	1.603.121	Sertifikater og obligasjoner til virkelig verdi	1.603.121	1.150.600
48.009	28.307	Derivater	28.307	48.009
45.049	46.626	Andre eiendeler (note 32)	83.608	81.817
18.789.950	20.599.959	Sum eiendeler	20.639.246	18.824.831
		Forpliktelser		
678.722	783.150	Betingede forpliktelser (stilte garantier)	783.150	678.722
1.812.666	2.094.261	Ubenyttede kreditter	2.084.261	1.802.666
555.393	455.953	Lånetsagn	455.953	555.393
3.046.781	3.333.364	Sum finansielle kredittforpliktelser	3.323.364	3.036.781
21.836.731	23.933.323	Sum total kredittrisikoeksponering	23.958.596	21.861.613

1. Brutto utlån til og fordringer på kunder målt til virkelig verdi utgjør kr 1.538 mill. pr 31. desember 2016 (kr 1.459 mill.) for morbank og konsern.

MORBANK		Kredittrisikoeksponering knyttet til finansielle eiendeler fordelt på land	KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Kreditteksponering knyttet til utlån inkl. ubenyttede kreditter		
21.818.737	23.905.449	Norge	23.930.722	21.843.619
17.994	27.874	Utlandet	27.874	17.994
21.836.731	23.933.323	Totalt fordelt på geografiske områder	23.958.596	21.861.613

Det er kun posten utlån som fordeles etter geografiske områder, ref. note 8. Andre eiendeler er kun eksponert i Norge.

Note 13

Finansielle instrumenter og motregning

Fra og med 2013 skal banken opplyse om hvilke finansielle instrumenter banken anser å oppfylle kravene til nettopføring ihht. IAS 32.42, samt hvilke finansielle instrumenter man har inngått motregningsavtaler på. Begge ihht. IFRS 7.13 A-F.

I den finansielle oppstillingen har banken ingen finansielle instrumenter som bokføres netto.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har ikke inngått ISDA-avtaler som tillater motregning på finansielle instrumenter. Kunder som driver tradingvirksomhet henvises til SpareBank 1 SMN for utøvelse av virksomheten.

Note 14

Kredittkvalitet per klasse av finansielle eiendeler

Verken misligholdt eller nedskrevet

MORBANK							Misligholdt eller individuelt nedskrevet	
2016 (Hele tusen kroner)	Noter	Laveste risiko	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Høyeste risiko		Sum
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	7	884.753	-	-	-	-	-	884.753
Utlån til og fordringer på kunder:								
Privatmarked	8	4.142.427	1.973.217	1.592.306	98.900	139.248	26.106	7.972.204
Bedriftsmarked	8	1.532.952	1.149.577	3.675.071	646.968	337.199	31.266	7.373.032
Brutto utlån til og fordring på kunder og kredittinstitusjoner klassifisert som finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet ved første gangs innregning								
Privatmarked	8	1.024.156	510.722	536.459	32.814	44.885	6.546	2.155.582
Bedriftsmarked	8	207.504	72.590	127.582	21.325	8.100	-	437.101
Sum brutto utlån		7.791.792	3.706.107	5.931.417	800.007	529.431	63.918	18.822.672
Finansielle investeringer								
Sertifikater og obligasjoner	27	1.564.341	33.767	5.013	-	-	-	1.603.121
Sum finansielle investeringer		1.564.341	33.767	5.013	-	-	-	1.603.121
Totalt utlansrelaterte eiendeler		9.356.133	3.739.873	5.936.430	800.007	529.431	63.918	20.425.793

Verken misligholdt eller nedskrevet

							Misligholdt eller individuelt nedskrevet	
2015 (Hele tusen kroner)	Noter	Laveste risiko	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Høyeste risiko		Sum
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	7	634.447	-	-	-	-	-	634.447
Utlån til og fordringer på kunder:								
Privatmarked	8	5.451.327	1.162.464	1.284.658	137.565	169.341	33.568	8.238.924
Bedriftsmarked	8	1.603.358	1.219.913	3.546.146	367.727	323.622	40.505	7.101.271
Brutto utlån til og fordring på kunder og kredittinstitusjoner klassifisert som finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet ved første gangs innregning								
Privatmarked	8	642.119	152.297	193.138	12.749	10.590	2.584	1.013.476
Bedriftsmarked	8	47.195	270.832	106.651	10.599	7.534	2.859	445.670
Sum brutto utlån		8.378.446	2.805.507	5.130.593	528.640	511.088	79.515	17.433.788
Finansielle investeringer								
Sertifikater og obligasjoner	27	854.576	285.933	10.091	-	-	-	1.150.600
Sum finansielle investeringer		854.576	285.933	10.091	-	-	-	1.150.600
Totalt utlansrelaterte eiendeler		9.233.022	3.091.439	5.140.685	528.640	511.088	79.515	18.584.388

Verken misligholdt eller nedskrevet

KONSERN								Misligholdt eller individuelt nedskrevet	Sum
2016 (Hele tusen kroner)	Noter	Laveste risiko	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Høyeste risiko			
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	7	888.767	-	-	-	-	-	888.767	
Utlån til og fordringer på kunder:									
Privatmarked	8	4.142.427	1.973.217	1.592.306	98.900	139.248	26.106	7.972.204	
Bedriftsmarked	8	1.532.952	1.149.577	3.673.362	646.968	337.199	31.266	7.371.323	
Brutto utlån til og fordring på kunder og kredittinstitusjoner klassifisert som finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet ved første gangs innregning									
Privatmarked	8	1.024.156	510.722	536.459	32.814	44.885	6.546	2.155.582	
Bedriftsmarked	8	207.504	72.590	127.582	21.325	8.100	-	437.101	
Sum brutto utlån		7.795.806	3.706.107	5.929.708	800.007	529.431	63.918	18.824.977	
Finansielle investeringer									
Sertifikater og obligasjoner	27	1.564.341	33.767	5.013	-	-	-	1.603.121	
Sum finansielle investeringer		1.564.341	33.767	5.013	-	-	-	1.603.121	
Totalt utlansrelaterte eiendeler		9.360.147	3.739.873	5.934.721	800.007	529.431	63.918	20.428.098	

Verken misligholdt eller nedskrevet

2015 (Hele tusen kroner)								Misligholdt eller individuelt nedskrevet	Sum
	Noter	Laveste risiko	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Høyeste risiko			
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	7	634.447	-	-	-	-	-	634.447	
Utlån til og fordringer på kunder:									
Privatmarked	8	5.451.327	1.162.464	1.284.658	137.565	169.341	33.568	8.238.924	
Bedriftsmarked	8	1.603.358	1.219.913	3.544.259	367.727	323.622	40.505	7.099.384	
Brutto utlån til og fordring på kunder og kredittinstitusjoner klassifisert som finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet ved første gangs innregning									
Privatmarked	8	642.119	152.297	193.138	12.749	10.590	2.584	1.013.476	
Bedriftsmarked	8	47.195	270.832	106.651	10.599	7.534	2.859	445.670	
Sum brutto utlån		8.378.446	2.805.507	5.128.706	528.640	511.088	79.515	17.431.901	
Finansielle investeringer									
Sertifikater og obligasjoner	27	854.576	285.933	10.091	-	-	-	1.150.600	
Sum finansielle investeringer		854.576	285.933	10.091	-	-	-	1.150.600	
Totalt utlansrelaterte eiendeler		9.233.022	3.091.439	5.138.798	528.640	511.088	79.515	18.582.501	

Bankens risikoklassifiseringssystem klassifiserer hvert engasjement i risikogrupperne laveste, lav, middels, høy, høyeste og misligholdt/nedskrevet basert på kundens misligholdssannsynlighet (PD) og sikkerhetsdekning (sikkerhetsklasse).
Se for øvrig note 6 for ytterligere informasjon om bankens risikostyring og risikoklassifisering.

Note 15

Markedsrisiko knyttet til renterisiko

Noten er en sensitivitetsanalyse gjort med utgangspunkt i relevante balanseposter per 31.12.16. Bankens renterisiko beregnes ved at det simuleres et parallelt renteskift på 2 prosentpoeng for hele rentekurven på alle balanseposter per 31.12.16.

Ramme for renterisiko ble redusert fra 40 mill. til 20 mill. i løpet av 2016. Renterisikoen har vært lav igjennom hele 2016 og innenfor den totale rammen fastsatt

av bankens styre. Banken styrer renterisikoen mot det ønskede nivå på plasseringer og innlån gjennom rentebindingen, samt ved bruk av rentederivater. Risikoen for ikke parallelle skift er dekket gjennom at det er satt begrensninger på maksimal eksponering per løpetidsbånd.

Basisrisiko konsern (Hele tusen kroner)	Renterisiko, 2 % økning	
	2016	2015
Obligasjoner og sertifikater	-4.069	-3.790
Fastrenteutlån til kunder	-104.492	-110.436
Derivater relatert til fastrenteutlån til kunder	99.612	89.917
Øvrige utlån og innskudd	-8.714	-7.242
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer (hensyntatt sikringsderivater)	13.379	14.335
Annet	-2.195	-2.151
Total renterisiko, effekt på resultat før skatt	-6.479	-19.367

Rentekurverisiko konsern (Hele tusen kroner)	Renterisiko, 2 % økning	
	2016	2015
0–3 mnd	-5.336	-111
3–12 mnd	225	-365
12–36 mnd	1.239	-5.206
36–60 mnd	-7.239	-12.192
>60 mnd	4.632	-1.491
Total renterisiko, effekt på resultat før skatt	-6.479	-19.367

Negativt fortegn indikerer at banken taper på en renteoppgang.

Note 16

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at konsernet ikke kan overholde sine betalingsforpliktelser når disse forfaller, eller erstatte innskudd når disse trekkes ut, med den konsekvens at konsernet misligholder forpliktelsene til å innfri innskudd og gi lån. Likviditetsrisiko blir styrt og målt ved hjelp av flere metoder. Se for øvrig omtale under note 6.

Tabellen under viser bankens forventede fremtidige kontantstrømmer knyttet til forpliktelser. I tabellen er det lagt til grunn nominelle verdier, samt rentenivå slik

det foreligger per 31.12.16. Løpetid på innskudd til fastrente er satt til utløpet av fastrenteperioden. Løpetid på øvrige innskudd er ansett å være på forespørsel noe som også medfører at fremtidige renteelementer ikke er lagt til. Løpetid på derivater er satt til utgangen av kontraktperioden. Kontraktsmessig kontantstrøm på derivater er ikke balanseført. Løpetid på verdipapirgjeld og ansvarlig lånekapital er satt til første avtalte forfallstidspunkt. Sannsynligheten for at eventuelle callmuligheter blir benyttet er ikke hensyntatt. Løpetiden på øvrige forpliktelser er satt til forfallstidspunktet.

MORBANK

Per 31.12.2016 (Hele tusen kroner)	På forespørsel	Under 3 måneder	3–12 måneder	1–5 år	over 5 år	Totalt
Kontantstrømmer knyttet til forpliktelser						
Innskudd fra og gjeld til kunder	11.553.576	916.829	352.884	-	-	12.823.290
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	-	100.565	852.258	4.287.446	457.693	5.697.962
Derivater	-	187	7.084	4.562	1.471	13.305
Forpliktelser ved periodeskatt	-	32.986	32.986	-	-	65.972
Andre forpliktelser	-	31.089	27.083	-	-	58.171
Ansvarlig lånekapital	-	381	5.269	28.100	271.349	305.099
Sum kontantstrøm forpliktelser	11.553.576	1.082.037	1.277.564	4.320.108	730.514	18.963.799

KONSERN

Per 31.12.2016 (Hele tusen kroner)	På forespørsel	Under 3 måneder	3–12 måneder	1–5 år	over 5 år	Totalt
Kontantstrømmer knyttet til forpliktelser						
Innskudd fra og gjeld til kunder	11 523 214	916 829	352 884	-	-	12 792 928
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	-	100 565	852 258	4 287 446	457 693	5 697 962
Derivater	-	187	7 084	4 562	1 471	13 305
Forpliktelser ved periodeskatt	-	35 940	35 940	-	-	71 881
Andre forpliktelser	-	52 531	34 452	-	1 709	88 692
Ansvarlig lånekapital	-	381	5 269	28 100	271 349	305 099
Sum kontantstrøm forpliktelser	11 523 214	1 106 434	1 287 888	4 320 108	732 223	18 969 867

Note 17

Forfallsanalyse av eiendeler og forpliktelser

MORBANK

Per 31.12.2016 (Hele tusen kroner)	På forespørsel	Under 3 måneder	3–12 måneder	1–5 år	over 5 år	Totalt
Eiendeler						
Kontanter og fordringer på sentralbanker	99.233	-	-	-	-	99.233
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	732.753	7.000	145.000	-	-	884.753
Brutto utlån til og fordringer på kunder	3.130.438	213.826	554.660	2.498.476	11.540.519	17.937.919
- Individuelle nedskrivninger	-12.448	-	-	-	-	-12.448
- Nedskrivninger på grupper av utlån	-66.858	-	-	-	-	-66.858
Netto utlån til og fordringer på kunder	3.051.133	213.826	554.660	2.498.476	11.540.519	17.858.614
Sertifikater, obligasjoner og rentefond	-	183.427	115.280	1.036.280	268.134	1.603.121
Finansielle derivater	-	-	1.529	24.695	2.083	28.307
Aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser	-	-	-	-	567.685	567.685
Investering i eierinteresser	-	-	-	-	166.314	166.314
Investering i konsernselskaper	-	-	-	-	63.983	63.983
Eiendom, anlegg og utstyr	-	-	-	-	66.298	66.298
Goodwill og andre immaterielle eiendeler	-	-	-	-	3.183	3.183
Eiendel ved utsatt skatt	-	-	-	20.205	-	20.205
Andre eiendeler	7.918	25.998	-	200	12.509	46.626
Sum eiendeler	3.891.037	430.251	816.468	3.579.856	12.690.710	21.408.322
Gjeld						
Innskudd fra og gjeld til kunder	11.553.576	916.829	352.884	-	-	12.823.290
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	-	100.565	773.208	4.107.038	451.875	5.432.686
Finansielle derivater	-	187	521	14.480	5.529	20.716
Forpliktelser ved periodeskatt	-	32.986	32.986	-	-	65.972
Annen gjeld og balanseført forpliktelse	-	31.089	27.083	-	89.298	147.469
Ansvarlig lånekapital	-	381	-	-	250.000	250.381
Sum gjeld	11.553.576	1.082.037	1.186.681	4.121.518	796.701	18.740.514

KONSERN

Per 31.12.2016 (Hele tusen kroner)	På forespørsel	Under 3 måneder	3–12 måneder	1–5 år	over 5 år	Totalt
Eiendeler						
Kontanter og fordringer på sentralbanker	99.233	-	-	-	-	99.233
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	736.767	7.000	145.000	-	-	888.767
Brutto utlån til og fordringer på kunder	3.128.729	213.826	554.660	2.498.476	11.540.519	17.936.210
- Individuelle nedskrivninger	-12.448	-	-	-	-	-12.448
- Nedskrivninger på grupper av utlån	-66.858	-	-	-	-	-66.858
Netto utlån til og fordringer på kunder	3.049.424	213.826	554.660	2.498.476	11.540.519	17.856.905
Sertifikater, obligasjoner og rentefond	-	183.427	115.280	1.036.280	268.134	1.603.121
Finansielle derivater	-	-	1.529	24.695	2.083	28.307
Aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser	-	-	-	-	567.886	567.886
Investering i eierinteresser	-	-	-	-	371.056	371.056
Eiendom, anlegg og utstyr	-	-	-	-	71.784	71.784
Goodwill og andre immaterielle eiendeler	-	-	-	-	65.037	65.037
Eiendel ved utsatt skatt	-	-	-	17.977	-	17.977
Andre eiendeler	7.918	62.980	-	200	12.509	83.608
Sum eiendeler	3.893.342	467.233	816.468	3.577.628	12.899.009	21.653.680
Gjeld						
Innskudd fra og gjeld til kunder	11.523.214	916.829	352.884	-	-	12.792.928
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	-	100.565	773.208	4.107.038	451.875	5.432.686
Finansielle derivater	-	187	521	14.480	5.529	20.716
Forpliktelser ved periodeskatt	-	35.940	35.940	-	-	71.881
Annen gjeld og balanseført forpliktelse	-	52.531	34.452	-	91.007	177.990
Ansvarlig lånekapital	-	381	-	-	250.000	250.381
Sum gjeld	11.523.214	1.106.434	1.197.005	4.121.518	798.410	18.746.582

Utlån og innskudd til fast rente er fordelt ut fra løpetiden på engasjementet. Innskudd til flytende rente er i sin helhet vurdert å forfalle på forespørsel grunnet at kunden her står fritt til å løse ut engasjementet på et hvert ønskelig tidspunkt.

Note 18

Netto renteinntekter

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Renteinntekter		
17.436	12.570	Renter av utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	12.570	17.436
595.715	562.450	Renter av utlån til og fordringer på kunder	562.432	595.640
31.964	26.549	Renter av sertifikater, obligasjoner og derivater	26.549	31.964
645.116	601.569	Sum renteinntekter	601.551	645.041
		Rentekostnader		
-	-	Renter på gjeld til kredittinstitusjoner	-	-
192.273	119.352	Renter på innskudd fra og gjeld til kunder	118.724	191.661
133.188	126.413	Renter på utstedte verdipapirer	126.413	133.188
9.065	9.596	Renter på annen gjeld	9.596	9.065
334.526	255.362	Sum rentekostnader	254.734	333.914
310.589	346.207	Sum netto renteinntekter	346.817	311.126

Renter på annen gjeld inkluderer avgift til Sikringsfondet med 9,6 mill. kroner i 2016

Note 19

Netto provisjons- og andre inntekter

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Provisjonsinntekter		
4.629	5.140	Garantiprovisjon	5.140	4.629
9.666	9.156	Verdipapiromsetning	9.156	9.666
55.989	60.920	Betalingsformidling	60.920	55.989
37.089	40.824	Forsikringstjenester	40.824	37.089
55.161	44.891	Boligkreditt	44.891	55.161
2.379	1.168	Andre provisjonsinntekter	1.168	2.379
164.912	162.100	Sum provisjonsinntekter	162.100	164.912
		Provisjonskostnader		
6.340	6.798	Betalingsformidling	6.798	6.340
1.740	1.706	Andre provisjonskostnader	1.706	1.740
8.079	8.504	Sum provisjonskostnader	8.504	8.079
		Andre driftsinntekter		
1.909	12.952	Driftsinntekter fast eiendom	12.952	1.140
-	-	Meglerprovisjon	74.502	69.689
2.108	1.828	Andre driftsinntekter	60.650	40.954
4.017	14.780	Sum andre driftsinntekter	148.104	111.783
160.850	168.376	Sum netto provisjons- og andre driftsinntekter	301.700	268.616

Note 20

Netto resultat fra finansielle eiendeler

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
13.417	23.906	Sum utbytte	25.273	13.560
16.905	51.071	Inntekt fra eierinteresser i felleskontrollert virksomhet	58.969	43.938
(10.506)	7.534	Sertifikater og obligasjoner utpekt til virkelig verdi over resultatet	7.534	(10.506)
(677)	23	Netto verdiendring på derivater knyttet til sikring av verdipapirgjeld	23	(677)
(7.249)	1.689	Netto verdiendring på derivater knyttet til fastrenteutlån	1.689	(7.249)
		Netto verdiendring på egenkapitalinstrumenter utpekt til virkelig verdi over resultatet		
(685)	15.208		15.208	(685)
1.101	206	Netto gevinst/ tap på valutabeholdning	206	1.101
(172)	169	Netto verdiendring på garantiforpliktelser	169	(172)
(18.189)	24.829	Sum netto resultat fra andre finansielle investeringer	24.829	(18.189)
12.134	99.806	Netto resultat fra finansielle eiendeler	109.071	39.309

Note 21

Personalkostnader og ytelser til ledende ansatte og tillitsvalgte

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
78 383	80 833	Lønn	149 625	139 011
14 110	11 736	Pensjonskostnader (note 23)	13 534	15 974
18 565	20 415	Sosiale kostnader	33 674	30 663
111 058	112 984	Sum personalkostnader	196 834	185 648
136,7	142,8	Antall årsverk pr 31.12.	229,6	223,4

Ytelser til ledende ansatte og tillitsvalgte 2016 (Hele tusen kroner)

Navn	Tittel	Lønn og andre kortsiktige ytelser	Opptjent bonus	Opptjente pensjonsrettigheter siste år	Innbetaling innskuddspensjon	Styre-honorar i døtre og lignende	Lån	Antall egenkapitalbevis ¹
Ledergruppen								
Steinar Haugli	Adm. banksjef	1.873	-	1.767	-	92	-	4.300
Sten E. Lunder	Banksjef Forretn.utv. /risiko.	1.030	77	-	60	-	3.221	900
Bjørn Rune Rindal	Banksjef BM	1.294	88	-	66	-	4.203	600
Else Hellum	Banksjef PM	1.118	82	256	-	25	603	500
Andrea H. Søfting	Banksjef Øk./fin.	967	76	-	56	-	5.006	-
Unn Teslo	Banksjef HR	1.046	78	-	61	-	-	300
Kristin Ruud	Banksjef Info./samf.kont.	821	66	144	-	-	-	4.100
Styret								
Jørn Prestkvern	Leder	220					1.172	800
Anne Cathrine Frøstrup	Nestleder	165					2.117	10.200
Bjørn Haugen Morstad		183					-	-
Hege Marie Petlund		155					2.684	-
Tommy Helgerud		110					1.448	-
Svein Oftedal		110					-	-
Liv Bente Kildal *		110					478	300
Gunnar Bergan *		83					2.399	-
Representanskapet								
Valgt av innskyterne							24.519	5.620
Valgt av egenkapitalbeviserne							5.513	521.405
Valgt av ansatte *							13.832	1.400

**Ytelser til ledende ansatte og tillitsvalgte
2015** (Hele tusen kroner)

Navn	Tittel	Lønn og andre kortsiktige ytelser	Opptjent bonus	Opptjente pensjonsrettigheter siste år	Innbetaling innskuddspensjon	Styre-honorar i døtre og lignende	Lån	Antall egenkapitalbevis ¹
Ledergruppen								
Steinar Haugli	Adm. banksjef	1.814	-	1.726	-	41	-	3.300
Sten E. Lunder	Banksjef Forretn.utv. /risiko.	1.000	54	-	58	-	3.014	900
Bjørn Rune Rindal	Banksjef BM	1.187	61	-	65	-	4.283	500
Else Hellum	Banksjef PM	1.091	57	251	-	24	603	500
Andrea H. Søfting	Banksjef Øk./fin.	829	52	-	45	-	3.595	-
Unn Teslo	Banksjef HR	1.024	55	-	60	-	-	300
Kristin Ruud	Banksjef Info./samf.kont.	803	47	146	-	-	-	4.100
Styret								
Jørn Prestkvern	Leder	214					589	800
Anne Cathrine Frøstrup	Nestleder	178					2.360	10.200
Bjørn Haugen Morstad		176					1.750	-
Bente S. Klæstad		100					-	-
Svein Oftedal		132					1.666	-
Tommy Helgerud		107					-	-
Liv Bente Kildal *		107					227	300
Kontrollkomite								
Atle Roll-Matthiesen jr.	Leder	62					4.732	300
Magnhild Bjertnæs	Nestleder	38					-	-
Ståle Tangstuen		36					279	600
Representanskapet								
Valgt av innskyterne							13.432	19.202
Valgt av egenkapitalbeviserne							5.314	677.935
Valgt av ansatte *							13.741	2.600

1. Antall aksjer vedkommende eier i SpareBank 1 Ringerike Hadeland pr 31.12. Det er også tatt med aksjer tilhørende den nærmeste familie og kjente selskap der vedkommende har avgjørende innflytelse, jfr Aksjeloven § 1-2.

2. Kun honorarer er inkludert i godtgjørelse til ansattevalgte styre- og representantskapsmedlemmer

Bankens ledelse inngår i den ordinære bonusordningen for bankens ansatte. Ordningen er knyttet opp mot utvalgte kriterier. Ved maksimal oppnåelse utbetales inntil 10 % av lønnsbudsjett fordelt etter den enkeltes lønnsnivå, dog maksimert til lønnstrinn 70.

Førtidspensjons- og etterlønsavtaler

Adm. banksjef Steinar Haugli kan fratre ved fylte 63 år med full pensjon på 70 % av ordinær lønn ved fratredelse. Det er inngått en 5-årig avtale gjeldende fra 1. juli 2010 om full lønn i inntil 12 måneder ved eventuell fratredelse som skyldes strukturerendringer i banken. Etterlønsavtalen bortfaller dersom adm. banksjef tiltrer annen stilling i eller utenfor banken i 12-månedersperioden.

Det er ingen andre ansatte i banken som har avtale om førtidspensjon eller etterlønn.

Note 22

Andre driftskostnader

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
46.115	47.617	IT-kostnader	49.126	48.098
15.006	14.657	Markedsføring	15.896	16.611
16.171	13.254	Ordinære avskrivninger (note 30 og 31)	14.115	16.881
-	-	Nedskrivninger	-	-
1.056	1.267	Formuesskatt	1.267	1.056
9.896	10.010	Driftskostnader faste eiendommer	10.010	9.896
6.385	4.987	Eksterne honorarer	10.053	11.814
32.355	27.886	Øvrige driftskostnader	34.732	37.803
126.984	119.678	Sum adm. kostn. og andre driftskostnader	135.199	142.159
		Godtgjørelse til ekstern revisor		
1151	1.269	Lovpålagt revisjon	1.402	1.252
93	50	Skatterådgivning	50	116
-	-	Andre attestasjonstjenester	-	-
-	-	Andre tjenester	32	-
1.243	1.319	Sum (inklusive merverdiavgift)	1.484	1.368

Note 23

Pensjoner

Generell beskrivelse av konsernets pensjonsordninger

Konsernet er pliktig til å ha tjenestepensjonsordning etter lov om obligatorisk ytelsespensjon. Konsernets pensjonsordninger tilfredsstiller kravene i denne lov. Konsernet benytter IAS 19 ved beregning av sine pensjonsforpliktelse.

Ansatte i morbanken

Det eksisterer tre ulike ytelsesbaserte pensjonsordninger for bankens ansatte, som stammer fra de tre bankene, SpareBank 1 Gran, SpareBank 1 Ringerike og SpareBank 1 Jevnaker Lunner før fusjonen i 2010. YTP-ordningene administreres av hhv Storebrand, Ringerike Pensjonskasse og SpareBank 1 Forsikring. De kollektive ytelsespensjonsordningene er lukket, og ansatte som ikke er omfattet av disse inngår i en innskuddspensjonsordning. Alle som er ansatt etter 1. juli 2010 inngår i innskuddspensjonsordningen.

I tillegg kommer AFP (Avtalefestet Før tidspensjon) som gjelder alle ansatte. Banken har også udekkede pensjonsforpliktelse som finansieres over driften.

Ny AFP-ordning gjeldende fra 2011 skal regnskapsføres som en ytelsesbasert foretaksordning og finansieres gjennom en årlig premie som fastsettes som en prosent av lønn. Det foreligger foreløpig ikke tilgjengelig informasjon for innregning av den nye forpliktelsen og ordningen er derfor foreløpig behandlet som en innskuddspensjonsordning.

Ansatte i Eiendomsmeglere Ringerike Hadeland AS

Meglerforetaket har per 31.12.16 en kollektiv ytelsespensjonsordning som omfatter 9 personer. Hovedbetingelsene er 30 års opptjening, 70 % alderspensjon fra 67 år, samt uførepensjon og barnepensjon. Denne ordningen ble lukket for nye ansatte i 2006.

Ansatte i SpareBank 1 Økonomihuset AS

Alle ansatte (58) er tilsluttet ITP.

Ansatte i SpareBank 1 Økonomihuset IT-Nett AS

Alle ansatte (4) er tilsluttet ITP.

De øvrige ansatte inngår i en innskuddsbasert ordning.

Lukkede ytelsespensjoner	MORBANK	KONSERN
Ansatte	70	79
Pensjonister	93	94

Innskuddspensjon	MORBANK	KONSERN
Ansatte	73	156

Til grunn for beregning av kostnader og forpliktelse for lukket pensjonsordning ligger følgende forutsetninger:

Økonomiske forutsetninger	01.01.2017	01.01.2016
Diskonteringsrente	2,60 %	2,70 %
Forventet avkastning på midlene	2,60 %	2,70 %
Forventet fremtidig lønnsutvikling	2,50 %	2,50 %
Forventet G-regulering	2,25 %	2,25 %
Forventet pensjonsregulering	2,25 %	2,25 %
Arbeidsgiveravgift	14,10 %	14,10 %
Finansskatt	5,00 %	0,00 %
Forventet frivillig avgang	5 % nedtrappes til 0% fra 50 år	5 % nedtrappes til 0 % fra 50 år
Forventet AFP-uttak fra 62 år	Ulike for de ulike «ordningene»	Ulike for de ulike «ordningene»
Benyttet uførhetstabell	IR2003	IR2003
Benyttet dødelighetstabell	K2013BE	K2013BE

De tidspunkt som er angitt ovenfor angir fra hvilket tidspunkt forpliktelsen beregnes med endrede forutsetninger. Dette innebærer eksempelvis at pensjonsforpliktelsen per 31.12.2016 er neddiskontert med de forutsetninger som gjelder 01.01.2017, mens årskostnaden for 2016 er basert på de forutsetninger som gjaldt ved årets begynnelse.

Rente for obligasjoner med fortrinnsrett er benyttet som diskonteringsrente i både 2015 og 2016 i samsvar med anbefalingen fra Norsk Regnskapsstiftelse. Banken har valgt å benytte en styrket versjon av K2013, K2013BE. Tabellen gir styrkede forutsetninger for levetid enn K2013, men er mer forsiktig enn finansstilsynets dødelighetsmodell K2013FT.

Netto pensjonsforpliktelse i balansen

MORBANK (Hele tusen kroner)	31.12.2016			31.12.2015		
	Sikret	Usikret	Sum	Sikret	Usikret	Sum
Påløpte pensjonsforpliktelse	-278.446	-41.785	-320.231	-270.089	-35.642	-305.731
Verdi pensjonsmidlene	245.254	-	245.254	228.560	-	228.560
Netto pensjonsforpliktelse	-33.192	-41.785	-74.977	-41.529	-35.642	-77.172
Ikke-resultatførte estimatavvik	-	-	-	-	-	-
Arbeidsgiveravgift	-6.340	-7.981	-14.321	-5.856	-5.026	-10.881
Balansførte pensjonsforpliktelse	-39.532	-49.766	-89.298	-47.385	-40.668	-88.053

KONSERN (Hele tusen kroner)	31.12.2016			31.12.2015		
	Sikret	Usikret	Sum	Sikret	Usikret	Sum
Påløpte pensjonsforpliktelse	-286.016	-41.785	-327.801	-277.391	-35.642	-313.033
Verdi pensjonsmidlene	253.160	-	253.160	235.925	-	235.925
Netto pensjonsforpliktelse	-32.856	-41.785	-74.642	-41.466	-35.642	-77.108
Ikke-resultatførte estimatavvik	-	-	-	-	-	-
Arbeidsgiveravgift	-6.340	-7.981	-14.321	-5.856	-5.026	-10.881
Balansførte pensjonsforpliktelse	-39.196	-49.766	-88.962	-47.321	-40.668	-87.989

Årets pensjonskostnad

MORBANK (Hele tusen kroner)	31.12.2016			31.12.2015		
	Sikret	Usikret	Sum	Sikret	Usikret	Sum
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	6.544	1.527	8.071	7.231	1.490	8.721
Rentekostnad på pensjonsforpliktelsen	950	933	1.883	1.305	942	2.246
Planendring	-968	-	-968	-	-	-
Arbeidsgiveravgift	-692	40	-652	-181	-69	-251
Sum ytelsesbaserte ordninger	5.833	2.500	8.333	8.354	2.363	10.717
Innskuddsbaserte pensjonsordninger	-	3.403	3.403	-	3.394	3.394
Netto pensjonskostnader	5.833	5.903	11.736	8.354	5.756	14.110

KONSERN (Hele tusen kroner)	31.12.2016			31.12.2015		
	Sikret	Usikret	Sum	Sikret	Usikret	Sum
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	6.972	1.527	8.499	7.713	1.490	9.204
Rentekostnad på pensjonsforpliktelsen	942	933	1.875	1.317	942	2.259
Planendring	-1.205	-	-1.205	-	-	-
Arbeidsgiveravgift	-696	40	-656	-177	-69	-247
Sum ytelsesbaserte ordninger	6.014	2.500	8.514	8.853	2.363	11.216
Innskuddsbaserte pensjonsordninger	-	5.020	5.020	-	4.758	4.758
Netto pensjonskostnader	6.014	7.520	13.534	8.853	7.121	15.974

Sensitivitet konsern 2016	+1 % poeng dis- konterings- rente	-1 % poeng dis- konterings- rente	+1 % poeng lønns- justering	-1 % poeng lønns- justering	+1 % poeng pensjons- regulering
Endring i pensjonsforpliktelse (hele mill. kroner)	-48	61	19	-15	47

Negativt fortegn indikerer at pensjonsforpliktelsen minsker ved endring i økonomisk forutsetning.

Sensitivitet konsern 2015	+1 % poeng dis- konterings- rente	-1 % poeng dis- konterings- rente	+1 % poeng lønns- justering	-1 % poeng lønns- justering	+1 % poeng pensjons- regulering
Endring i pensjonsforpliktelse (hele mill. kroner)	-47	60	20	-16	46

Negativt fortegn indikerer at pensjonsforpliktelsen minsker ved endring i økonomisk forutsetning.

Note 24 Skatt

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(hele tusen kroner)	2016	2015
242.056	367.764	Resultat før skattekostnad	411.594	287.768
-31.630	-82.395	+/- permanente forskjeller *	-91.443	-57.538
-27.946	-13.991	+/- endring midlertidige forskjeller i henhold til spesifikasjon	-23.357	-28.945
45.738	-7.491	- herav ført direkte mot egenkapitalen	-7.647	45.452
228.219	263.887	Årets skattegrunnlag/skattepliktig inntekt	289.147	246.737
61.619	65.972	Herav betalbar skatt 25 %	72.287	66.619
61.619	65.972	Betalbar skatt i balansen	72.287	66.619
115	2.711	For mye/lite skatt avsatt tidligere år	2.711	115
61.734	68.683	Sum betalbar skatt	74.998	66.734
61.619	65.972	Betalbar skatt av årets overskudd	72.287	66.619
7.544	5.459	+/- endring i utsatt skatt	7.820	7.614
-12.349	1.873	+/- øvrige endringer utsatt skatt	1.835	-12.349
115	2.711	+/- for mye/lite avsatt betalbar skatt tidligere år	2.711	115
-	-	+/- andre endringer	-	-
56.929	76.015	Årets skattekostnad	84.653	61.999

2015	2016	Utsatt skattefordel og utsatt skatt i balansen vedrører følgende midlertidige forskjeller	2016	2015
11.324	13.160	Gevinst-/tapskonto	13.160	11.324
64	10.442	Finansielle instrumenter	10.442	64
11.387	23.602	Sum positive skatteøkende midlertidige forskjeller	23.602	11.387
2.847	5.901	Utsatt skatt	5.901	2.847
18.387	15.125	Driftsmidler	5.685	18.448
88.053	89.298	Netto pensjonsforpliktelse	89.298	88.053
7.604	-	Andre poster	154	7.780
114.044	104.423	Sum negative skattereduserende midlertidige forskjeller	95.137	114.281
28.511	26.106	Utsatt skattefordel	23.877	28.570
25.664	20.205	Netto bokført utsatt skattefordel	17.977	25.723
2015	2016	Utsatt skatt i resultatregnskapet vedrører endring i følgende midlertidige forskjeller	2016	2015
708	-459	Gevinst-/tapskonto	-459	708
3.376	-2.595	Finansielle instrumenter	-2.595	3.376
872	-755	Varige driftsmidler	-755	872
-11.942	311	Netto pensjonsforpliktelse	311	-11.942
-559	-1.961	Andre midlertidige forskjeller	-4.322	-629
-7.545	-5.459	Netto endring utsatt skatt	-7.820	-7.615
2015	2016	Avstemming av resultatført periodeskatt med resultat før skatt	2016	2015
65.355	91.941	25 % av resultat før skatt	103.057	77.697
5.332	1.919	Ikke skattepliktige resultatposter (permanente forskjeller) *	-501	-1.663
-8.187	-18.744	Aksjeutbytte	-18.744	-8.187
-2.574	-4.406	Gevinst verdipapirer under fritaksmetoden	-4.406	-2.574
246	517	Tilbakeføring av 3 % av skattefrie inntekter etter fritaksmodellen	517	246
2.566	-	Effekt av endret skattesats	5	2.636
-5.923	2.076	Andre endringer	2.014	-6.270
115	2.711	For mye/lite avsatt betalbar skatt tidligere år	2.711	115
56.929	76.015	Resultatført periodeskatt	84.653	61.999
24 %	21 %	Effektiv skattesats i %	21 %	22 %

* Inkluderer ikke skattepliktige resultatposter samt fradrag for resultatandel knyttet til tilknyttede og felleskontrollerte selskaper (resultatandeler trekkes ut ettersom de allerede er skattlagt hos det enkelte selskap).

Note 25

Vurdering av virkelig verdi på finansielle instrumenter

I henhold til IFRS 7 skal finansielle instrumenter som regnskapsføres til virkelig verdi klassifiseres i ulike nivåer:

Nivå 1: Verdsettelse basert på noterte priser i aktivt marked

Virkelig verdi av finansielle instrumenter som handles i aktive markeder er basert på markedspris på balanse-dagen. Et marked er betraktet som aktivt dersom markedskursene er enkelt og regelmessig tilgjengelige. Instrumenter inkludert i nivå 1 omfatter kun egenkapitalinstrumenter notert på Oslo Børs.

Nivå 2: Verdsettelse basert på observerbare markedsdata

Virkelig verdi av finansielle instrumenter som ikke handles i et aktivt marked (for eksempel enkelte OTC derivater) bestemmes ved å bruke verdsettelsesmetoder. Disse verdsettelsesmetodene maksimerer bruken av observerbare data der det er tilgjengelig, og belager seg minst mulig på konsernets egne estimater. Dersom alle vesentlige data som kreves for å fastsette virkelig verdi av et instrument er observerbare data, er instrumentet inkludert i nivå 2. Instrumenter inkludert i nivå 2 omfatter renteswapper og obligasjoner og sertifikater som inngår i likviditetsporteføljen, samt egenkapitalinstrumenter notert på utenlandsk børs.

Nivå 3: Verdsettelse basert på annet enn observerbare data

Dersom fastsettelsen av verdi ikke er tilgjengelig i forhold til nivå 1 og 2, benyttes verdsettelsesmetoder som baserer seg på ikke-observerbar informasjon.

Virkelig verdi av finansielle instrumenter som ikke er basert på observerbare markedsdata, er fastsatt på grunnlag av verdianslag innhentet fra eksterne parter eller SpareBank 1 Gruppen. Verdivurdering er basert på et gjennomsnitt av fem ulike metoder:

- siste kjente transaksjonskurs
- resultat per aksje
- utbytte per aksje
- rapportert EBITDA for underliggende aksjeselskap
- siste kjente transaksjonskurs på sammenlignbare instrumenter

Instrumenter inkludert i nivå 3 som verdsettes etter disse verdsettelsesmetoder omfatter unoterte egenkapitalinstrumenter, som vurderes til virkelig verdi over resultatet.

Strategiske eierposter i SpareBank 1 selskapene verdsettes i hovedsak til gjennomsnittlig emisjonskurs. Ved verdifall som ikke anses å være forbigående, nedskrives eierposten til vår andel av bokført egenkapital i selskapet.

Fastrentelån klassifisert i nivå 3 verdivurderes kvartalsvis basert på en neddiskontert nåverdi av fremtidige konstanstrømmer fra porteføljen. Diskonteringsrenten settes lik en stipulert markedsrente for porteføljen. Verdien tilsvarer bankens beste estimat på prisen en markedsdeltaker vil være villig til å betale for fastrenteutlånsporteføljen i et annenhåndsmarked for fastrenteutlån.

Konsernets eiendeler og gjeld målt til virkelig verdi pr. 31.12.2016

Eiendeler (hele tusen kroner)	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt
Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet				
- Derivater	-	28.307	-	28.307
- Obligasjoner og sertifikater	-	1.603.121	-	1.603.121
- Egenkapitalinstrumenter og verdipapirfond	-	1.666	540	2.206
- Fastrentelån	-	-	1.537.721	1.537.721
Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg				
- Egenkapitalinstrumenter	-	-	565.680	565.680
Sum eiendeler	-	1.633.093	2.103.942	3.737.035

Forpliktelser (hele tusen kroner)	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt
Finansielle forpliktelser til virkelig verdi over resultatet				
- Derivater	-	20.716	-	20.716
Sum forpliktelser	-	20.716	-	20.716

Konsernets eiendeler og gjeld målt til virkelig verdi pr. 31.12.2015

Eiendeler (hele tusen kroner)	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt
Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet				
- Derivater	-	48.009	-	48.009
- Obligasjoner og sertifikater	-	1.150.600	-	1.150.600
- Egenkapitalinstrumenter og verdipapirfond	6.502	-	4.501	11.002
- Fastrentelån	-	-	1.459.147	1.459.147
Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg				
- Egenkapitalinstrumenter	-	-	473.402	473.402
Sum eiendeler	6.502	1.198.609	1.937.050	3.142.161

Forpliktelser (hele tusen kroner)	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt
Finansielle forpliktelser til virkelig verdi over resultatet				
- Derivater	-	36.630	-	36.630
Sum forpliktelser	-	36.630	-	36.630

Endringer i instrumentene klassifisert i nivå 3 pr. 31.12.2016

	Fastrentelån	Egenkapital-instrumenter	Sum
Inngående balanse	1.459.147	476.237	1.935.384
Investeringer i perioden	-	161.310	161.310
Tilbakebetaling av kapital	-	-1.980	-1.980
Salg i perioden (til bokført verdi)	-	-44.870	-44.870
Netto volumendring i perioden	96.461	-	96.461
Gevinst eller tap ført i resultatet	-17.887	-836	-18.723
Gevinst eller tap ført direkte mot utvidet resultat	-	-23.640	-23.640
Utgående balanse	1.537.721	566.221	2.103.942

Verdsettelsen av fastrentelånene er basert på endringer i markedsrenten og endringer i porteføljens kunderente hensyntatt gjennomsnittlig gjenværende løpetid på porteføljen. Gjennomført sensitivitetsanalyse indikerer at en økning i

markedsrenten på 10 basispunkter ville medført en brutto negativ resultateffekt på 5,2 mill kroner. Tilsvarende ville en reduksjon i markedsrenten på 10 basispunkter medført en brutto positiv resultateffekt på 5,2 mill kroner.

Note 26

Virkelig verdi av finansielle instrumenter vurdert til amortisert kost

MORBANK (hele tusen kroner)	Bokført verdi 31.12.16	Virkelig verdi 31.12.16	Bokført verdi 31.12.15	Virkelig verdi 31.12.15
Eiendeler				
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	884.753	884.753	634.447	634.447
<i>Netto utlån til og fordringer på kunder:</i>				
Utlån	16.320.892	16.320.892	15.261.151	15.261.151
Sum finansielle eiendeler	17.205.646	17.205.646	15.895.598	15.895.598
Forpliktelser				
Innskudd fra og gjeld til kunder	12.823.290	12.823.290	12.391.492	12.391.492
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer til amortisert kost	3.764.686	3.783.011	2.595.878	2.575.173
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer, virkelig verdi-sikret	1.667.998	1.681.608	1.594.827	1.582.217
Ansvarlig lånekapital	250.381	248.856	200.263	195.023
Sum finansielle forpliktelser	18.506.355	18.536.764	16.782.459	16.743.904

KONSERN (hele tusen kroner)	Bokført verdi 31.12.16	Virkelig verdi 31.12.16	Bokført verdi 31.12.15	Virkelig verdi 31.12.15
Eiendeler				
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	888.767	888.767	634.449	634.449
<i>Netto utlån til og fordringer på kunder:</i>				
Utlån	16.319.183	16.319.183	15.259.264	18.177.558
Sum finansielle eiendeler	17.207.951	17.207.951	15.893.713	18.812.007
Forpliktelser				
Innskudd fra og gjeld til kunder	12.792.928	12.792.928	12.370.473	12.370.473
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer til amortisert kost	3.764.686	3.783.011	2.595.878	2.575.173
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer, virkelig verdi-sikret	1.667.998	1.681.608	1.594.827	1.582.217
Ansvarlig lånekapital	250.381	248.856	200.263	195.023
Sum finansielle forpliktelser	18.475.993	18.506.403	16.761.441	16.722.886

Virkelig verdivurdering av poster ført til amortisert kost

Ved virkelig verdivurdering av poster ført til amortisert kost har vi delt inn i følgende: utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner, utlån til kunder personmarked og bedriftsmarked, innskudd fra og gjeld til kunder, gjeld til kredittinstitusjoner, gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer og ansvarlig lånekapital.

Utlån til kunder og kredittinstitusjoner prises på ulike måter. Her følger en oversikt over ulike prismodeller fordelt på de ulike kategoriene:

- Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner prises med utgangspunkt i NIBOR.
- Utlån til kunder personmarked prises med flytende kunderente.
- Utlån til kunder bedriftsmarked prises med flytende kunderente samt en del lån prises med utgangspunkt i NIBOR.

Banken vurderer at lån i personmarkedet med flytende rente har en riktig markedspris til enhver tid. Lån til bedriftsmarkedet med flytende rente har også etter vår vurdering en riktig markedspris på balansetidspunktet. Begrunnelsen for dette er at den flytende renten kontinuerlig vurderes og justeres i henhold til rentenivået i kapitalmarkedet og endringer i konkurransesituasjonen.

NIBOR-lån på til sammen 3.893 mill kroner (hovedsakelig bedriftsmarkedet) per 31.12.2016 er inngått med forskjellige marginer og med ulike tidsintervall for renteregulering. Alle disse NIBOR-lånene kan reforhandles kontinuerlig. Bankens tilstreber at disse lånene har rett markedspris til enhver tid.

Gjeld til kredittinstitusjoner og innskudd til kunder

For innskudd til kunder og gjeld til kredittinstitusjoner estimeres virkelig verdi lik bokført verdi siden disse i all

hovedsak har flytende rente. Basert på overnevnte vurderinger blir det ingen forskjell mellom bokført verdi og virkelig verdi i tabellen over.

Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer og ansvarlig lånekapital

Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer og ansvarlig lånekapital blir verdivurdert ved teoretisk markedsverdivurdering basert på rente- og spreadkurve fra Verdipapirfondenes forening.

Note 27 Sertifikater og obligasjoner

MORBANK		Sertifikater og obligasjoner fordelt på utstedersektor	KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Stat		
175.000	300.000	- pålydende	300.000	175.000
175.214	300.975	- virkelig verdi	300.975	175.214
		Annen offentlig utsteder		
1.540	51.320	- pålydende	51.320	1.540
1.504	51.274	- virkelig verdi	51.274	1.504
		Finansielle foretak		
949.540	1.239.840	- pålydende	1.239.840	949.540
946.608	1.242.737	- virkelig verdi	1.242.737	946.608
		Ikke-finansielle foretak		
25.000	5.000	- pålydende	5.000	25.000
25.016	5.013	- virkelig verdi	5.013	25.016
1.151.080	1.596.160	Sum rentepapirer, virkelig verdi	1.596.160	1.151.080
2.258	3.122	- påløpte renter	3.122	2.258
1.150.600	1.603.121	Sum rentepapirer, virkelig verdi over resultatet	1.603.121	1.150.600

MORBANK		Sertifikater og obligasjoner fordelt på risikoklasse	KONSERN	
2015	2016	Virkelig verdi i hele tusen kroner	2016	2015
1.119.830	1.509.945	Risikoklasse 1 (Rating AAA til AA-)	1.509.945	1.119.830
10.012	-	Risikoklasse 2 (Rating A+ til A-)	-	10.012
18.500	90.054	Risikoklasse 3 (Rating BBB+ til BBB- og rentepapirer uten rating)	90.054	18.500
1.148.342	1.599.999	Sum sertifikater og obligasjoner	1.599.999	1.148.342
2.258	3.122	- påløpte renter	3.122	2.258
1.150.600	1.603.121	Sum rentepapirer, virkelig verdi over resultatet	1.603.121	1.150.600

Rating av sertifikater og obligasjoner er hentet fra Standard & Poor's. Risikoklassene er i henhold til Finanstilsynets grupperinger og kapitalkravsforskriften.

Note 28

Finansielle derivater

Generell beskrivelse

Oppstillingen nedenfor viser virkelig verdi av bankens finansielle derivater bokført som eiendeler og gjeld samt nominelle verdier av kontraktene. Positiv markedsverdi av kontrakter blir bokført som eiendel, mens negativ markedsverdi blir bokført som gjeld. Kontraktsvolumet, oppført brutto, viser størrelsen av derivatenes underliggende eiendeler, og er grunnlaget

for måling av endringer i virkelig verdi av bankens derivater. Det oppgitte volumet viser utestående volum av transaksjoner ved årets slutt og gir ingen indikasjon på markedsrisiko eller kredittrisiko.

Banken har ingen kontrakter som kvalifiserer for kontantstrømsikring.

Morbank og konsern

Alle beløp er like for morbank og konsern. Tall i hele tusen kroner.

Til virkelig verdi over resultatet	2016			2015		
	Kontraktssum	Virkelig verdi		Kontraktssum	Virkelig verdi	
Renteinstrumenter		Eiendeler	Forpliktelser			Eiendeler
Renteswapper fastrente utlån	1.434.872	3.816	20.674	1.217.586	-	36.433
Sum renteinstrumenter	1.434.872	3.816	20.674	1.217.586	-	36.433
Sikring av innlån						
Rentebytteavtaler (inkl. renteswap)	1.620.000	24.347	43	1.520.000	48.009	-
Sum renteinstrumenter sikring	1.620.000	24.347	43	1.520.000	48.009	-
Andre finansielle derivater						
Garanti Eksportfinans	-	143	-	-	-	197
Sum andre finansielle derivater	-	143	-	-	-	197
Sum finansielle derivater						
Sum renteinstrumenter	3.054.872	28.164	20.716	2.737.586	48.009	36.433
Sum andre finansielle derivater	-	143	-	-	-	197
Sum finansielle derivater	3.054.872	28.307	20.716	2.737.586	48.009	36.630

Virkelig verdisikring

Netto tap resultatført knyttet til sikringsinstrumentene ved virkelig verdisikring av bankens fastrente innlån var 22,7 mill. kroner pr 31.12.2016 mot tap 14,4 mill. kroner i 2015. Netto gevinst på sikringsobjekter knyttet til den sikre risikoen var 22,8 mill. kroner pr 31.12.2016 mot gevinst 13,0 mill. kroner i 2015.

Garanti Eksportfinans AS

Banken deltar som eier i Eksportfinans AS i et garanti-syndikat for nedskrivninger i obligasjonsbeholdningen til

Eksportfinans AS. Startdato for garantien er 29.02.2008. Fra og med februar 2011 har det blitt gjennomført årlige utvekslinger av sikkerhet i henhold til avtalen med utgangspunkt i verdien av obligasjonsbeholdningen i Eksportfinans AS ved utgangen av februar. Avtalen forventes å forfalle i desember 2023. Garantiavtalen er klassifisert som et finansielt derivat i balansen og resultatføres under netto resultat fra andre finansielle investeringer. Bankens garanti er maksimert til 1,35 mill. kroner.

Note 29

Aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser

MORBANK		Aksjer og andeler	KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
8.902	2.400	Til virkelig verdi over resultat	2.400	8.902
6.502	-	- Børsnoterte selskaper	-	6.502
2.400	2.400	- Unoterte selskaper	2.400	2.400
475.503	565.285	Tilgjengelig for salg	565.486	475.503
-	-	- Børsnoterte aksjer egenkapitalbevis og andeler	-	-
4.856	893	- Unoterte fond	893	4.856
470.647	564.393	- Unoterte selskaper	564.594	470.648
484.405	567.685	Sum aksjer og andeler	567.886	484.405
6.502	-	Sum børsnoterte selskaper	-	6.502
477.903	567.685	Sum unoterte selskaper	567.886	477.903

Note 30

Goodwill og andre immaterielle eiendeler

MORBANK		Aksjer og andeler	KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
-	-	Goodwill	50.148	50.275
6.783	3.183	Andre immaterielle eiendeler	14.889	18.534
6.783	3.183	Sum goodwill og andre immaterielle eiendeler 31.12	65.037	68.809

MORBANK		Aksjer og andeler	KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Goodwill		
-	-	Anskaffelsekost 01.01	50.275	16.632
-	-	Avgang	-127	-76
-	-	Tilgang	-	33.719
-	-	Anskaffelsekost 31.12	50.148	50.275
-	-	Balanseført goodwill 31.12	50.148	50.275

Balanseført goodwill i konsernet knytter seg goodwill tilknyttet Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS i forbindelse med morbankfusjonen mellom tidligere Ringerike Sparebank, Sparebanken Jevnaker Lunner og Gran Sparebank i 2010 (16,2 mill. kroner) samt goodwill ved oppkjøp av SpareBank 1 Økonomihuset AS og SpareBank1 Økonomihuset IT-Nett AS i 2015 (33,6 mill. kroner). Rest goodwill knytter seg til oppkjøpet av datterdatter (Eiendomsmegler 1 Gjøvik AS) i 2010 som samme

år ble fusjonert inn i Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS (datterselskap).

Det er ikke foretatt nedskrivning av goodwill i 2016 da det ikke har forekommet hendelser som tilsier et ikke forbigående verdifall.

MORBANK		Aksjer og andeler	KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Andre immaterielle eiendeler		
39.583	39.583	Anskaffelsekost 01.01	51.334	39.583
-	-	Tilgang	-	11.751
-	-	Avgang	-	-
39.583	39.583	Anskaffelsekost 31.12	51.334	51.334
28.094	32.800	Akkumulerte av- og nedskrivninger 01.01	32.800	28.094
-	-	Avgang akkumulerte av- og nedskrivninger	-	-
4.706	3.600	Årets av- og nedskrivninger	3.644	4.706
32.800	36.400	Akkumulerte av- og nedskrivninger 31.12	36.444	32.800
6.783	3.183	Andre immaterielle eiendeler 31.12	14.889	18.534

Andre immaterielle eiendeler i morbank består av identifisert og beregnet merverdi på kunderelasjoner tilhørende tidligere Sparebank Jevnaker Lunner ved fusjonen i 2010. Disse avskrives over 7 år. Andre immaterielle eiendeler i konsern består i tillegg

av identifisert og beregnet merverdi på kundeportefølje og merkevarer ved oppkjøpet av SpareBank 1 Økonomihuset AS og SpareBank 1 Økonomihuset IT-nett AS i 2015.

Note 31

Eiendom, anlegg og utstyr

MORBANK				KONSERN			
Bygg, tomter og annen fast eiendom	Maskiner, inventar og transportmidler	Totalt	(Hele tusen kroner)	Bygg, tomter og annen fast eiendom	Maskiner, inventar og transportmidler	Totalt	
112.329	49.510	161.839	Anskaffelseskost 01.01.2015	118.005	52.234	170.238	
517	1.249	1.766	Tilgang	517	2.845	3.362	
486	5.710	6.196	Avgang	486	5.776	6.262	
112.359	45.049	157.408	Anskaffelseskost 31.12.2015	118.035	49.303	167.338	
38.212	35.747	73.959	Akkumulert av-og nedskrivning 01.01.2015	40.496	37.093	77.589	
6.380	5.086	11.466	Årets avskrivning	6.380	5.731	12.111	
-	-	-	Årets nedskrivning	-	-	-	
486	5.594	6.080	Årets avgang	486	5.594	6.080	
44.106	35.239	79.345	Akkumulert avskrivning og nedskrivning 31.12.2015	46.390	37.230	83.620	
68.253	9.811	78.064	Balansført verdi 31.12.2015	71.645	12.073	83.718	
112.359	45.049	157.408	Anskaffelseskost 01.01.2016	118.035	49.303	167.338	
1.381	1.796	3.177	Tilgang	1.381	2.381	3.762	
10.731	9.768	20.498	Avgang	10.731	9.832	20.562	
103.009	37.078	140.087	Anskaffelseskost 31.12.2016	108.685	41.852	150.537	
44.106	35.239	79.345	Akkumulert av-og nedskrivning 01.01.2016	46.390	37.230	83.620	
5.642	4.013	9.654	Årets avskrivning	5.642	4.701	10.343	
-	-	-	Årets nedskrivning	-	-	-	
5.857	9.352	15.209	Årets avgang	5.857	9.352	15.209	
43.891	29.899	73.790	Akkumulert avskrivning og nedskrivning 31.12.2016	46.174	32.579	78.753	
59.119	7.179	66.298	Balansført verdi 31.12.2016	62.511	9.273	71.784	

Avskrivning

Prosentstørrelse for ordinære avskrivninger er 2–5 % for bankbygg og annen fast eiendom, tomter 0 %, innredning og inventar 10–30 %, maskiner- og IT-utstyr 15–30 % og transportmidler 20–25 %.

Sikkerhetsstillelse

Banken har ikke pantsatt eller akseptert andre rådighetsbegrensninger for sine anleggsmidler.

Note 32

Andre eiendeler

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
31.272	28.415	Forskuddsbet. ikke påløpte kostnader og opptj. ikke mottatte innt.	29.457	32.182
13.777	18.211	Øvrige eiendeler	54.151	49.635
45.049	46.626	Andre eiendeler	83.608	81.817

Note 33

Innskudd fra og gjeld til kunder

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
10.564.709	10.838.476	Innskudd fra og gjeld til kunder uten avtalt løpetid	10.808.114	10.543.691
1.826.782	1.984.813	Innskudd fra og gjeld til kunder med avtalt løpetid	1.984.813	1.826.782
12.391.492	12.823.290	Sum innskudd fra og gjeld til kunder	12.792.928	12.370.473
1,58 %	0,94 %	Gjennomsnittlig rente	0,94 %	1,58 %

2015	2016	Innskudd fordelt på sektor og næring	2016	2015
8.674.802	9.373.288	Lønnstakere o.l	9.373.288	8.674.802
269.011	388.854	Offentlig sektor	388.854	269.011
344.363	205.215	Primærnæringen	205.215	344.363
129.328	125.646	Industri	125.646	129.328
440.324	428.479	Bygg- og anleggsvirksomhet	428.479	440.324
349.670	321.599	Varehandel	321.599	349.670
155.417	126.302	Transport og lagring	126.302	155.417
41.854	61.182	Hotell og restaurantdrift	61.182	41.854
810.549	636.220	Forretningsmessig tjenesteyting	628.223	804.193
704.345	770.172	Omsetning/drift eiendommer	747.808	689.682
469.539	383.057	Diverse næringer	383.057	469.539
2.290	3.277	Påløpte renter	3.277	2.290
12.391.492	12.823.290	Sum innskudd fordelt på sektor og næring	12.792.928	12.370.473

2015	2016	Innskudd fordelt på geografiske områder	2016	2015
4.991.689	5.246.089	Buskerud	5.215.727	4.970.671
4.551.229	4.710.214	Oppland	4.710.214	4.551.229
1.114.226	1.189.075	Akershus	1.189.075	1.114.226
1.277.965	1.238.853	Oslo	1.238.853	1.277.965
368.790	356.264	Landet for øvrig	356.264	368.789
87.593	82.795	Utlandet	82.795	87.593
12.391.492	12.823.290	Sum innskudd fordelt på geografiske områder	12.792.928	12.370.473

Note 34

Gjeld ved utstedelse av verdipapirer

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
4.110.000	5.376.000	Obligasjonsgjeld - pålydende verdi	5.376.000	4.110.000
4.190.705	5.432.686	- bokført verdi	5.432.686	4.190.705
4.110.000	5.376.000	Sum gjeld ved utstedelse av verdipapirer, pålydende verdi	5.376.000	4.110.000
4.190.705	5.432.686	Sum gjeld ved utstedelse av verdipapirer, bokført verdi	5.432.686	4.190.705
2,89%	2,34%	Gjennomsnittlig rente obligasjonsgjeld	2,34%	2,89%

2015	2016	Obligasjonsgjeld fordelt på forfallstidspunkt	2016	2015
417.000	-	2016	-	417.000
1.045.000	836.000	2017	836.000	1.045.000
1.628.000	1.595.000	2018	1.595.000	1.628.000
820.000	820.000	2019	820.000	820.000
-	800.000	2020	800.000	-
200.000	875.000	2021	875.000	200.000
-	450.000	2022	450.000	-
4.110.000	5.376.000	Sum obligasjonsgjeld, pålydende verdi	5.376.000	4.110.000

2015	2016	Verdipapirgjeld fordelt på vesentlige valutaer	2016	2015
4.110.000	5.376.000	NOK	5.376.000	4.110.000
4.110.000	5.376.000	Sum verdipapirgjeld fordelt på vesentlige valutaer	5.376.000	4.110.000

MORBANK OG KONSERN

Endring i verdipapirgjeld	31.12.2016	Emittert	Forfalt/ innløst	Tilbake-kjøp	31.12.2015
Sertifikatgjeld, nominell verdi	-	300.000	300.000	-	-
Obligasjonsgjeld, nominell verdi	5.376.000	2.075.000	285.000	524.000	4.110.000
Påløpte renter	34.290	-	-	-	32.340
Verdijusteringer	22.395	-	-	-	48.365
Sum gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	5.432.686	2.375.000	585.000	524.000	4.190.705

Endring i verdipapirgjeld	31.12.2015	Emittert	Forfalt/ innløst	Tilbake-kjøp	31.12.2014
Obligasjonsgjeld, nominell verdi	4.110.000	948.000	540.000	741.500	4.443.500
Påløpte renter	32.340	-	-	-	30.653
Verdijusteringer	48.365	-	-	-	61.893
Sum gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	4.190.705	948.000	540.000	741.500	4.536.046

Note 35

Ansvarlig lånekapital

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Ansvarlig lånekapital		
200.000	250.000	- tidsbegrenset ansvarlig lånekapital ¹	250.000	200.000
263	381	- påløpte renter	381	263
200.263	250.381	Sum ansvarlig lånekapital	250.381	200.263

1. Ansvarlig lån har en løpetid på 10 år med mulighet for call etter 5 år.

MORBANK OG KONSERN

Endring i ansvarlig lånekapital	31.12.2016	Emittert	Forfalt/ innløst	Tilbake-kjøp	31.12.2015
Tidsbegrenset ansvarlig lånekapital, nominell verdi	250.000	50.000	-	-	200.000
Påløpte renter	381		-	-	263
Sum ansvarlig lånekapital	250.381	50.000	-	-	200.263

MORBANK			KONSERN	
2014	2015	(Hele tusen kroner)	2015	2014
		Ansvarlig lånekapital		
200.000	200.000	- tidsbegrenset ansvarlig lånekapital ¹	200.000	200.000
349	263	- påløpte renter	263	349
200.349	200.263	Sum ansvarlig lånekapital	200.263	200.349

1. Ansvarlig lån har en løpetid på 10 år med mulighet for call etter 5 år.

MORBANK OG KONSERN

Endring i ansvarlig lånekapital	31.12.2015	Emittert	Forfalt/ innløst	Tilbake-kjøp	31.12.2014
Tidsbegrenset ansvarlig lånekapital, nominell verdi	200.000	-	-	-	200.000
Påløpte renter	263	-	-	-	349
Sum ansvarlig lånekapital	200.263	-	-	-	200.349

Note 36

Annen gjeld og forpliktelser

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Annen gjeld og balanseførte forpliktelser		
29.972	28.193	Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter	39.381	41.642
88.053	89.298	Pensjonsforpliktelser (note 23)	88.962	87.989
81.754	95.950	Annen gjeld	121.528	106.908
199.779	213.441	Sum annen gjeld og balanseførte forpliktelser	249.871	236.539
		Stilte garantier mv. (avtalte garantibeløp)		
152.810	167.469	Betalingsgarantier	167.469	152.810
129.517	152.548	Kontraktsgarantier	152.548	129.517
4.608	4.456	Lånegarantier	4.456	4.608
149	148	Garantier for skatter	148	149
391.639	458.530	Annet garantiansvar	458.530	391.639
678.723	783.151	Sum stilte garantier (ikke balanseført)	783.151	678.723
		Andre ikke balanseførte forpliktelser		
1.812.666	2.094.261	Ubenyttede kreditter	2.084.261	1.802.666
658.003	455.953	Innvilgede lånetilsagn (ikke diskontert)	455.953	658.003
2.470.669	2.550.215	Sum andre ikke balanseførte forpliktelser	2.540.215	2.460.669
3.349.172	3.546.807	Totale forpliktelser	3.573.237	3.375.931

Bygg	Verdipapir	Sum	Pantstillelser	Bygg	Verdipapir	Sum
-	1.130.051	1.130.051	Pantstillelse 2016	-	1.130.051	1.130.051
-	-	-	Tilhørende forpliktelse 2015	-	-	-
-	713.428	713.428	Pantstillelse 2015	-	713.428	713.428
-	-	-	Tilhørende forpliktelse 2014	-	-	-

Note 37

Bundne midler

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
		Bundne midler		
3.888	3.947	Skattetrekk	8.631	7.625
3.888	3.947	Sum bundne midler	8.631	7.625

Klientmidler

Datterselskapet Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS oppbevarer klientmidler på egne bankkonti og har klientansvar i forbindelse med eiendomsmeglingen. I konsernregnskapet fremkommer dette som en netto fordring knyttet til provisjon.

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
-	-	Bokført klientansvar per 31.12.	-135.560	-106.278
-	-	Innestående klientmidler bank per 31.12.	158.111	129.304
-	-	Avsetning til tap på fordringer	-375	-490
-	-	Bokførte klientfordringer per 31.12.	22.177	22.651

Note 38

Investeringer i eierinteresser

Datterselskaper og felleskontrollert virksomhet

Firma	Anskaffelseskost.	Forretningskontor	Eierandel i prosent
Investering i datterselskaper			
Aksjer eid av morbanken			
Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS	15.983	Hønefoss	80 %
SpareBank 1 Økonomihuset AS	42.000	Hønefoss	100 %
SpareBank 1 Økonomihuset IT-Nett AS	6.000	Hønefoss	100 %
	<u>63.983</u>		
Investeringer i felleskontrollert virksomhet			
Samarbeidende Sparebanker AS	142.970	Oslo	15,6 %
Samarbeidende Sparebanker Bankinvest AS	23.344	Oslo	20,8 %
	<u>166.314</u>		

Aksjer i datterselskaper morbank

Investeringer er bokført til anskaffelseskost i morbanken. Det foretas full konsolidering i konsernregnskapet.

(Hele tusen kroner)	Sel- skapets aksje- kapital	Antall aksjer	Pålyd- ende verdi	Eiendeler	Gjeld	Sum inntekter	Sum kost- nader	Sel- skapets års- resultat	Bokført verdi 2015
2016									
Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS	1.000	800	803	55.020	41.812	92.924	73.093	19.831	15.983
SpareBank 1 Økonomihuset AS	1.000	1.000	1.000	19.608	17.889	56.513	50.266	6.247	42.000
SpareBank 1 Økonomihuset IT-Nett AS	500	500	1.000	3.136	2.576	8.259	7.043	1.216	6.000
Sum investering i datterselskaper									63.983
Sum investeringer i konsernselskap morbank									63.983

(Hele tusen kroner)	Sel- skapets aksje- kapital	Antall aksjer	Pålyd- ende verdi	Eiendeler	Gjeld	Sum inntekter	Sum kost- nader	Sel- skapets års- resultat	Bokført verdi 2015
2015									
Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS	1.000	800	803	43.303	33.807	88.866	76.082	9.783	15.983
SpareBank 1 Økonomihuset AS	1.000	1.000	1.000	18.322	16.610	53.244	48.118	5.127	42.000
SpareBank 1 Økonomihuset IT-Nett AS	500	500	1.000	2.655	2.111	7.833	7.833	934	6.000
Sum investering i datterselskaper									63.983
Sum investeringer i konsernselskap morbank									63.983

Inntekter fra investeringer i datterselskap

	2016	2015
Utbytte fra Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS	7.600	4.800
Utbytte fra SpareBank 1 Økonomihuset AS	5.126	-
Utbytte fra SpareBank 1 Økonomihuset IT-Nett AS	900	-

Investeringer i felleskontrollert virksomhet

Tilknyttede selskaper og felleskontrollert virksomhet er bokført til anskaffelseskost i morbanken. Konserntall er presentert etter egenkapitalmetoden.

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
166.314	166.314	Balanseført verdi per 01.01.	327.589	288.339
-	-	Tilbakebetaling av kapital	-	-
-	-	EK-endringer	21.951	7.426
-	-	Resultatandel	58.969	43.938
-	-	Utbetalt utbytte	-37.445	-12.106
166.314	166.314	Balanseført verdi per 31.12.	371.056	327.589

Inntekter fra investeringer i felleskontrollert virksomhet

MORBANK			KONSERN	
2015	2016	(Hele tusen kroner)	2016	2015
-	-	Resultatandel fra Samarbeidende Sparebanker AS	48.145	38.830
-	-	Resultatandel fra Samarbeidende Sparebanker Bankinvest AS	10.824	5.108
2.345	26.481	Utbytte fra Samarbeidende Sparebanker AS	-	-
9.761	10.964	Utbytte fra Samarbeidende Sparebanker Bankinvest AS	-	-
12.105	37.445	Sum inntekt	58.969	43.938

Konsernets eierandeler i felleskontrollert virksomhet

(Hele tusen kroner)

2016	Eiendeler	Gjeld	Inntekter	Kostnader	Resultat	Bokført verdi 2016	Eierandel	Antall aksjer
Samarbeidende Sparebanker AS	246.560	9.079	65.329	17.173	48.156	245.763	15,6 %	137.922
Samarbeidende Sparebanker Bankinvest AS	149.473	21.768	11.423	592	10.830	125.293	20,8 %	2.249
	396.033	30.847	76.751	17.765	58.986	371.056		

2015	Eiendeler	Gjeld	Inntekter	Kostnader	Resultat	Bokført verdi 2015	Eierandel	Antall aksjer
Samarbeidende Sparebanker AS	259.091	65.312	55.962	17.132	38.830	202.084	15,6 %	137.922
Samarbeidende Sparebanker Bankinvest AS	145.819	17.852	5.770	651	5.120	125.523	20,8 %	2.249
	404.910	83.163	61.732	17.782	43.950	327.607		

Note 39

Vesentlige transaksjoner med nærstående selskaper

Transaksjoner mellom nærstående parter. Med nærstående parter menes her tilknyttede selskaper, felleskontrollerte virksomheter og datterselskaper. Se note 38 for investeringer i eierinteresser. Bankens mellomværende med ansatte og tillitsvalgte vises i note 21.

	Datterselskaper		Felleskontrollerte virksomheter	
	2016	2015	2016	2015
Lån (Hele tusen kroner)				
Lån utestående pr. 1.1.	1.887	2.042	110.924	131.850
Lån innvilget i perioden	-	-	-	10.000
Tilbakebetaling	178	155	85.285	30.926
Utestående lån per 31.12.	1.709	1.887	25.639	110.924
Renteinntekter	123	157	2.088	3.745
Tap ved utlån	-	-	-	-
Innskudd (Hele tusen kroner)				
Innskudd per 1.1.	22.455	8.875	-	-
Nye innskudd i perioden	13.344	13.580	-	-
Uttak	-	-	-	-
Innskudd per 31.12.	35.799	22.455	-	-
Rentekostnader	46	90	-	-

Alle lån til nærstående parter er bokført i morbanken.

Note 40

Eierandelskapital- og eierstruktur

Egenkapitalbeviskapital

Bankens egenkapitalbeviskapital utgjør 1.394.665.200 kroner fordelt på 13.946.652 egenkapitalbevis, hvert pålydende 100 kroner. Per 31.12.2016 var det 2.029 egenkapitalbevisiere (2.246 per 31.12.2015). Eierandelskapitalen er tatt opp på følgende måte:

År	Endring	Endring i egenkapitalbeviskapital	Total eierandelskapital	Antall egenkapitalbevis
1996	Emisjon ifbm børsnotering	50.000.000	50.000.000	500.000
2010	Kapitalutvidelse ifbm fusjon	1.344.665.200	1.394.665.200	13.446.652

MORBANK (Hele tusen kroner)	01.01.2017	01.01.2016	01.01.2015
Eierandelskapital	1.394.665	1.394.665	1.394.665
Overkursfond	361.134	361.134	361.134
Utjevningsfond eksklusive utbytte og fond for urealiserte gevinster	673.581	553.963	446.644
A. Sum egenkapitalbevisierenes kapital	2.429.380	2.309.762	2.143.581
Grunnfondskapital eksklusive gaver og fond for urealiserte gevinster	69.456	65.993	62.886
Kompensasjonsfond	885	885	885
B. Sum samfunnsid kapital	70.341	66.878	62.065
Egenkapital eksklusiv utbytte, fond for urealiserte gevinster og annen egenkapital	2.499.720	2.376.640	2.205.646
Eierandelsbrøk (A/(A+B))	97,19 %	97,19 %	97,19 %

De 20 største egenkapitalsbevisiere	Antall	Andel
1 Sparebankstiftelsen Ringerike	4.183.993	30,00 %
2 Sparebankstiftelsen Gran	2.789.330	20,00 %
2 Sparebankstiftelsen Jevnaker Lunner Nittedal	2.789.330	20,00 %
4 Fres AS	450.000	3,23 %
5 MP Pensjon PK	293.434	2,10 %
6 Wenaasgruppen AS	194.475	1,39 %
7 Ringeriks Kraft AS	153.167	1,10 %
8 Verdipapirfondet Eika	147.986	1,06 %
9 Nordenfjelske Bykreditts Stiftelse	130.000	0,93 %
10 Wenaas Kapital AS AK	62.007	0,44 %
11 First Partners Holding 5 AS	55.045	0,39 %
12 Allumgården	54.987	0,39 %
13 G.A.S. Holding AS	44.702	0,32 %
13 RG Holding AS	41.338	0,30 %
15 Pensjonsordningen for Apotekervirksomhet	41.072	0,29 %
16 Lunner Almenning	40.322	0,29 %
17 Bjørn Staavi	35.000	0,25 %
18 Stiksrud Holding AS	33.000	0,24 %
19 J.P.R. Holding	30.600	0,22 %
20 Hamang AS	25.669	0,18 %
Sum 20 største eiere	11.595.457	83,14 %
Øvrige eiere	2.351.195	16,86 %
Utstedte egenkapitalbevis	13.946.652	100 %

Intervall	Antall eiere	%	Antall EKB	%
10.001–	63	3 %	12.259.444	88 %
5.001–10.000	77	4 %	582.704	4 %
1.000–5.000	288	14 %	692.869	5 %
201–1.000	645	32 %	327.129	2 %
0–200	956	47 %	84.506	1 %
	2.029	100 %	13.946.652	100 %

Kommune	Antall eiere	%	Antall EKB	%
Ringerike	585	29 %	5.159.634	37 %
Jevnaker	133	7 %	2.964.114	21 %
Gran	142	7 %	2.985.070	21 %
Hole	103	5 %	643.036	5 %
Oslo	163	8 %	890.460	6 %
Bærum	53	3 %	164.114	1 %
Drammen	13	1 %	26.185	0 %
Sum	1.192	59 %	12.832.613	92 %
Øvrige	837	41 %	1.114.039	8 %
Totalt	2.029	100 %	13.946.652	100 %

Note 41

Hendelser etter balansedagen

Det har ikke inntruffet vesentlige hendelser etter balansedagen som påvirker konsernets regnskap.

EGENKAPITALBEVIS

SpareBank 1 Ringerike Hadeland hadde ved utgangen av 2016 en egenkapitalbeviskapital på 1.394,7 mill. kroner fordelt på 13.946.652 egenkapitalbevis hvert pålydende 100 kroner. Banken hadde ingen egenbeholdning av egenkapitalbevis.

For øvrig består egenkapitalbevisseierens kapital per 31. desember 2016 av utjevningsfondet på 675,3 millioner kroner og overkursfondet på 361,1 millioner kroner. Kapital tilhørende egenkapitalbevisseierne utgjorde samlet 2.429,4 millioner kroner (morbank) samt avsatt utbytte på 157,6 millioner kroner.

Utbyttepolitikk

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har som økonomisk mål for sin virksomhet å oppnå resultater som gir god og stabil avkastning på Bankens samlede egenkapital. Banken vil skape verdier for egenkapitalbevisseierne ved konkurransedyktig avkastning i form av utbytte og verdistigning på egenkapitalbevisene.

Det legges vekt på at soliditeten er på et tilfredsstillende nivå. Banken skal til enhver tid ha en egenkapital som er tilpasset finansielle mål, vekststrategi og ønsket risiko-profil, og som kan danne grunnlag for økende inntjening over tid.

Årsoverskuddet blir fordelt mellom eierkapitalen (egenkapitalbevisseierne) og grunnfondskapitalen (tidligere sparebankens fond) i samsvar med deres andel av Bankens egenkapital.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har som målsetting at minst halvparten av eierkapitalens andel av overskuddet i konsernet utbetales som kontantutbytte. Ved fastsettelsen av utbytte vil det bli tatt hensyn til Bankens resultatutvikling, markedssituasjonen, stabilitet i utbytte samt behov for kjernekapital.

Overskuddsdisponering

Det er morbankens regnskap som danner grunnlag for disponering av årsoverskuddet. Morbankens resultat inkluderer mottatt utbytte fra datterselskaper og felleskontrollert virksomhet.

I konsernregnskapet foretas full konsolidering av datterselskaper, mens resultatandel fra felleskontrollert virksomhet konsolideres etter egenkapitalmetoden. Utbytte inkluderes derfor ikke i konsernresultatet.

Årsoverskudd til disponering for 2016 fremkommer etter endringer i fond for urealiserte gevinster på -0,9

millioner kroner. Samlet beløp til disponering er med dette 290,9 millioner kroner.

Basert på bankens utbyttepolitikk foreslår styret å utbetale et ordinært kontantutbytte på 9,40 kroner per egenkapitalbevis og et ekstraordinært utbytte på 1,90 kroner, i sum 11,30 kroner per egenkapitalbevis. Dette gir en utdelingsgrad på 50 % av egenkapitalbevisseierens andel av konsernets resultat i 2016.

Investorpolitikk

SpareBank 1 Ringerike Hadeland legger betydelig vekt på at korrekt, relevant og tidsriktig informasjon om bankens utvikling og resultater skal skape tillit overfor investor-markedet. Informasjon til markedet formidles gjennom investorpresentasjoner, bankens hjemmesider, børsmeldinger, pressemeldinger og regnskapsrapporter.

Det avholdes regelmessige presentasjoner overfor eiere, långivere og andre samarbeidspartnere. Banken vil likebehandle sine eiere og vil ikke gi noen egenkapitalbevisseiere urimelige fordeler på andre eieres eller selskapets bekostning.

Banken har som mål at det skal være god likviditet i egenkapitalbevisene og god spredning blant eiere som representerer sparebankstiftelsene, kunder, regionens investorer samt øvrige investorer. Banken vil bidra til tiltak som fremmer dette målet.

Informasjonsadresser

SpareBank 1 Ringerike Hadeland distribuerer informasjon til markedet via bankens hjemmeside på www.rhbank.no (Investor Relations) og via Newsweb (www.newsweb.no).

Finansiell kalender for 2017

Ex utbytte dato:	30.03.2017
1. kvartal:	26.04.2017
2. kvartal:	09.08.2017
3. kvartal:	25.10.2017

Foreløpige årsregnskapstall for 2017 blir offentliggjort i februar 2018.

Skjermingsfradrag

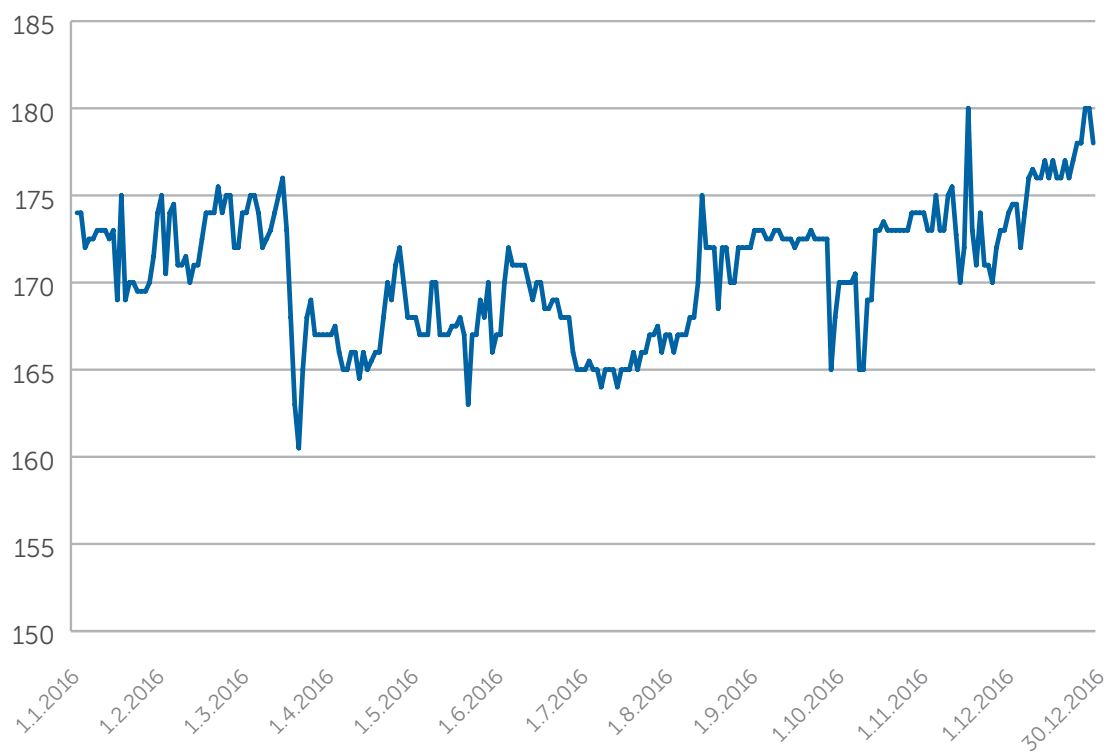
Foråhindredobbeltskatning av Banken og eierne gjelder regler om Fradrag for Skjerming (Skattelovens § 10-12, erstattet tidligere regler om RISK-fradrag). Skjermingen beregnes for det enkelte egenkapitalbevis, og settes til egenkapitalbevisets skjermingsgrunnlag multiplisert med en skjermingsrente. Skjermingsgrunnlaget settes

til egenkapitalbevisets inngangsverdi. Skjermingsrenten fastsettes av departementet i forskrift. Skjermingen tilordnes eier av egenkapitalbeviset per 31. desember i inntektsåret.

Markedsutvikling for bankens egenkapitalbevis 2016

Markedskursen for SpareBank 1 Ringerike Hadelands egenkapitalbevis (RING) var ved årsskiftet 178 kroner per bevis. Per 31. desember 2015 var kursen 175,50 kroner. Kursstigningen i 2016 var således 1,4 %. Med et kontantutbytte på 11,30 kroner for 2016 blir direkteavkastningen for egenkapitalbeviset 6,3 %.

RING

SAMFUNNSANSVAR

En hjørnesteinsbedrift til glede for lokalsamfunnet

Konsernet SpareBank 1 Ringerike Hadeland består av morbank og døtrene EiendomMegler 1 Ringerike Hadeland og SpareBank 1 Økonomihuset. Konsernet ønsker å bidra til samfunnets verdiskapning gjennom å sikre lønnsom og sunn drift, forsvarlig kapitalallokering og bærekraftig forvaltning av verdier. For konsernet innebærer samfunnsansvar at vi skal ta økonomisk, sosialt og miljømessig ansvar i det samfunnet vi er en del av ved å drive lønnsomt, etisk og bærekraftig. Intensjonen er å bidra til bærekraftig utvikling i det samfunnet vi er en del av, ved å skape balanse mellom økonomiske resultater, sosiale hensyn og miljømessige hensyn.

Utvikling og forvaltning av verdier skjer i samspill med omgivelsene våre; kunder, leverandører, eiere, medarbeidere, myndigheter, media, lokalsamfunn, frivillige organisasjoner. Alle disse aktørene har forventninger til oss knyttet til samfunnsansvar. Vi vil skille oss positivt ut – og arbeider for å oppfylle forventningene hver dag!

Siden 1833 har banken vært en engasjert og ansvarsfull samfunnsaktør, hvor sparebankkulturen er godt forankret i det daglige arbeidet. God lokalkunnskap og nærhet til kundene gjør at økonomi og risiko vurderes og kombineres med bankens samfunnsoppdrag.

Verdiene praktiseres

SpareBank 1 Ringerike Hadeland bruker vedtatte verdier som rettesnor i virksomheten og i kontakt med interessentene; eiere, kunder, ansatte, myndigheter, lokalsamfunn.

I strategi for samfunnsansvar synliggjør banken 4 prioriterte områder; Økonomi, Samfunn, Arbeidsliv/HR og Miljø. Å finne riktig balanse mellom etikk /samfunnsansvar og det forretningsmessige er av stor betydning for bankens interessenter.

Etisk adferd

Konsernets retningslinjer for etisk adferd bygger på vedtatte verdier. Kunders tillit og utvikling av konsernets gode omdømme forutsetter høy oppmerksomhet rundt etisk adferd. Dette arbeidet støtter opp under likeverd, likestilling, gjensidig respekt og anerkjennelse. De etiske retningslinjene er en del av Personelhåndboken, og dermed en del av ansettelsesavtalen. Etikk er et sentralt tema i autorisasjons- og godkjenningsordningene for finansbransjen. Bankens reviderte retningslinjer fra 2014 fungerer som rettesnor for ansatte på alle nivåer inkludert midlertidige ansatte og ansatte i datterselskap. De etiske retningslinjene gjelder også bankens tillitsvalgte; representantskap og styre.

Samfunnsansvar skaper verdi

SpareBank 1 Ringerike Hadeland benytter konsernets samlede kunnskap og ressurser til å bidra til en bærekraftig utvikling for samfunnet vi er en del av. Vi skal skape verdier i regionen og tar beslutninger basert på langsiktighet. Dette innebærer at banken ikke søker kortsiktige gevinster dersom dette kan skade eller gå på bekostning av en samfunnsriktig utvikling. Hensynet til samfunnet gjenspeiles i hele i konsernets virksomhet, herunder bestemmelser som gitt i

regnskapslovens § 3-3c som omhandler menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, sosiale forhold, ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon. Slik sikres at etikk, miljø og viktige samfunnsspørsmål til enhver tid står sentralt.

Et aktivt forhold til samfunnet rundt oss er direkte verdiskapende ved at det reduserer risiko, gir forretningsmuligheter, skaper motiverte medarbeidere og ikke minst bidrar til et godt omdømme.

Status 2013–2016

		2016	2015	2014	2013
Strategi / økonomi	Overordnet strategi	Revidert	Videreført	Oppdatert	Videreført
	Resultat før skatt (mill)	411,6	287,8	360,3	294,7
	Forvaltningskapital inkl. Boligkreditt (mill)	28.062	25.449	24.300	22.807
	Ren kjernekapitaldekning (%)	15,9	16,5	17,3	17,5
	Børskurs EK bevis 31.12	178	175,50	155,00	122,50
	Børsverdi per 31.12 (mill)	2.483	2.448	2.162	1.708
	Antall eiere	2028	2.246	2.117	2.235
Samfunn / sosiale forhold inkl. arbeidsliv / HR	Samfunnsansvar strategi	Videreført	Videreført	Videreført	Etablert
	HR strategi	Videreført	Videreført	Videreført	Videreført
	Etiske regler	Videreført	Videreført	Revidert	Videreført
	Antall årsverk – konsern	225,8	223,4	172,6	172,1
	Antall årsverk – Em1 RH	29	32,7	31,7	29,6
	Antall årsverk – SpB 1 Økonomihuset	57	54,0		
	Morbank:				
	Antall årsverk	139,8	136,7	140,9	142,5
	Andel kvinner (%)	64,5	65	65	65
	Andel kvinner i ledergruppen (%)	57	57	57	57
	Gjennomsnittsalder	48,9	47,5	46,8	46,4
	Ansattes tilfredshet (ATI)	861	-	837	804
	Avtale om inkluderende arbeidsliv	Videreført	Videreført	Videreført	Etablert
	Sykefravær totalt (%)	4,55	5,73	3,48	3,26
	Sykefravær > 16 dg (%)	3,42	4,36	2,00	1,83
	Livsfasepolitikk	Videreført	Videreført	Videreført	Etablert
	Program for lederutvikling	Videreført	Videreført	Videreført	Videreført
	Program for talentutvikling	-	Videreført	Videreført	Etablert
	Program for trainee	-	-	Etablert	Etablert
	Lønnpolicy	Videreført	Videreført	Etablert	
	Antall kontorer	5	8	8	9
	Antall kunder	60.800	57.500	57.400	56.500
	Kundetilfredshet (indeks) Privatkunder	68	-	66	-
Kundetilfredshet (indeks) Bedriftskunder	73	-	74	-	
Strategi sponsorvirksomhet	Videreført	Videreført	Videreført	Videreført	
Sponsorvirksomhet (mill)	8,6	8,8	8,5	8,5	
SpB. 1 Ringerike Hadelands Næringsstiftelse (mill)	2,9	1,9	4,5	2,6	
Gavevirksomheten fra 3 x Sparebankstiftelser (mill)	55,9	52,9	29,9	27,4	
Talentstipend for unge	Etablert				
Julegaver til kunder og forbindelser	Frelsesarmeen	Frelsesarmeen	Frelsesarmeen	Store kunder	
Skattekostnad (mill)	84,6	62,3	71,8	61,0	
Miljø	Anskaffelses-strategi SpareBank 1	Videreført	Videreført	Videreført	Videreført
	Ytre miljø mål	Etablert			
	Innkjøp av papir (tonn)	6,1	3,9	6,5	7,3
	Retur av teknologisk avfall (skrivere, tonere)	Gjenvinnes	Gjenvinnes	Gjenvinnes	Gjenvinnes
Kildesortering	Delvis	Delvis	Delvis	Delvis	

Styret ser økonomisk verdiskapning som en viktig del av det å ta samfunnsansvar. Verdiskapningen knyttes til bankens evne til å allokere kapital til finansiering av boliger og utvikle lokalt næringsliv.

Strategi for samfunnsansvar gir retningslinjer for at konsernet skal være attraktiv for kunder, egenkapitalbeveiere, medarbeidere og lokalsamfunn. Nærhetsbegrepet og utvikling av relasjoner til kundene er et viktig virkemiddel for engasjement og vekst.

Eierstyring og selskapsledelse

SpareBank 1 Ringerike Hadeland er avhengig av tillit fra kunder, lokalsamfunn og offentlige myndigheter. Eierstyring og selskapsledelse i SpareBank 1 Ringerike Hadeland omfatter de mål og overordnede prinsipper som banken styres og kontrolleres etter for å sikre egenkapitalbeveierens, kundenes, medarbeidernes og andre gruppers interesser i banken.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland følger den norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse av 2014 og retter seg etter dens anbefalinger så langt det passer for en sparebank med egenkapitalbevis. Formålet med anbefalingene for eierstyring og selskapsledelse er at selskaper notert på regulerte markeder skal ha eierstyring og selskapsledelse som klargjør rolledeling mellom egenkapitalbeveiere, styre og daglig ledelse utover det som følger av lovgivningen. Det foreligger ingen vesentlige avvik mellom anbefalingen og implementeringen i SpareBank 1 Ringerike Hadeland.

Arbeidsliv

Banken har som mål å sikre sine medarbeidere en trygg og god arbeidsplass både med hensyn til psykososialt og fysisk arbeidsmiljø. Banken er i all hovedsak en kontorarbeidsplass der stillesittende arbeid og stress er vurdert blant de største risikoene for medarbeidernes helse. I samarbeid med bedriftshelsetjenesten utføres jevnlig arbeidsplassvurderinger, samt tilbud om helsekontroller. Alle medarbeidere får nødvendig møblement og hjelpemidler for å kunne forebygge og lindre plager. Banken motiverer til forebyggende aktiviteter i arbeidstiden, aktiviteter i regi av bedriftsidrettslaget, samt yter økonomisk tilskudd til trening.

I følge organisasjonsundersøkelsen gjennomført ved starten av 2016, scorer 80 % av bankens medarbeidere høyt på arbeidsengasjement og arbeidstilfredshet, og medarbeiderne opplever svært høy grad av støtte i organisasjonen. Samtidig er det en tendens til økende grad av stress i enkelte avdelinger.

Det er i flere avdelinger gjennomført Lean-prosjekter som både bidrar til mer effektive arbeidsprosesser, samt bedret kapasitetsstyring. Medarbeiderne deltar aktivt og har selv styring på store deler av disse prosessene. Dette arbeidet med kontinuerlig forbedring fortsetter og utvides til flere avdelinger i 2017.

Banken har videreutviklet systemet for utviklingsamtaler med formål å styrke arbeidet med opplæring og kompetanseutvikling. De første effektene av dette ventes å kunne hentes ut i 2017. I 2016 har 10 av bankens medarbeidere, 6 kvinner og 4 menn, fullført eller startet studier på bachelor- eller masternivå.

Sykefraværet for 2016 er 4,55 %, en nedgang fra 5,73 % i 2015. Nedgangen kan i hovedsak tilskrives at flere langtidssykemeldte medarbeidere etter 12 måneders sykmelding har gått over i NAVs systemer, og dermed ikke lenger er med i bankens sykefraværstatistikk. I korttidsfraværet er det en reell nedgang til laveste nivå siden 2011. Sykefraværet er i liten grad arbeidsrelatert. Banken arbeider aktivt med sykefraværsoppfølging, med vekt på å komme tidlig i gang med oppfølgingsplaner og aktuelle tilretteleggingstiltak.

Det er ikke rapportert om arbeidsrelaterte skader eller ulykker i 2016.

Alle ansatte skal gis de samme mulighetene for faglig og personlig utvikling, og skal stilles likt uavhengig av kjønn.

Gjennomsnittlig avvik lønnsnivå for kvinner vs. menn

Stilling/funksjon	2016	2015
Personmarked rådgivere	- 2,10	- 4,08
Bedriftsmarked, rådgivere	- 1,39	- 2,21
Kundebehandlere	- 6,39	- 3,56
Stab (unntatt driftspersonell)	- 19,96	- 18,3
Ledere	- 4,85	- 5,17
Totalt alle ansatte	- 14,19	-14,11

Lønnsmessig er det små forskjeller mellom kvinner og menn for de fleste grupper, med unntak av stab. Forskjellen i stab skyldes hovedsakelig at det er flest kvinner i saksbehandler-/konsulentstillinger, der lønnsnivået er lavere enn for fagsjef-/spesialiststillinger. Lønnsforskjellene er diskutert med tillitsvalgte, og det er enighet om at det ikke foreligger systematisk forskjellsbehandling. Partene er enige om at det må kontrolleres at årlige lønnsjusteringer ikke bidrar til at forskjellene øker.

25,5 % av bankens kvinnelige medarbeidere arbeider deltid. Blant de mannlige medarbeiderne er tilsvarende tall 5,6 %. Deltidsstillingene er i hovedsak frivillige og innvilget etter søknad, eller skyldes redusert arbeidsevne. I tillegg er de fleste driftsstillingene normert til reduserte stillingsprosjenter.

Av bankens mannlige ansatte som blir fedre tar 100 % ut foreldrepermisjon.

Fravær i forbindelse med barns eller barnepassers sykdom fordeler seg med henholdsvis 37,5 % på kvinner og 62,5 % på menn.

Det er flertall av kvinnelige ledere, eller lik fordeling mellom kvinnelige og mannlige ledere på alle nivåer. I bankens styre er 37,5 % kvinner.

Status for likestilling i banken vurderes som god, og banken har derfor ikke sett behov for å iverksette handlingsplaner for å fremme likestilling.

Det er nedfelt i bankens personalpolitikk at arbeidsmiljøet skal være inkluderende og preget av mangfold, respekt og omtanke. I henhold til etiske retningslinjer tolereres ikke diskriminering, trakassering eller annen utilbørlig adferd. Banken har ikke iverksatt konkrete tiltak for å fremme formålet i diskrimineringslovgivningen.

SpareBank 1 Økonomihuset

Det er vår oppfatning at arbeidsmiljøet og den generelle trivsel på arbeidsplassen er god. Samarbeidet med de ansatte har vært godt og bidratt positivt til driften.

Selskapets ansatte består av 36 kvinner og 21 menn. Styret består av 3 menn og 1 kvinne. Det er styrets vurdering at det i selskapet ikke er forskjellsbehandling eller diskriminering mellom kjønnene med hensyn til lønn, avansement og rekruttering. Styret har ut fra en vurdering av antall ansatte og stillingskategorier ikke funnet det nødvendig å iverksette spesielle tiltak med hensyn til likestilling.

I henhold til gjeldende lover og forskrifter fører selskapet oversikt over totalt sykefravær blant selskapets ansatte. Det totale sykefraværet har vært ca. 3,8 % i 2016, hvorav langtidsfravær utgjør ca. 1,6 %.

Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS

I henhold til gjeldende lover og forskrifter fører selskapet oversikt over totalt sykefravær blant selskapets ansatte.

Det totale sykefraværet for 2016 var lavt, på 1,6 %. Korttidsfravær 0,8 % og langtidsfravær 0,8 %.

Det er vår oppfatning at arbeidsmiljøet og den generelle trivsel på arbeidsplassen er god. Samarbeidet med de ansatte har vært godt og bidratt positivt til driften. Selskapet hadde nok en gang meget høy score på medarbeidertilfredshetsundersøkelsen foretatt av Great Place to Work, og også undersøkelsen foretatt av TNS Gallup.

Selskapets ansatte består av 18 kvinner og 12 menn, som er 4 færre enn i 2015. Styret består av 2 kvinner og 3 menn. Det er styrets vurdering at det i selskapet ikke er forskjellsbehandling eller diskriminering mellom kjønnene med hensyn til lønn, avansement og rekruttering. Styret har ut fra en vurdering av antall ansatte og stillingskategorier ikke funnet det nødvendig å iverksette spesielle tiltak med hensyn til likestilling.

Menneskerettigheter

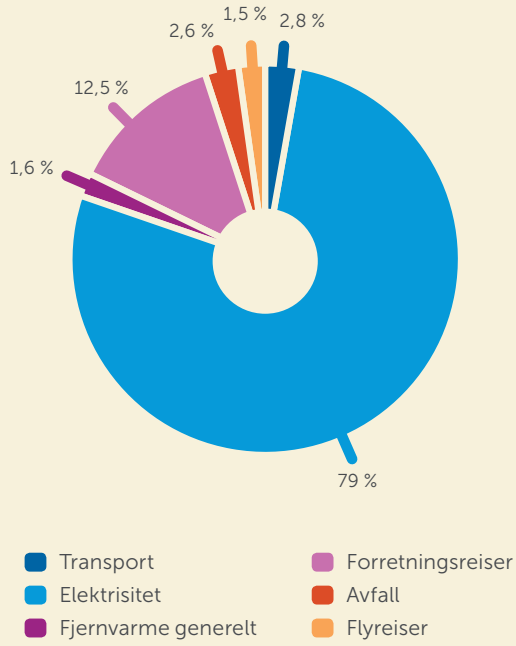
Banken har sin virksomhet i Norge, hovedsakelig Ringerike, Hadeland og Nittedal. Banken har ikke utarbeidet egne retningslinjer for ivaretagelse av menneskerettigheter. Ved å følge norske lover og regler mener banken at risikoen for å bryte rettighetene er minimale. Banken følger SpareBank 1-alliansens anskaffelsesstrategi som stiller krav til forhold som lønn, hvitvasking, korrupsjon, arbeidstid, barnarbeid, diskriminering og miljø.

Ytre Miljø

Bankvirksomhetens påvirkning på ytre miljø er først og fremst energibruk (strøm), vannforbruk, transport/reisevirksomhet, innkjøp/materialvalg og avfall. Banken vedtok i 2016 miljømål med et overordnet formål å ta vare på mennesker og miljøverdier, og å unngå skader. Målene stiller blant annet krav om redusert reisevirksomhet, energiforbruk og avfall. Det har vært en reduksjon på alle områdene fra 2015 til 2016, jfr. energi og klimaregnskap. Klimagassutslipp (tCO₂e) bensin/dieselbil er redusert med 3 %. Skype for Business benyttes i større grad mellom bankens lokalkontorer og mellom SpareBank 1 bankene med formål å redusere reiseaktivitet. Et eget prosjekt i 2016 med mål å overføre flest mulige manuelle postforsendelser til elektroniske utsendinger, innenfor lovens grenser, har resultert i 20 % kostnadsreduksjon i form av redusert papirforbruk og porto. Vi arbeider for å redusere lokalt papirforbruk, og årsaken til endring fra 2015 til 2016 på vel 2.000 kg er forskyving i lagerhold og innkjøp.

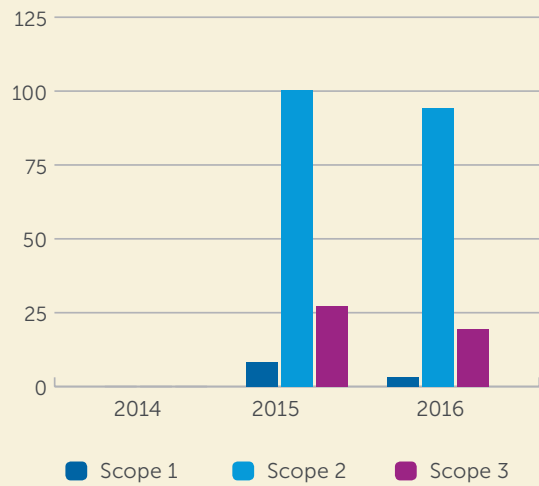
Klimagassutslipp (prosentvis)

Total 1171,1 tonn CO₂e

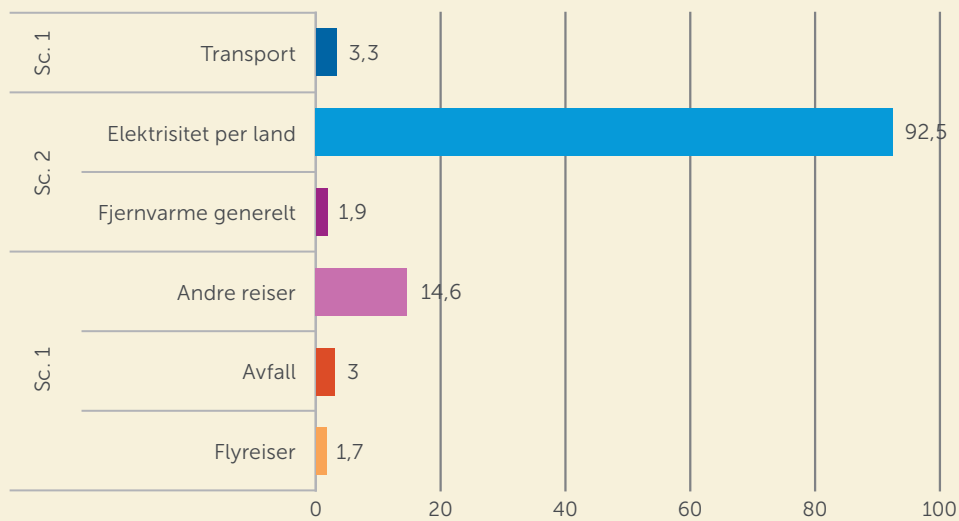
Klimagasser (årlig)

Utslipp per scope (tCO₂e)

Klimagasser (per kategori)

Utslipp per scope og kategori (tCO₂e)

Banken følger de retningslinjer for avfallshåndtering som gjelder for kommunene i regionen inkludert retur av alt teknologisk avfall. Klimagassutslipp knyttet til papirgjenvinning og forbrenning av restavfall er redusert med henholdsvis 76,9 % og 56,7 %.

Banken følger SpareBank 1-alliansens Anskaffelsesstrategi ved innkjøp.

Banken følger opp sitt energi- og klimaregnskap etter internasjonale standarder utviklet av «The Greenhouse Gas Protocol Initiative». Dette tar for seg forbruk som fører til klimagassutslipp som f.eks. reiser, avfallshåndtering og energiforbruk. Sparebank 1 Ringerike Hadeland har i 2016 redusert det totale CO₂-utslipp med 14,2 % fra 136 til 117 tonn.

Konsernet utvikler stadig nye produkter som reduserer belastningen på miljøet. Digitale selvbetjente bankprodukter og tjenester, nettmøter, elektronisk distribusjon av brev og publikasjoner, reduserer transportbehov og papirforbruk. Vi fortsetter arbeidet med miljøbevarende tiltak i 2017.

Anti-korrupsjon

Ansatte i SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal under ingen omstendighet benytte sin stilling til å oppnå personlige fordeler eller opptre på en slik måte at det kan skade konsernets omdømme eller være i strid med norsk lov.

Styret er tydelig på bankens rolle i bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering ved å sørge for at banken ikke misbrukes til dette formålet. Arbeidet mot

korrupsjon og anti hvitvasking tar utgangspunkt i bankens årlige risikoanalyse hvor tiltak prioriteres mot det som har størst risiko. Tiltak er basert på overvåkning samt aktsomhet fra de ansatte.

Kontroll av etterlevelse av bankens retningslinjer med oppfølgende tiltak har høy prioritet og rapporteres jevnlig til ledergruppe og styre. Alle ansatte i kunde- posisjon, ledere og fagansvarlige gjennomfører hvert år en e-læring og kunnskapstest på tema hvitvasking.

Med hjerte for det lokale

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har hjerte for lokalsamfunnene. Dette er i tråd med ønsket profil og omdømme. Initiativene banken direkte eller indirekte tar skal motivere til god dugnadsånd og frivillig arbeid i lag og foreninger og til utvikling av lokalt næringsliv. Bankens overordnede strategi stadfester ambisjonen om å bli den anbefalte banken gjennom å bidra til vekst

SpareBank 1
talent stipend

og verdiskapning i distriktet ved solid bankhåndverk, bredt produktspekter, gode tekniske løsninger og godt arbeidsmiljø blant kompetente medarbeidere. Videre skal banken samspille med sparebankstiftelsene for å fremme utvikling av lokalsamfunnene og gjøre de til enda bedre steder å bo.

SpareBank 1 Ringerikes Hadelands Talentstipend

Sparebankstiftelsene og banken i fellesskap etablerte i 2016 nytt talentstipend for unge i alderen 15–35 år. Formålet med stipendet er å inspirere til videre satsing og utvikling. Talentstipendet har en årlig ramme på 500.000 kroner. Etter søknadsfristen 1. mai, var det kommet inn 57 søknader. Juryen valgte ut 6 dyktige ungdommer, som har et spesielt talent innen idrett, kultur og forskning. Totalt ble det delt ut 3 stipender à 50.000 kroner og 3 à 100.000 kroner. Tilbakemeldingene tyder på at pengene settes stor pris på, både som en motivasjon og faktisk for å satse mer innen spesialområdet.

Vi utlyser nytt Talentstipend for 2017, med søknadsfrist 1. mai.

3 sparebankstiftelser

SpareBankstiftelsen Gran, SpareBankstiftelsen Jevnaker Lunner Nittedal og SpareBankstiftelsen Ringerike ble etablert i 2010. Disse bidrar til aktivitet og utvikling lokalt og sikrer at kapitalen som er opparbeidet i de tre sparebankene gjennom nesten 200 år forblir i de respektive lokalsamfunnene. Sparebankstiftelsene forvalter midlene og sørger for å bidra til kreativitet og vekst lokalt. Stiftelsenes eierandel i banken er 70 %. Utbytte fra bankens årlige overskudd brukes bl.a. til gaver til allmennyttige formål i bankens markedsområde. For 2016 bevilget stiftelsene totalt 55,9 mill. kroner til lokale, allmennyttige initiativ. Av disse var 2,7 mill. kroner breddegaver til omlag 400 lokale lag og foreninger som driver aktiviteter for barn og ungdom.

Oppmerksomheten rundt sparebankstiftelsenes virksomhet er svært stor i bankens markedsområde og tilbakemeldinger fra gavemottakere er at midlene skaper verdifullt grunnlag for positiv aktivitet i lokalsamfunnet. Lag og foreninger er også i 2017 velkomne til å søke breddegaver og prosjektgaver fra stiftelsene.

Næringsstiftelse

I tillegg til bankvirksomhetens deltakelse og engasjement i lokalt næringsliv, skjer utvikling og etablering av gründervirksomhet gjennom SpareBank 1 Ringerike Hadelands Næringsstiftelse. Stiftelsen har gjennom flere år vist sin berettigelse som viktig aktør for å hjelpe

bedrifter i gang og styrke allerede etablerte foretak med tilskudd eller eierandeler i bedriften. Stiftelsen har eget styre og bevilget 2,9 mill. kroner i 2016 fordelt på 12 virksomheter.

Sponsor og samarbeidspartner

SpareBank 1 Ringerike Hadeland driver en bred sponsorvirksomhet ut fra vedtatt strategi og retningslinjer. Det er etablert avtaler med omlag 150 lag og foreninger innen utdanning, idrett og kulturformidling. Hovedvekten av sponsoravtalene rettes mot aktiviteter hvor mange barn og unge spiller en sentral rolle. Bankens sponsorvirksomhet skal være en katalysator for positiv virksomhet og vitalisere lokalsamfunn. Virksomheten i 2016 beløp seg til 8,6 mill. kroner.

Som hjørnestensbedrift legger SpareBank 1 Ringerike Hadeland vekt på å være en viktig samarbeids- og utviklingspartner for næringslivet i regionen. Kompetanseutvikling står sentralt for banken, både for å legge til rette for rekruttering til bransjen og som en del av samfunnsbidraget. Det er derfor naturlig av banken gjennom flere år har bidratt økonomisk overfor Høgskolen i Buskerud og Vestfold, Campus Ringerike. Partnerskapsavtalen har som mål at Høgskolen får universitetsstatus innen 2020. Kompetanseformidling innen ungdoms- og videregående skoler skjer gjennom engasjement i Ungt Entreprenørskap Buskerud, Oppland og Akershus og i direkte kontakt med ungdomsskoler og videregående skoler. Banken har deltatt med arbeidsgruppe i Innovasjonsløft, et nettverksprogram for å styrke innovasjonskraften i Ringeriksregionen.

Dugnadinitiativ innen show og skuespill og arenaer for kulturformidling, som Kistefos Museet og Ringerike Kultursenter, nyter godt av bankens samfunnsengasjement i tillegg til virksomheter som arbeider for

næringsutvikling og nyskapning, som Hadelandshagen og Ringerike Næringsforening. Rollen som sponsor og samarbeidspartner videreføres i 2017.

Samfunnsansvar fremover – omdømmebygging hver dag

Bankens strategi legger til rette for lønnsom vekst. Styret er fornøyd med arbeidet som legges ned i forbindelse med kompetanseheving, kvalitetssikring og kontinuerlig forbedring for å sikre fortsatt gode økonomiske resultater. Strategi for samfunnsansvar vil være førende for arbeidet i 2017, innen områdene økonomi, samfunn, arbeidsliv/HR og miljø.

Det vises for øvrig til planer for 2017 under de enkelte kapitlene i rapporten.

Styret er av den oppfatning at SpareBank 1 Ringerike Hadeland har et godt grunnlag for å innfri lokalsamfunnets forventning gjennom bevisst kostnadsstyring, tilstrekkelig vekst, risikokontroll og kontinuerlig virksomhetsforbedring også i året som kommer.

REDEGJØRELSE OM FORETAKSSTYRING

Foretaksstyring i SpareBank 1 Ringerike Hadeland omfatter de verdier, mål og overordnede prinsipper som konsernet styres og kontrolleres etter for å sikre egenkapitalbeveiseiernes, kundenes, medarbeidernes og andre gruppers interesser i banken.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland avlegger i samsvar med regnskapsloven § 3-3b og den norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse av 30. oktober 2014 en redegjørelse for prinsipper og praksis for eierstyring og selskapsledelse.

Regnskapslovens § 3-3b, 2. ledd

Beskrivelsen nedenfor redegjør for hvordan regnskapslovens § 3-3b annet ledd er dekket i SpareBank 1 Ringerike Hadeland. Nummereringen under gjengir nummereringen i paragrafen.

Redegjørelsen for prinsipper og praksis vedrørende foretaksstyring etter første ledd skal minst inneholde følgende opplysninger:

1. «*En angivelse av anbefalinger og regelverk om foretaksstyring som foretaket er omfattet av eller for øvrig velger å følge*»: Prinsipper og praksis for eierstyring og selskapsledelse i SpareBank 1 Ringerike Hadeland er basert på norsk lov og konsernet følger den norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse utgitt av Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse, NUES, så langt det passer for sparebanker med egenkapitalbevis. Det henvises ellers til redegjørelsens punkt 1, Redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse, for en nærmere beskrivelse.
2. «*Opplysninger om hvor anbefalinger og regelverk som nevnt i nr. 1 er offentlig tilgjengelige*»: Anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse er tilgjengelig på nues.no.
3. «*En begrunnelse for eventuelle avvik fra anbefalinger og regelverk som nevnt i nr. 1*»: Eventuelle avvik fra anbefalingen er kommentert under redegjørelsen for hvordan anbefalingen etterleves nedenfor.
4. «*En beskrivelse av hovedelementene i foretakets, og for regnskapspliktige som utarbeider konsernregnskap eventuelt også konsernets, systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen*»: Det henvises til punkt 10 under Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse nedenfor for en beskrivelse av internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen.
5. «*Vedtektsbestemmelser som helt eller delvis utvider eller fraviker bestemmelser i allmennaksjeloven kapittel 5*»: Det henvises til punkt 6 under Norsk

anbefaling for eierstyring og selskapsledelse nedenfor for en beskrivelse av etterlevelse.

6. «*Sammensetningen til styre, bedriftsforsamling, representantskap og kontrollkomité; eventuelle arbeidsutvalg for disse organene, samt en beskrivelse av hovedelementene i gjeldende instruksjoner og retningslinjer for organenes og eventuelle utvalgs arbeid*»: Se punktene 6, 7, 8 og 9 under Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse nedenfor.
7. «*Vedtektsbestemmelser som regulerer oppnevning og utskifting av styremedlemmer*»: Se redegjørelsen for anbefalingens punkt 8 nedenfor.
8. «*Vedtektsbestemmelser og fullmakter som gir styret adgang til å beslutte at foretaket skal kjøpe tilbake eller utstede egne aksjer eller egenkapitalbevis*»: Se punkt 3 under Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse nedenfor

Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse

Beskrivelsen nedenfor redegjør for hvordan de 15 punktene i den norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse av 30.10.2014 er fulgt opp i SpareBank 1 Ringerike Hadeland.

Den norske anbefalingen, utgitt av Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (nues), er tilgjengelig på www.nues.no.

Ny lov om finansforetak og finanskonsern

Lov om finansforetak og finanskonsern (finansforetaksloven) trådte i kraft 1. januar 2016. Allerede etablerte finansforetak har frem til 1. januar 2017 med å tilpasse seg det nye regelverket, men enkelte bestemmelser trådte i kraft umiddelbart også for disse. Finansforetaksloven erstattet sparebankloven, forretningsbankloven, finansieringsvirksomhetsloven og banksikringsloven samt deler av forsikringsvirksomhetsloven.

Finansforetaksloven omfatter regler om konseksjon, organisasjon og virksomhet, sikringsordninger, soliditetssvikt og sanksjoner for finansforetak og finanskonsern og er tilgjengelig på www.lovdatab.no. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har tilpasset seg ny finansforetakslov etter overgangsbestemmelser gitt i lovens § 23-2 «Overgangsbestemmelser».

1. Redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse

SpareBank 1 Ringerike Hadeland følger den norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse av

30.10.2014 og retter seg etter dens anbefalinger som er relevante for en sparebank med egenkapitalbevis. Det foreligger ingen vesentlige avvik mellom anbefalingen og implementeringen i SpareBank 1 Ringerike Hadeland. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har utarbeidet egne retningslinjer for samfunnsansvar og ønsker å bruke bankens samlede kunnskap og ressurser til å bidra til bærekraftig utvikling for det samfunnet vi er en del av. SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal ta økonomisk, sosialt og miljømessig ansvar ved å drive lønnsomt, etisk og bærekraftig i et langsiktig perspektiv.

Konsernets etiske retningslinjer ble sist revidert i 2014 og danner en ramme for opptreden og holdninger i henhold til de normer, regler og lover som myndigheter setter, de som gjelder i samfunnet, og mellom de enkelte medarbeiderne. De etiske retningslinjene gjelder for alle ansatte i konsernet, vikarer, ekstrahjelpere og innleide konsulenter. Retningslinjene, med unntak av ansattrelaterte avsnitt, gjelder også konsernets tillitsvalgte. Konsernets virksomhet er avhengig av tillit fra kunder, lokalsamfunn og offentlige myndigheter og de etiske retningslinjene bygger på bankens kjerneverdier:

Nær – Dyktig – Engasjert – Fremtidsrettet

Avvik fra anbefalingens pkt. 1: Ingen

2. Virksomhet

SpareBank 1 Ringerike Hadeland er et selvstendig konsern i SpareBank 1 Alliansen og har til formål å fremme sparing ved å ta imot innskudd fra en ubestemt krets av innskyttere, levere finansielle tjenester til publikum, næringsliv og offentlig sektor, og å forvalte på trygg måte de midler den rår over i samsvar med de lovregler som til enhver tid gjelder for sparebanker.

Bankens formål er også å yte investeringstjenester og tilknyttede tjenester innenfor rammen av verdipapirhandelloven. Sparebanken kan utføre alle vanlige bankforretninger og finansielle tjenester i samsvar med den til enhver tid gjeldende lovgivning.

Bankens vedtekter finnes på bankens hjemmeside www.rhbank.no

Bankens forretningsidé er å være en solid, lønnsom og selvstendig sparebank med hovedvekt i markedsområdene Ringeriks- og Hadelands- og Nittedalsregionen. Banken tilbyr et bredt spekter av finansielle tjenester til personkunder, små og mellomstore bedrifter og offentlig sektor.

Bankens visjon, verdier, mål og forretningsidé er vedtatt av styret og inntatt i årsrapporten.

Avvik fra anbefalingens pkt. 2: Ingen

3. Selskapskapital og utbytte

SpareBank 1 Ringerike Hadeland hadde pr 31. desember 2016 en egenkapital i konsernet på 2,9 mrd. kroner. I henhold til fastsatte beregningsregler for kapitaldekning for finansinstitusjoner hadde SpareBank 1 Ringerike Hadeland en samlet kapitaldekning på 17,1 % mens ren kjernekapitaldekning var 15,9 %.

Per 31. desember 2016 er samlet krav til ren kjernekapital 11,5 %. Videre er konsernets Pilar 2 tillegg (ren kjernekapitalbehov for risikoer som ikke dekkes av Pilar 1) beregnet til 1,6 %. Pilar 2-kravet er beregnet med utgangspunkt i Finanstilsynets rundskriv 12/2016 som beskriver metoder for å vurdere samlet risikonivå og kapitalbehov.

Finanstilsynet vil minimum hvert 3. år vurdere bankens pilar 2-krav (SREP) og på bakgrunn av SREP-vurderinger og bankens eventuelle kommentarer, fastsetter Finanstilsynet et pilar 2-krav. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har per 31.12.2016 ikke mottatt Pilar 2-krav (SREP) fra Finanstilsynet.

For detaljert informasjon om kapitaldekningen, se note 5 i årsrapporten.

Styret foretar løpende en vurdering av kapital situasjonen i lys av regulatoriske krav og selskapets mål, strategier og ønsket risikoprofil. Konsernets mål om ren kjernekapitaldekning på minimum 14,5 % er høyere enn det regulatoriske minstekravet (inkludert maksimalt bufferkrav) på 12,5 %, også tillagt bankens beregnede Pilar 2 tillegg på 1,6 % (til sammen 14,1 %).

Sparebankens utstedte eierandelskapital utgjør kr 1.394.665.200 fordelt på 13.946.652 egenkapitalbevis à kr 100,-. I tillegg har banken et overkursfond på kr 361 mill. kroner og et utjevningfond på kr 673,4 mill. kroner. Egenkapitalbeviserandelen andel av den samlede egenkapitalen per 31. desember 2016 er 97,19 %.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har som mål for sin virksomhet å oppnå resultater som gir god og stabil avkastning på bankens egenkapital. Banken vil skape verdier for egenkapitalbeviserne ved konkurranse-dyktig avkastning i form av utbytte og som gir grunnlag for verdistigning på egenkapitalbevisene.

Årsoverskuddet blir fordelt mellom egenkapitalbevis-eierne og sparebankens fond i samsvar med deres andel av bankens egenkapital. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har som målsetting at minst halvparten av egenkapitalbevis-eierens andel av årsoverskuddet etter skatt for konsernet utbetales som kontantutbytte. Ved fastsettelsen av utbytte vil det bli tatt hensyn til bankens resultatutvikling, markedssituasjonen, stabilitet i utbytte samt behov for kjernekapital. Bankens investor- og utbyttepolitikk er tilgjengelig på bankens hjemmeside www.rhbank.no

I henhold til finansforetaksloven § 10-5, jf. allmennaksjeloven § 9-4 og § 9-5 har bankens representantskap har gitt styret fullmakt til å erverve og etablere pant i egne egenkapitalbevis for samlet pålydende kr 50 000 000. Fullmakten gjelder frem til neste årsmøte i representantskapet, senest 30.04.2017.

Bankens styre har per 31.12.2016 ingen fullmakt til å foreta kapitalforhøyelser.

Avvik fra anbefalingens pkt. 3: Ingen

4. Likebehandling av egenkapitalbevisiere og transaksjoner med nærstående

Styret og ledelsen i SpareBank 1 Ringerike Hadeland legger vekt på at alle egenkapitalbevisiere skal likebehandles og ha samme mulighet for innflytelse.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har en egenkapitalbevisklasse og alle egenkapitalbevis har lik stemmerett. Banken forholder seg til finansforetakslovens regler for eier- og stemmerettsbegrensninger så langt bestemmelsene gjelder for sparebanker med egenkapitalbevis.

Bankens transaksjoner i egne egenkapitalbevis skjer via Oslo Børs.

Styreinstruksen i SpareBank 1 Ringerike Hadeland slår fast at styremedlemmer og administrerende bank-sjef ikke må delta i behandlingen eller avgjørelsen av spørsmål som har slik særlig betydning for egen del eller for noen nærstående at vedkommende må anses for å ha personlig eller økonomisk særinteresse i saken. Det samme følger av bankens etiske retningslinjer. Den enkelte plikter selv å påse at han ikke er inhabil ved behandlingen av en sak.

Styreinstruksen slår videre fast at styremedlemmer på eget initiativ skal opplyse om enhver interesse

den enkelte eller vedkommendes nærstående kan ha i avgjørelsen av et spørsmål. Med mindre styremedlemmet selv velger å fratre ved behandlingen eller avgjørelsen av en sak, skal styret beslutte om vedkommende skal fratre. Ved vurderingen skal det legges vekt på alle former for personlige, økonomiske eller andre interesser hos styremedlemmet og behovet for allmennhetens tillit til bankens virksomhet. Styrets vurderinger av habilitetsspørsmål protokolleres.

Det har ikke vært vesentlige transaksjoner mellom konsernet og egenkapitalbevisiere, styremedlemmer, ledelse eller nærstående parter av disse i 2016.

Avvik fra anbefalingens pkt. 4: Ingen

5. Fri omsettelighet

Bankens egenkapitalbevis er notert på Oslo Børs med ticker RING og er fritt omsettelige. Vedtektene inneholder ingen begrensninger på omsetteligheten.

Avvik fra anbefalingens pkt. 5: Ingen

6. Representantskapet

SpareBank 1 Ringerike Hadeland forholder seg til finansforetakslovens bestemmelser om finansforetaks organer.

Bankens generalforsamling, representantskapet, skal se til at banken virker etter sitt formål i samsvar med lov, vedtekter og representantskapets vedtak. SpareBank 1 Ringerike Hadeland har et representantskap bestående av 24 medlemmer med 8 varamedlemmer. De valgte medlemmer skal sammen avspeile sparebankens kundestruktur, andre interessegrupper og samfunnsfunksjonen og har følgende representasjon:

- 9 medlemmer med 3 varamedlemmer velges av innskyterne. Minst ett medlem med personlig varamedlem skal avspeile sparebankens samfunnsfunksjon.
- 9 medlemmer med 3 varamedlemmer velges av egenkapitalbevisiere
- 6 medlemmer med 2 varamedlemmer velges av de ansatte.

Innskyternes valg av medlemmer med varamedlemmer til representantskapet skjer på valgdager eller valgmøter i samsvar med de til enhver tid gjeldende regler og bankens valginstruks

Egenkapitalbevisierens valg av medlemmer og varamedlemmer til representantskapet skjer i samsvar med

de til enhver tid gjeldende rammebetingelser. Ingen kan på møte for egenkapitalbeviserne avgi stemme for egenkapitalbevis som representerer mer enn 30 % av SpareBank 1 Ringerike Hadelands totale antall utstedte egenkapitalbevis. Innkalling til valgmøte sendes senest 14 dager før møtet og inneholder som minimum opplysninger om bestemmelser om stemmerett, hvilke tidsrom valget gjelder for og hvem som er på valg og hvor valgkomiteens forslag er lagt frem til gjennomsyn.

Ansattes valg til representantskapet gjennomføres i samsvar med de til enhver tid gjeldende regler og bankens valginstruks.

Representantskapet skal fastsette konsernets årsregnskap, oppta ansvarlig lån og gi fullmakt til kapitalforhøyelse, fordele det beløp som kan brukes til allmennyttige formål samt velge medlemmene til bankens styre og valgkomité.

Representantskapet trer sammen hvert år som bestemt i finansforetaksloven for å behandle styrets årsberetning, revisjonsberetningen og kontrollkomiteens melding og fastsette bankens regnskap og årlig utbytte på egenkapitalbevis.

Innkalling og saksdokumenter til representantskapets årsmøte gjøres tilgjengelig senest 21 dager før årsmøtet iht. finansforetakslovens § 8.3

Det avholdes årlig ett valgmøte for egenkapitalbeviserne hvor representanter til representantskapet velges og hvor det informeres om konsernets finansielle situasjon. I tillegg velges medlemmer av egenkapitalbevisernes valgkomité.

Alle egenkapitalbevisere kan delta på møtet, og det er anledning til å stemme med fullmakt.

En oversikt over representantskapets medlemmer finnes på rhbank.no.

Avvik fra anbefalingens pkt. 6: Ingen

7. Valgkomiteer

Representantskapet i SpareBank 1 Ringerike Hadeland velger en valgkomité med fem medlemmer og fem varamedlemmer og har representanter fra alle grupper som er representert i representantskapet samt et medlem og et varamedlem som er uavhengig og ikke medlem av representantskapet. Komiteen ledes av representantskapets leder

Valgkomiteen skal forberede innskytternes valg av representantskapsmedlemmer og varamedlemmer, valg av leder og nestleder i representantskapet, leder, nestleder og øvrige medlemmer til styret unntatt ansattes representanter, samt medlemmer og varamedlemmer av valgkomiteen. For det styremedlem som skal velges blant de ansatte, avgir bare representanten for de ansatte i valgkomiteen innstilling.

Valgkomiteen har kontakt med egenkapitalbevisere, styreleder og styremedlemmer og behandler styrets egenevaluering i arbeidet med å foreslå kandidater til styret.

De egenkapitalbeviservalgte medlemmer av representantskapet velger en valgkomité på tre medlemmer og tre varamedlemmer. Valgkomiteen skal forberede egenkapitalbevisernes valg av medlemmer med varamedlemmer til representantskapet, samt valget av medlemmer og varamedlemmer av valgkomiteen.

De ansattes valg skjer gjennom eget valgstyre iht. egen instruks.

Avvik fra anbefalingens pkt. 7: Ingen

8. Representantskap og styre – sammensetning og uavhengighet

Det vises til pkt. 6 for informasjon om sammensetningen av en sparebanks organer.

Styret består av 8 medlemmer valgt av representantskapet. Styrets leder og nestleder velges av representantskapet ved særskilte valg. 2 medlemmer velges blant de ansatte. Medlemmene velges for to år.

Alle styremedlemmer er uavhengige av bankens daglige ledelse og vesentlige forretningsforbindelser. Ingen ledende ansatte er medlem av styret.

Avvik fra anbefalingens pkt. 8: Ingen

9. Styrets arbeid

Bankens representantskap velger styrets leder, nestleder og medlemmer.

Styret har en årlig plan for sitt arbeid med særlig vekt på mål, strategi og forretningsplaner. Styret har det overordnede ansvar for forvaltning og organisering av banken i tråd med lover, forskrifter, vedtekter og vedtak fattet i representantskapet. Styret mottar periodisk rapportering av resultatutvikling, markedsutvikling,

ledelses-, personal- og organisasjonsmessig utvikling og utvikling i risikobildet og risikoeksponeringen for banken

Styrets ansvar og oppgaver gjennomgås årlig og styrearbeidet følger en fastlagt arbeidsplan. Styreinstruks vedtatt av representantskapet omhandler styrets arbeid og saksbehandling og er bindende for styrets medlemmer. Styret foretar årlig en egevaluering av sitt virke med henblikk på arbeidsform, saksbehandling, møtestruktur og prioritering av oppgaver.

Styrets medlemmer har bred og variert erfaring fra både offentlig og privat virksomhet. Kravene til sammensetning og kompetanse anses ivaretatt

I 2016 ble det avholdt 9 ordinære styremøter. Fremtøpeprosenten i 2016 var 93 %.

Bankens styre har 2 underutvalg; Revisjons- og Risiko-utvalg (RRU) og Godtgjørelsesutvalg. Fra 1.1.2017 vil bankens styre ha 3 underutvalg; Revisjonsutvalg, Risikoutvalg og Godtgjørelsesutvalg.

Godtgjørelsesutvalg

Godtgjørelsesutvalget er et saksforberedende og rådgivende arbeidsutvalg for styret i forbindelse med styrets arbeid knyttet til godtgjørelsesordninger i konsernet.

Styret velger minimum to medlemmer til godtgjørelsesutvalget blant styrets medlemmer og oppnevner utvalgets leder. Medlemmene velges for ett år. Utvalget møter minimum to ganger pr år. Ytterligere møter fastsettes etter ønske fra utvalget eller utvalgets leder.

Instruks for godtgjørelsesutvalget er fastsatt av styret.

Revisjons- og Risikoutvalg

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har i 2016 hatt kombinert risiko- og revisjonsutvalg i overenstemmelse med Kapitalkravsforskriftens § 47-4 Risikoutvalg.

Fra 1.1.2017 har SpareBank 1 Ringerike Hadeland separate risiko- og revisjonsutvalg i overenstemmelse med forskriften, da samlet forvaltningskapital i 1. kvartal 2016 passerte 20 milliarder kroner:

«Institusjoner som i mer enn 12 måneder har hatt en samlet forvaltningskapital på mer enn 20 milliarder kroner skal ha eget risikoutvalg. Institusjoner som etter første punktum ikke må ha eget risikoutvalg kan velge at et samlet styre utgjør risikoutvalg eller velge kombinert risiko- og revisjonsutvalg.»

Revisjons- og risikoutvalget (RRU) er et saksforberedende og rådgivende arbeidsutvalg for styret og med det formål å foreta mer grundige vurderinger av utpekte saksområder og rapporterer resultatet tilbake til styret. Utvalgets ansvar og oppgaver som revisjons- og risiko-utvalg er regulert i finansforetakslovens § 8-19, § 8-20 og §13-6 samt kapitalkravsforskriftens § 47-4

Revisjons- og risikoutvalget skal se etter at konsernet har en uavhengig og effektiv ekstern og intern revisjon og en tilfredsstillende regnskapsrapportering i samsvar med lover og forskrifter, samt påse at banken har gode systemer for intern kontroll og risikostyring tilpasset virksomhetens art og omfang. Videre skal utvalget sørge for at risiko- og kapitalstyringen i konsernet støtter under konsernets strategiske utvikling og måloppnåelse, derigjennom sikrer finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning.

Instruks for revisjons- og risikoutvalget (RRU) er fastsatt av styret. Styret velger tre medlemmer til RRU blant styrets medlemmer og oppnevner utvalgets leder. Medlemmene velges for ett år. Fra 1.1.2017 velges 3 medlemmer til separate risiko- og revisjonsutvalg.

Administrerende banksjef

Adm. banksjef tilsettes av styret og står for den daglige ledelsen av bankens virksomhet i tråd med lover, vedtekter, fullmakter og instruks. Saker som etter bankens forhold er av uvanlig art eller har stor betydning legges frem for styret.

Adm. banksjef gir styret en underretning om bankens virksomhet, stilling og resultatutvikling hver måned. Fastsetting av lønn og annen godtgjørelse til adm. banksjef foretas av styret årlig etter innstilling fra godtgjørelsesutvalget.

Det er utarbeidet egen instruks for adm. banksjef

Avvik fra anbefalingens pkt. 9: Ingen

10. Risikostyring og intern kontroll

Risikostyring i SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal støtte opp under bankens strategiske utvikling og måloppnåelse samt sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning. Bankens overordnede mål og strategiske valg fastsettes gjennom regelmessige strategiprosesser.

Styret i SpareBank 1 Ringerike Hadeland har ansvaret for å påse at konsernet har en ansvarlig kapital som er

forsvarlig ut fra vedtatt risikoprofil og myndighetspålagte krav. Konsernets styre fastsetter de overordnede målsettingene som risikoprofil og avkastningsmål. Konsernets rapport om kapitalkrav og risikostyring, Pilar 3-rapport, inneholder en beskrivelse av risikostyring, kapitalstyring og kapitalberegning og er tilgjengelig på rhbank.no.

Styret fastlegger også de overordnede rammer, fullmakter og retningslinjer for risikostyringen i konsernet. Styret gjennomgår kvartalsvis konsernets utvikling innenfor de viktigste risikoområder i forhold til vedtatte policyer, rammer og måltall, og foretar årlig en gjennomgang av internkontrollen.

Avdeling for risikostyring er organisert uavhengig av forretningsenhetene og rapporterer direkte til Administrerende Banksjef. Avdelingen har ansvaret for uavhengig risikovurdering, risikorapportering og den overordnede risikoovervåking i konsernet og rapporterer periodisk til styret om utviklingen i risikobildet.

Intern kontroll knyttet til finansiell rapportering

Bankens ledelse er ansvarlig for å etablere og opprettholde en forsvarlig intern kontroll knyttet til konsernets finansielle rapportering. Intern kontroll tilknyttet finansiell rapportering er en prosess som under tilsyn av adm. banksjef og banksjef økonomi/finans er utformet for å gi rimelig sikkerhet for en pålitelig finansiell rapportering og utarbeidelse av konsernets kvartals- og årsregnskap i samsvar med IFRS slik de er vedtatt av EU.

Regnskapsprinsippene som anvendes av konsernet er også i samsvar med IFRS som utgitt av International Accounting Standards Boards (IASB). Bankens regnskaps- og økonomiavdeling er organisert under avdelingen Økonomi/ finans og utarbeider finansiell rapportering for SpareBank 1 Ringerike Hadeland-konsernet. Avdelingen påser at rapporteringen skjer i samsvar med gjeldende lovgivning, regnskapsstandarder og konsernets regnskapsprinsipper. Avdelingen har etablert prosesser som sørger for at regnskapsrapporteringen kvalitetssikres og at eventuelle feil og mangler følges opp og rettes løpende. Til all finansiell rapportering er det etablert en rekke kontrolltiltak for å sikre korrekt, gyldig og fullstendig rapportering. Tiltakene omfatter rimelighets- og sannsynlighetskontroller på vesentlige regnskapsposter. I tillegg utføres detaljerte avstemmingskontroller daglig og månedlig. Ledelsen har vurdert effektiviteten i selskapets interne kontroll knyttet til finansiell rapportering og basert på denne vurderingen har ledelsen konkludert med at SpareBank 1 Ringerike Hadelands interne kontroll knyttet til finansiell rapportering var effektiv per 31.

desember 2016. Styrets Revisjons- og Risikoutvalg skal føre tilsyn med prosessen for finansiell rapportering og se etter at konsernets internkontroll, herunder intern revisjon og risikostyringssystemer, fungerer effektivt. Revisjons- og Risikoutvalget skal blant annet gjennomgå kvartals- og årsregnskaper. Utvalget skal videre påse at konsernet har en uavhengig og effektiv ekstern revisjon.

Ekstern revisor

Ekstern revisors hovedoppgaver er å vurdere hvorvidt bankens årsregnskap er avgitt i samsvar med lov og forskrifter. Videre skal ekstern revisor vurdere om formuesforvaltningen er ivaretatt på en betryggende måte og med forsvarlig kontroll. Ekstern revisor velges av representantskapet.

Intern revisor

Intern revisjon er et redskap for styret og administrasjonen for overvåking av at risikostyringsprosessene er målrettede, effektive og fungerer som forutsatt. Internrevisjonens rapporter og anbefalinger til forbedringer i bankens risikostyring blir gjennomgått og implementert i banken. En av hovedoppgavene til bankens intern revisor er å bekrefte at internkontrollen er sikret i et tilstrekkelig omfang og at den fungerer som forutsatt. Intern revisor rapporterer til styret.

Avvik fra anbefalingens pkt. 10: Ingen

11. Godtgjørelse til styret

Styrets medlemmer mottar en årlig kompensasjon fastsatt av representantskapet. Styremedlemmenes honorar er ikke resultatavhengige og det utstedes ikke opsjoner til styremedlemmene. Ingen av styrets medlemmer valgt av representantskapet har oppgaver for selskapet utover styrevervet eller verv avledet av dette.

Nærmere informasjon om kompensasjon for styret fremgår av note til årsregnskapet.

Avvik fra anbefalingens pkt. 11: Ingen

12. Godtgjørelse til ledende ansatte

Fastsetting av lønn og annen godtgjørelse til administrerende banksjef foretas av styret.

Styret har etablert et godtgjørelsesutvalg som velges av og blant styrets medlemmer. Utvalget skal forberede alle saker om godtgjørelsesordninger som skal avgjøres av styret. Nærmere informasjon om kompensasjon for ledende ansatte fremgår av note til årsregnskapet.

Styrets erklæring om lederlønn er eget saksdokument til representantskapet.

Det er ingen aksjeverdibasert godtgjørelse i konsernet

Avvik fra anbefalingens pkt. 12: Ingen

13. Informasjon og kommunikasjon

SpareBank 1 Ringerike Hadeland legger betydelig vekt på at korrekt, relevant og tidsriktig informasjon om bankens utvikling og resultater skal skape tillit overfor investormarkedet. Informasjon til markedet formidles gjennom investorpresentasjoner, hjemmesider på internett, pressemeldinger og regnskapsrapporter. Det avholdes regelmessige presentasjoner overfor investorer, långivere og andre samarbeidspartnere.

Informasjon til markedet formidles gjennom bankens kvartalsrapporter med presentasjonsmateriale, eget område for Investor Relations på bankens hjemmeside og børsmeldinger. Bankens finanskalender og alle kvartalsrapporter, pressemeldinger og presentasjoner blir offentliggjort på bankens hjemmeside www.rhbank.no

Avvik fra anbefalingens pkt. 13: Ingen

14. Selskapsøvertakelse

Eierrepresentasjon i representantskapet i en sparebank er maksimum 40 %.

Strukturendringer krever tillatelse fra myndighetene. Ved erverv av egenkapitalbevis som medfører eierskap utover 10 % av egenkapitalbeviskapitalen må det søkes tillatelse fra Finanstilsynet.

I forbindelse med fusjonen mellom Ringerikes Sparebank, Sparebanken Jevnaker Lunner og Gran Sparebank ble det opprettet tre stiftelser som fikk tillatelse til å eie mer enn 10 % av egenkapitalen. Stiftelsene har per 31.12.2016 følgende andel av egenkapitalbevisene i banken:

	Andel av EK-bevis
Sparebankstiftelsen Ringerike:	30 %
Sparebankstiftelsen Gran:	20 %
Sparebankstiftelsen Jevnaker Lunner Nittedal:	20 %

Oversikt over de største egenkapitalbevisiere fremkommer av årsregnskap og kvartalsrapporter.

Ved erverv av eierandeler i en finansinstitusjon som medfører eierskap utover 10 prosent av kapitalen må det iht. finansforetakslovens § 6.1 søkes om tillatelse fra Finanstilsynet.

Styret vil håndtere eventuelle overtagelsestilbud i samsvar med prinsippet om likebehandling av aksjonærer og vil sørge for at egenkapitalbevisiere har tilstrekkelig informasjon og rimelig tid til å kunne ta stilling til budet. Styret vil ikke uten særlig grunn søke å forhindre at noen fremsetter tilbud på bankens virksomhet eller egenkapitalbevis, herunder uten representantskapets godkjennelse søke å utnytte emisjonsfullmakter eller treffe andre tiltak med formål å hindre gjennomføringen av tilbudet etter at dette er kjent. Styret vil ikke inngå avtaler med tilbyder om å begrense bankens mulighet til å fremskaffe andre tilbud eller å kompensere tilbyder hvis tilbudet ikke gjennomføres dersom det ikke åpenbart kan begrunnes i bankens og egenkapitalbevisierens felles interesse. Styret vil avgjøre en uttalelse med anbefaling om hvorvidt egenkapitalbevisiere bør akseptere budet eller ikke, herunder opplyse om tilslutningen til slik anbefaling blant styremedlemmene, opplyse om avtaler mellom selskapet og tilbyder av betydning for markedets vurdering av tilbudet samt gi en begrunnet verdivurdering fra uavhengig sakkyndig. Transaksjoner som i realiteten innebærer avhendelse av virksomheten, vil bli besluttet av bankens representantskap

Avvik fra anbefalingens pkt. 14: Ingen

15. Revisor

Ekstern revisor velges av representantskapet. Ekstern revisor deltar i styremøte hvor årsregnskapet behandles og avgir den lovbestemte bekreftelsen av den økonomiske informasjon som konsernet gir. Styret orienterer representantskapet om revisors godtgjørelse i møte. Ekstern revisor har ikke utført vesentlige rådgivningsoppdrag for konsernet. Spesifisert revisorhonorar for finansiell revisjon og andre tjenester enn revisjon fremgår av note til årsregnskapet.

Avvik fra anbefalingens pkt. 15: Ingen

BANKENS TILLITSVALGTE 2016

Representantskapet

Innskytervalg

Medlemmer

Ståle Tangestuen
Tom Myrvang
Lise Kihle Gravermoen (repr. samf. funksjon)
Harald Myhre
Anne Taran Tjølsen Jacobsen
Marte Grindaker
Ellen Stokstad (leder)
Kari-Anne Jønnes (nestleder)
Roy S. Torheim

Varamedlemmer

Mette Sønsteby
Nils Thomas Fearnley
Kjersti Land Nyhus (repr. samf. funksjon)

Egenkapitalbeveiseiervalgt

Medlemmer

Frederik W. Skarstein
Anne Lise Rian
Tor Eid
Helge A. Hagelsteen Vik
Ole Western
Finn Martinsen
Björg Westhagen
Mikal Røtnes
Roar Ruden

Varamedlemmer

Guro Cathrine Thoresen
Arvid Skjennum
Anders Strande

Ansattevalg

Medlemmer

Randi Irene Roa
Liv Grinna
Heidi Brusveen
Silje Johansen Engebretsen
Hanne Dahl Molden
Espen Gundersen

Varamedlemmer

Robert Eriksen
Katrine Lervik Skjervum

Styret, kontrollkomite og valgkomiteer

Styret

Medlemmer

Jørn Prestkvern (leder)
Anne Cathrine Frøstrup (nestleder)
Bjørn Haugen Morstad
Hege Marie Petlund
Tommy Helgerud
Svein Oftedal
Liv Bente Kildal (ansatt)
Gunnar Bergan (ansatt)

Valgkomite Representantskapet

Medlemmer

Ellen Stokstad (leder)
Kjell Baug
Lise Kihle Gravermoen (repr. samf. funksjon)
Finn Martinsen
Randi Irene Roa (ansatt)

Varamedlemmer

Marte Grindaker
Beate H. Hundhammer
Kjersti Land Nyhus (repr. samf. funksjon)
Roar Ruden
Silje Johansen Engebretsen (ansatt)

Valgkomite Egenkapitalbevisiere

Medlemmer

Mikal Røtnes (leder)
Anne Lise Skjaker
Helge A. Hagelsteen Vik

Varamedlemmer

Mette Aasrud
Björg Westhagen
Tor Eid

SPAREBANK 1 RINGERIKE HADELAND

Lokalbank Ringerike
Søndre Torv 6
3504 Hønefoss

Lokalbank Hole
Vik Torv
3530 Røyse

Lokalbank Jevnaker
Storgata 14
3520 Jevnaker

Lokalbank Gran
Smietorget
2750 Gran

Lokalbank Nittedal
Mattias Skytters vei 21–23
1482 Nittedal

KONSERNET SPAREBANK 1 RINGERIKE HADELAND

Postboks 518 Sentrum
Søndre Torv 6
3504 Hønefoss
Telefon: 02130
Telefaks: 32 11 33 01
E-post: firmapost@rhbank.no